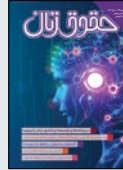

دلیل الحکم

حقوق زنان
دوره جدید - شماره ۳۸
تابستان و پاییز ۱۴۰۲
قیمت ۵۰,۰۰۰ تومان

شناسنامه:

حقوق زنان - فصلنامه اجتماعی

صاحب امتیاز و مدیرمسئول: اشرف گرامی زادگان
همکاران این شماره: روفیا تیرگری (دبیر هنری)، لیلا فلاحتی، آرزو عزیزی، ملیحه فلاحپور، فرشته ندری ایبانه، کالیبا توانگری، هما مهری، لیلا صادقی، زهرا داورزنی
مدیر امور مالی و اجرایی: همایون کوچک زاده
طراح لوگو: مرتضی ممیز
مشاور فنی: علیرضا فرزانی
مدیر هنری و طراح جلد: مریم فرزانی فرد
گرافیکست و صفحه‌آرا: عاطفه هاشمی
حروف چینی: حقوق زنان
چاپ: چاپ نظر
نشانی: تهران - خیابان ایرانشهر جنوبی - کوچه مهزاد - پلاک ۱۱ - واحد ۴۰۱

تلفن: ۰۲۷۷۵۰۱۳۰۹۱۲ - ۸۳۱۸۹۴۹

پست الکترونیکی: h_q_zanan@yahoo.com

سایت نشریه: www.hqzanan.org

- * نویسندگان و مترجمان ارجمندی که مایلند آثارشان در فصلنامه‌ی حقوق زنان انتشار یابد، به همراه مطالب، درباره‌ی تحصیلات، شغل، آثار پژوهشی و ترجمه‌ی خود توضیح کوتاهی ضمیمه کنند و یا رزومه‌ی خود را به ایمیل نشریه ارسال نمایند.
- * مطالب به صورت تایپ شده از طریق ایمیل به نشریه ارسال شود.
- * مطالب ترجمه شده باید بابت یک نسخه از متن اصلی همراه باشد.
- * لطفاً نسخه‌ای از مطالب خود را در پایگانی داشته باشید.
- * حقوق زنان در ویرایش و کوتاه کردن مطالب آزاد است.
- * هرگونه استفاده از مطالب و تصاویر اختصاصی نشریه‌ی حقوق زنان منوط به کسب اجازه از مدیرمسئول است.
- * حقوق زنان در موضوع فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و خدماتی آگهی می‌پذیرد.

فهرست

* سرمقاله

- در برنامه‌های توسعه‌ای کشور، زنان را ببینید! / مدیرمسئول / ۰۲

* جهت اطلاع

- زنان در مستندات هفت برنامه‌ی توسعه‌ی ایران / اشرف گرامی زادگان / ۰۵

* زنان و جامعه

- زنان در برنامه‌ی هفتم توسعه: چالش مسئله‌شناسی سیاست‌گذار و فقدان رویکرد برنامه‌ریزی جنسیتی / دکتر لیلا فلاحتی / ۰۱۹
- تاثیر هوش مصنوعی بر حقوق زنان چیست / آرزو عزیزی / ۰۲۶
- ضرورت حفظ تنوع زیستی با نگاه بر تضاد انسان و گوشت‌خواران بزرگ / مهندس ملیحه فلاحپور / ۰۳۷

* زنان و فرهنگ / روفیا تیرگری

- ستاره‌های دیروز - جین برکین / ۰۴۴
- ستاره‌های امروز - مارگارت کوآلی / ۰۴۸
- سینمای ایران / ۵۶
- داستان کوتاه / ۶۸

* زنان و اقتصاد

- تحلیلی بر مسئله اشتغال زنان / فرشته ندری ایبانه / ۰۷۱

* زنان و قانون

- لایحه‌ی حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب / هما مهری / ۰۸۶

* بخش عربی / لیلا صادقی / ۰۹۰

* بخش انگلیسی / زهرا داورزنی / ۰۹۵

تسلیمت

درگذشت همدره‌ای حقوق‌دان و روزنامه‌نگار صاحب‌نام دکتر نعمت احمدی را به خانواده محترم، کلیه اعضای کانون فارغ‌التحصیلان دانشکده حقوق دانشگاه تهران و جامعه وکلا، کشور تسلیمت عرض می‌کنم. یاد و نامش ماندگار.

اشرف گرامی زادگان

سرکار خانم سمیه سهیلی، کارآفرین توانمند،

درگذشت پدر بزرگوار و ارجمند شما را تسلیمت گفته و برای سرکار عالی و خانواده محترم آرزوی صبر و سلامتی داریم.

مجله حقوق زنان

در برنامه‌ی توسعه‌ای کشور زنان را ببینید!

اشرف گرامی‌زادگان
مدیرمسئول

اسلامی تقدیم شده است که در دست بررسی است. هرچند که تدوین هر کدام از برنامه‌ها از نظر شکلی متفاوت بوده و با گذشت زمان حال به روز شدن است.

به عنوان نمونه، برنامه اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸) به صورت ماده واحده و ۵۲ تبصره و دو قسمت (۲ و ۱) و یک پیوست بود و در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۳)، به صورت ماده واحده و ۱۰۱ تبصره به همراه اهداف کمی و کیفی نوشته شد که در گزارش به آن اشاره می‌شود. در برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹)، تقسیم‌بندی برنامه به شکل ۳ بخش، ۲۶ فصل و ۱۹۹ ماده و ۵۷ تبصره تدوین شد. برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) در ۶ بخش، ۱۵ فصل، ۱۶۱ ماده و ۳۴ تبصره تصویب شد. برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) در ۸ فصل، ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره؛ در برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) برنامه در ۲۰ بخش، ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره تدوین که اکنون در مرحله پایانی دوره پنج ساله است.

این تنوع در نگارش طولانی، میزان و حجم مطالبات نه تنها از نظر شکلی بلکه از نظر کیفی و اجرایی نیز قابل عملیاتی شدن نبوده و نیست. از این رو انتظار به ثمر نشستن برنامه‌ها با چنین روشی به اضافه‌ی نبود نظارت کافی و پاسخگویی سازمان‌های مرتبط و عدم ارائه گزارش متقن - همراه با شفافیت - و سنجش هزینه‌های آن، که منافع ملی را در پی داشته باشد، وجود ندارد و نخواهد داشت. لذا دستیابی به یک گزارش کامل و شفاف با روشن شدن

برنامه توسعه در هر سرزمینی با هدف اجرای اقدامات موردنیاز برای جامعه و تنظیم شده جهت به ثمر نشستن خواسته‌های جمعی تدوین می‌شود. شاهدیم که کشورها برای پیشرفت جامعه خود و رسیدن به نقطه مطلوب زیستن با در نظر گرفتن منافع ملی، اعتبارات مالی و توجه به کیفی‌تر شدن زیستن مردم و یا کشور خود با بهره‌گیری و دعوت از اندیشمندان، اساتید و متخصصان در فنون مختلف موضوعی، به‌خصوص با در نظر گرفتن اولویت‌های کشوری و رسیدن به شاخص‌های مناسب به نگارش برنامه دست می‌زنند. از این رو شناخت اهداف کمی و کیفی و استانداردهای زیست هر جامعه‌ای ضرورت اولیه است. فراموش نشود که اگر گزارش کافی و لازم برای نشانه رفتن به سوی اهداف نباشد، برنامه واقعی نبوده و دور از ذهن و بی‌دست‌آورد خواهد بود. زیرا شناخت این مهم که خلاءها کدام است و اولویت کدام برنامه می‌تواند مؤثر در امنیت، رفاه، تأمین اجتماعی، عدالت در توزیع منابع، کاهش فقر، افزایش اشتغال، کیفیت آموزش و اجتماع... باشد، از اولین اقدامات کاربردی برای برنامه‌نویسی است.

در ایران پس از سال ۱۳۵۷ تاکنون هفت برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در دستور قرار گرفته است که هر کدام از برنامه‌ها برای مدت ۵ سال جهت اجرا تصویب می‌شود. در هنگام نگارش این متن، برنامه هفتم توسعه از طرف دولت به مجلس شورای

برنامه‌ها در زمان تعیین شده طبق برنامه توسعه اجرایی شده است یا خیر؟ اگر پاسخ این باشد که برنامه به صورت صددرصد عملیاتی شده است باعث خشنودی است و اعتراضی نیز نخواهد بود چون به نفع مردم و کشور اجرایی شده است؛ ولی اگر درصدی از برنامه اجرایی شده ولی تمام برنامه به صورت کامل اجرا نشده است، پس تدوین برنامه بعدی عقلایی نیست! زیرا اگر اهداف برنامه توسعه‌ای: منافع ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی داشته باشد؛ همانگونه که عناوین بخش‌ها و فصل‌های برنامه دارد باید برای آن

برنامه‌های اجرا شده و یا ناکام‌مانده کمترین خواسته ملت‌هایی است که دلخوش به اجرای برنامه‌های توسعه کشور به هدف رسیدن به یک زیست و امنیت سالم و رسیدن به حقوق اولیه خود است. مازاد امیدها و انتظارات را فقط می‌توان در جامعه ای آرمانی خواست که متأسفانه جامعه ما هرگز به آن دست نیافته است و امید به آینده نیز بسیار دور از ذهن است.

ازین رو این پرسش مطرح است که این همه اصرار بر نوشتن برنامه‌های توسعه، در حالی که از برنامه‌های قبلی دست‌آورد مورد قبولی حاصل نیست بر چه مبنایی صورت می‌گیرد؟ آیا همه

دستیابی به یک گزارش کامل و

شفاف با روشن شدن برنامه‌های

اجرا شده و یا ناکام مانده کمترین

خواسته ملت‌هایی است که دلخوش

به اجرای برنامه‌های توسعه کشور

به هدف رسیدن به یک زیست و

امنیت سالم و رسیدن به حقوق

اولیه خود است.

مدت زمانی قابل انجام را مصوب کرد تا آن همه تلاشی که مصوبین و مجریان برنامه انجام داده اند به بار بنشیند و یا به بار نشسته باشد!

سخن این است که ضرورت تدوین برنامه توسعه‌ای در صورتی است که اهداف نخستین عملی شده و ناتمام نمانده باشد. یا آن که در برنامه بدعی اعلام شود که کدام فصل، بخش، ماده و تبصره به دلیل ضرورت اجرا در برنامه مجدد در نظر گرفته خواهد شد چون اجرا نشده است. مخاطبان می‌دانند که صرف این همه هزینه مادی و نیروی انسانی به هدف اجرا و بهتر شدن کشور در کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. ضمن آن که مردم و جامعه با تدوین هر برنامه این انتظار را دارند که گشایشی در زندگی، کسب و کار، احقاق حق، کاهش ظلم، آموزش و بیمه همگانی و ده‌ها مطالبه دیگر به سرانجام برسد و آثارش همه را منتفع کند و این حس در مردم ایجاد شود که مسئولین برنامه به وظایف خود عمل کرده‌اند!

اسفبار این است که با گذشت زمان و علیرغم این همه برنامه برای بهبود اوضاع در همه عرصه‌ها، مردم شاهد بهبود وضعیت خود در

کاهش فقر، ایجاد اشتغال، تهیه مسکن، تأمین اجتماعی مناسب، و ده‌ها حقوق دیگر نیستند. لذا باید گفت قانون‌گذاران و برنامه‌ریزان باید با نگرش واقعی به جامعه امروز ایران - بخصوص مطالبه جوانان، زنان و مردان - در تغییر رویه و منش خود سرعت بگیرند و شتاب کنند. ازین رو به نظر می‌رسد ضرورتی به تدوین برنامه دیگری برای توسعه در کشور نیست. اگر برنامه‌های سابق هنوز عملی نشده است با یک دور برگردان و نگاهی عمیق‌تر به مطالبات بحق مردم که در زمره حقوق اولیه هر بشری است، نگاه بیندازید، ببینیدشید و سپس با اجماع عقلاء، اندیشمندان و اساتید طرحی نو برای برنامه‌های توسعه‌ای و پیشرفت کشور بیندازید.

این نشریه با مطالعه و بررسی کلیه برنامه‌های توسعه‌ای به این نتیجه رسیده است که مستند به داده‌های دریافتی از هفت برنامه، زنان جامعه نتوانسته‌اند از برنامه‌های توسعه - آنگونه که شایسته و بایسته یک زن ایرانی است بهره‌مند شوند. نظر به توانمندی‌های زنان کشورمان انتظار این است که نیمی از جمعیت سرزمین ایران اعم از هر ویژگی، خواسته‌هایشان بخصوص اصلاح قوانین حقه آنان دیده شود. این خواسته کاملاً بحقی است. امید که گوش شنوایی باشد!

در ادامه هفت برنامه توسعه و موادی که برای زنان در نظر گرفته شده است جهت مشاهده و قضاوت در اولین گزارش این شماره آمده است.

مدیر مسئول

حضور زنان در هفت برنامه توسعه کشور

اشرف گرامی‌زادگان
کارشناس ارشد حقوق بشر

مستندات برنامه‌های توسعه کشور

مقدمه

برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۲-۱۳۶۸) با ماده واحده و ۵۲ تبصره و دو قسمت ۱ و ۲ و یک پیوست تصویب شد. برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۳)، در یک ماده واحده و ۱۰۱ تبصره به همراه اهداف کمی و کیفی نوشته شد که در گزارش به آن اشاره می‌شود. برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹)، به شکل ۳ بخش، ۲۶ فصل و ۱۹۹ ماده و ۵۷ تبصره تدوین و برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) در ۶ بخش، ۱۵ فصل، ۱۶۱ ماده و ۳۴ تبصره تصویب شد. برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) با ۸ فصل، ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره؛ در برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) برنامه در ۲۰ بخش، ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره تدوین که اکنون در مرحله پایانی دوره پنج ساله است. لایحه برنامه توسعه هفتم به مجلس ارائه شده و بر مبنای اطلاعات رسیده مقرر است که تا پایان تاریخ برنامه ششم، برنامه هفتم مورد بررسی جهت تصویب قرار نگیرد.

قانون برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شامل یک ماده واحده و پنجاه و دو تبصره به انضمام قسمت‌های ۱ و ۲ و پیوست شماره ۱ در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ یازدهم بهمن‌ماه یک‌هزار و سیصد و شصت و هشت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۸/۱۱/۱۱ به تأیید شورای نگهبان رسید. دو پیوست با عناوین الف: «هدف‌های کلی» و ب: «خط‌مشی‌ها» و ج: «تصویر کلان برنامه» وجود دارد. این برنامه در بخش نخست به ارتقای کیفی فرهنگ عمومی و

گسترش کمی آن، تعلیم و تربیت و علوم و فنون در جامعه نسل جوان از طریق «مشارکت بیشتر زنان در امور اجتماعی، فرهنگی و آموزشی و اقتصادی با حفظ شئون خانواده و ارزش‌های متعالی شخصیت و ارزش‌های زن» اشاره دارد. برنامه به تأمین نیازمندی‌های خانواده شهدا و تحصیل فرزندان آنان توجه و یکی از نکات دیده شده در برنامه موضوع زندانیان و مراقبت‌های بعد از خروج و خانواده آنان است. در تصویر کلان برنامه به موضوع جمعیت و خطوط کلی سیاست تعیین موالید کشور پرداخته و زنان و مادران

را تحت پوشش تنظیم خانواده قرار داده است. برای رسیدن به هدف فوق، بالا بردن سطح سواد و دانش عمومی بخصوص تحصیل دختران، اعتدالی موقعیت زنان از طریق افزایش مشارکت زنان در امور اقتصادی، اجتماعی جامعه و خانواده، ارتقای سطح سلامت افراد جامعه با تأکید بر کاهش مرگ و میر مادران و کودکان، لغو مقررات مشوق رشد جمعیت و سیاست تحدید موالید کشور در دستور برنامه است. در بخش نیروی انسانی نیز حمایت از مشاغل با تأکید بر خود اشتغالی و تولیدات خانگی است.

نتیجه این که در برنامه اول، ماده و یا تبصره‌ای خاص برای رشد و ارتقای زنان دیده نمی‌شود و همین‌گونه که در متن ملاحظه می‌شود، زنان در موضوع خاص خانواده، مادر و فرزندی و حفظ شئونات خانواده و ارزش‌های متعالی آن و هم چنین کنترل باروری خطاب برنامه هستند.

قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۳-۱۳۷۸)

برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شامل یک ماده واحده و صد و یک تبصره و اهداف کیفی، خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی با جداول پیوست در روز یکشنبه بیستم آذر ماه یک هزار و سیصد و هفتاد و سه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۷۳/۹/۲۰ به تأیید شورای نگهبان رسید. در متن برنامه تقسیم بندی محوری با عناوین: اهداف کلان کیفی، خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه و سه بخش با عنوان: بخش اول: هدف‌های کلان کیفی، بخش دوم: خط‌مشی‌های اساسی و بخش سوم: سیاست‌های کلی به انضمام هدف‌های کمی کلان در برنامه دوم سبک‌شکلی این برنامه است.

در خط‌مشی اساسی به تحقق عدالت اجتماعی، تعمیم و گسترش و بهبود نظام تأمین اجتماعی و توجه به پرداخت مستمری به اقشار نیازمند از جمله زنان و کودکان بی‌سرپرست از

در این برنامه تبصره‌ی ۱۲ اعتبار برای تأمین اجتماعی زنان و کودکان بی‌سرپرست، تبصره‌ی ۱۳ برای پرداخت مستمری به والدین شاهد و تأمین خانواده شاهد، تبصره ۶۰ جهت تسهیلات اشتغال و وام مربوط برای ازدواج جوانان و تبصره ۶۵ در الزام دولت به تهیه و ایجاد امکانات ورزشی برای زنان و دختران با توجه به حفظ شئون زن در جامعه اسلامی ذکر شده است. در این برنامه نگاه حمایتی به زنان بی‌سرپرست و تهیه‌ی امکانات ورزشی برای بانوان قابل توجه است.

محل بودجه عمومی پرداخته است. در بخش فرهنگ عمومی به پرکردن اوقات فراغت بانوان با مشارکت بیشتر آنان در امور اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و اقتصادی با حفظ شئون خانواده و ارزش‌های متعالی شخصیت اسلامی زن توجه کرده است. از مباحث دیگر این برنامه ترغیب به ازدواج و تشکیل خانواده، آگاهی به روش‌های و معیارهای شرعی در انتخاب همسر و حقوق خانواده و اولویت دادن به خانواده شهدا است. موضوع جمعیت و تنظیم خانواده و کنترل باروری از موضوع‌های مهم دیگر این برنامه است.

قانون برنامه پنج ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۳-۱۳۷۹)

با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط اقدامات ذیل را به عمل آورد:

(الف) با بهره‌گیری از اصول و مبانی اسلامی و با در نظر گرفتن تحولات آینده جامعه، نیازهای آموزشی و فرهنگی و ورزشی خاص زنان را شناسایی کرده و طرح‌های مناسب را برحسب مورد از طریق دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط تهیه و برای تصویب به مراجع مربوط پیشنهاد کند.

(ب) طرح‌های لازم برای افزایش فرصت‌های اشتغال زنان و ارتقاء شغلی آنان در چارچوب تمهیدات پیش‌بینی شده در این قانون و متضمن اصلاحات ضروری در امور اداری و حقوقی را تهیه و به منظور تصویب به هیئت وزیران ارائه کند.

(ج) با سازماندهی فعالیت‌های مطالعاتی مشترک با دستگاه‌های مسؤل در قوه قضائیه، طرح‌های لازم برای تسهیل امور حقوقی و قضائی زنان را تهیه و برحسب مورد از طریق دستگاه‌های مسؤل پی‌گیری کند.

(د) برای بهره‌گیری از خدمات مختلف اجتماعی زنان در زمینه‌های مالی، حقوقی، مشاوره‌ای، آموزشی و ورزشی، طرح‌های لازم با اولویت قابل شدن برای زنان خودسرپرست و بی‌سرپرست مناطق توسعه نیافته یا کمتر توسعه‌یافته و گروه‌های محروم جامعه

قانون برنامه پنج‌ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شامل یک صد و نود و نه ماده و پنجاه و هفت تبصره در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ هفدهم فروردین ماه یک‌هزار و سیصد و هفتادونه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۷۹/۱/۱۷ به تأیید شورای نگهبان رسید. این برنامه در سه بخش و ۲۶ فصل و ۱۹۹ ماده و ۵۷ تبصره مصوب شده است. برنامه سوم برای اولین بار یک ماده را به مرکز مشارکت زنان اختصاص داده است. زیرا با تأسیس دفتر امور زنان در قوه مجریه و سپس تبدیل آن به مرکز امور مشارکت زنان، مقرر شد که یک مرکز دولتی (با ارتقاء جایگاه دفتر به مرکز)، بتواند در مورد امور خاص زنان تمرکز و اقدام کند.

نخست‌نگاهی به مستند ماده ۱۵۸ قانون برنامه سوم توسعه می‌اندازیم و سپس در صورت وجود مسائل مربوط به زنان در بقیه برنامه، مستندات آن نیز ارائه می‌شود.

ماده ۱۵۸ خاص مرکز امور مشارکت زنان

ماده ۱۵۸- مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری موظف است در جهت زمینه‌سازی برای ایفای نقش مناسب زنان در توسعه کشور و تقویت نهاد خانواده، ضمن انجام مطالعات لازم

اساسی به هدف رفع سوءتغذیه خانوارهای کم‌درآمد (ماده ۱۹۷). نتیجه آن که ۱۲ ماده به زنان، خانواده و خانواده شهدا تعلق گرفته است که طبیعتاً به جهت تکلیف و وظایف اصلی دستگاه‌های مرتبط با موضوع برنامه می‌باشد.

در راهکارهای اجرایی برنامه نیز به مباحث فوق در حوزه زنان، خانواده و خانواده شهدا اشاره شده است. همچنین در فصل مربوط به آموزش و پرورش عمومی به فضاهای آموزشی با رعایت جنسیت، آموزش فنی و حرفه‌ای و ارائه خدمات بهداشتی به خانواده‌ها، اولویت‌های راهبردی اجرایی است.

روشن است که مرکز امور مشارکت زنان در هر دوره‌ای و با هر مدیریتی - طبق مطالعات انجام شده- گزارش‌های اقدامات مربوط به وظایف خود را به هیئت وزیران ارائه کرده است. اما در مورد گزارش‌های مربوط و درصد اقدامات انجام شده و یا عدم امکان آن گزارشی از دولت در دسترس نیست. مشخص است که تلاش‌های حاصله باید به ثمر نهایی مواد مندرج در برنامه رسیده باشد تا بتوان در تحلیل برنامه از تدوین تا اجرا را کالبد شکافی کرد. این کنکاش از ابعاد مختلف احقاق حقوق زنان در محورهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که هدف تمام برنامه‌های توسعه بوده است، نیاز به وجود گزارش‌های مستند، گفتگو با مدیران‌های مرکز و یا معاونت امور زنان و خانواده کنونی و کلیه اقدامات ضروری با داشتن زمان و موقعیت مناسب دارد.

در زمینه حمایت از تشکیل سازمان‌های غیردولتی، تهیه و برحسب مورد به دستگاه‌های اجرایی یا دولت منعکس کند تا پس از تصویب از طریق دستگاه‌های ذی‌ربط اجرا شوند.

ه) گزارش عملکرد سالیانه دستگاه‌های اجرایی را در زمینه اجرای مفاد این ماده به هیئت وزیران ارائه کند.

در ادامه نکات دیگری نیز در برنامه برای زنان، خانواده و اعطای تسهیلات دیده شده است که مختصراً به آن پرداخته می‌شود: تهیه طرح جامع خدمات به ایثارگران و خانواده‌هایشان (ماده ۴۳)، تسهیلات وام به بیکاران با ذکر نام زنان بیکار سرپرست خانوار (ماده ۵۶)، پیشنهاد برنامه توسعه‌ی مشارکت زنان و جوانان به ویژه بسیجیان در فعالیتهای محوری برنامه (ماده ۷۱)، حمایت از متقاضیان مسکن و خانواده معظم شهدا (ماده ۱۳۹)، معافیت از مالیات برای خانواده‌های تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی (ماده ۱۴۰)، حمایت از خانواده‌های شهدا (ماده ۱۴۱)، پرداخت هزینه‌های ایاب و ذهاب دانش‌آموزان دختر و پسر روستایی (ماده ۱۴۳)، اعطای تسهیلات ویژه فعالیت‌های فرهنگی و هنری به خانواده‌های شاهد و ایثارگران (ماده ۱۵۹)، فعال کردن انجمن حمایت از خانواده‌های زندانیان و تحت پوشش گرفتن آنها (ماده ۱۹۰)، اختصاص آسایشگاه به زنان جانباز (ماده ۱۹۳)، افزایش یارانه کالاهای

قانون برنامه پنج ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۸-۱۳۸۴)

و پس از ارجاع به شورای نگهبان و طرح در مجمع تشخیص مصلحت نظام، نهایتاً با موافقت مقام معظم رهبری با پیشنهاد مجمع، به دولت ابلاغ شد. برنامه در ۶ بخش و ۱۵ فصل و ۱۶۱ ماده و ۳۴ تبصره به تصویب رسید. برنامه تدوینی دولت پس از تصویب در مجلس ششم،

قانون برنامه پنج ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی مشتمل بر یکصد و شصت و یک ماده و سی و چهار تبصره و نه جدول در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ یازدهم شهریور ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و سه مجلس شورای اسلامی تصویب

با تأسیس دفتر امور زنان در قوه مجریه و سپس تبدیل آن به مرکز امور مشارکت زنان، مقرر شد که یک مرکز دولتی (با ارتقاء جایگاه دفتر به مرکز) بتواند در مورد امور خاص زنان تمرکز و اقدام کند.

در مجلس هفتم با تغییرات متعددی روبرو شد. ماده اصلی که در واقع مخاطب اجرا و پیگیری آن مرکز امور مشارکت زنان بود، در ماده ۱۱۱ تبلور یافت.

ماده ۱۱۱- دولت موظف است با هدف تقویت نقش زنان در جامعه و توسعه فرصت‌ها و گسترش سطح مشارکت آنها در کشور، اقدام‌های ذیل را معمول دارد:

(الف) تدوین، تصویب و اجرای برنامه جامع توسعه مشارکت زنان مشتمل بر بازنگری قوانین و مقررات، به‌ویژه قانون مدنی، تقویت مهارت‌های زنان متناسب با نیازهای جامعه و تحولات فناوری، شناسایی و افزایش ساختارهای سرمایه‌گذاری در فرصت‌های اشتغال‌زا، توجه به ترکیب جنسیتی عرضه نیروی کار، ارتقاء کیفیت زندگی زنان و نیز افزایش باورهای عمومی نسبت به شایستگی آنان.

(ب) تنظیم و ارائه لوایح، مربوط به تحکیم نهاد خانواده جهت تصویب در مراجع ذی‌صلاح.

(ج) انجام اقدام‌های لازم از جمله تهیه برنامه‌های پیشگیرانه و تمهیدات قانونی و حقوقی به‌منظور رفع خشونت علیه زنان.

(د) تقدیم لایحه حمایت از ایجاد و گسترش سازمان‌های غیردولتی، نهادهای مدنی و تشکل‌های زنان به مجلس شورای اسلامی.

تبصره - کلیه دستگاه‌های اجرایی موظفند اعتبار لازم برای انجام تکالیف قانونی موضوع این ماده را که مرتبط با وظایف قانونی آنها است در لوایح بودجه سنواتی ذیل برنامه مربوط، پیش‌بینی و اقدام‌های لازم را با هماهنگی مرکز امور مشارکت زنان به‌عمل آورند.

در ادامه برنامه بجز آن چه در ماده ۱۱۱ آمده

است، زنان و یا خانواده در بخش‌های دیگر برنامه نیز دیده شده‌اند:

- تأمین بیمه خاص (در قالب فعالیت‌های حمایتی) برای حمایت از زنان سرپرست خانوار و افراد بی‌سرپرست با اولویت کودکان بی‌سرپرست (ماده ۹۶- بندج).

- تهیه و تدوین طرح جامع توانمندسازی زنان خودسرپرست و سرپرست خانوار با همکاری سایر سازمان‌ها و نهادهای ذیربط و تشکل‌های غیردولتی و تصویب آن در هیئت وزیران در شش ماهه نخست سال اول برنامه (ماده ۹۷- بند ی).

- افزایش مستمری ماهیانه خانواده‌های نیازمند و بی‌سرپرست و زنان سرپرست خانواده تحت پوشش دستگاه‌های حمایتی بر مبنای چهل درصد (۴۰٪) حداقل حقوق و دستمزد در سال اول برنامه (ماده ۹۷- بند ل).

این برنامه از جهاتی برتر از برنامه‌های سابق به نظر رسید زیرا به برخی نکات که طی سال‌ها به آن بی‌توجهی شده بود و منجر به نگرانی برخی از شهروندان و سیاست‌پسندان بود، مجدد یادآور شد.

نخست آن که در ماده ۱۰۰ به ضرورت تدوین منشور حقوق شهروندی توجه کرد و در متن آن به تأمین آزادی و امنیت و سپس حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد تأکید نمود (بند د و بند و ماده ۱۰۰)؛ و در ادامه در بخش وظایف قوه قضاییه مجدد به لایحه «حفظ و ارتقاء حقوق شهروندی و حمایت از حریم خصوصی افراد، در راستای اجرای اصل بیستم (۲۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران» (ماده ۱۳۰- بند ه) اشاره نمود. لازم به ذکر است که قوه قضاییه «قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی» را در یک ماده واحده و ۱۵ بند تاریخ ۱۳۸۳/۰۲/۱۵ مصوب کرده بود. مورد دوم خواسته تدوین لایحه «تعریف جرم سیاسی و تفکیک آن از سایر جرائم» (ماده ۱۳۰- بند و) است. لازم به ذکر است که نخستین بار موضوع تعریف جرم سیاسی توسط قوه قضاییه در سال ۱۳۸۷ و بر اساس اصل ۱۶۸ قانون اساسی مطرح شد. این خواسته همچنان با فراز و فرودهای متعددی در جامعه در جریان بود و طولانی شدن پیگیری و شفافیت این جرم، زمان زیادی را سپری کرد. تأکید برنامه چهارم که شروع آن از سال ۱۳۸۴ بود اصراری دوباره برای پاسخگویی دولت به یک دغدغه سیاسی امنیتی بود. این مطالبه با ۰۱ ماده و سپس ۶ ماده و در نهایت در تاریخ ۱۳۹۵/۲۰/۰۲ بعد از ۱۲ سال بعد از طرح آن در برنامه چهارم توسعه، مصوب شد. خاطر نشان شود که این قانون کافی و وافی برای شرایط امروز جامعه ایران نیست و باید برای اصلاح و بازنگری آن به قصد کاهش جرایم و کاستن از اعتراض مردم به خواسته‌های بحق و عقلانی آنان در جامعه، تفاوت قائل شد.

- تدوین و تصویب طرح جامع توانمندسازی و حمایت از حقوق زنان، در ابعاد حقوقی، اجتماعی، اقتصادی و اجرای آن در مراجع ذی‌ربط (ماده ۹۷- بند ه).

- تأمین آزادی و امنیت لازم برای رشد تشکلهای اجتماعی در زمینه صیانت از حقوق کودکان و زنان (ماده ۱۰۰- بند د).

- حقوق بنیادین کار (آزادی انجمن‌ها و حمایت از حق تشکلهای مدنی روابط کار، حق سازماندهی و مذاکره دسته‌جمعی، تساوی مزدها برای زن و مرد در مقابل کار هم‌ارزش، منع تبعیض در اشتغال و حرفه، رعایت حداقل سن کار، ممنوعیت کار کودک، رعایت حداقل مزد متناسب با حداقل معیشت)؛ (ماده ۱۰۱- بند الف).

- توانمندسازی جوانان، زنان، فارغ‌التحصیلان و سایر افراد جویای کار، در راستای برقراری تعاملات اجتماعی لازم جهت شکل‌گیری فعالیت واحدهای تعاونی (ماده ۱۰۲- بند الف).

به هدف پرهیز از بی‌توجهی نسبت به برخی از اقدامات مربوط به زنان و خانواده در برنامه، توجه خوانندگان نشریه را به موارد ذیل جلب می‌کنیم: حمایت از خانواده‌های کم‌مصرف در انرژی برق (ماده ۳- تبصره ۲- بند ج)، توجه به مدارس دخترانه (ماده ۵۲- بند م)، ارتقاء عدالت توزیعی با هدف توجه به سهم خانوارهای کم‌درآمد (ماده ۹۰)، شناسایی خانوارهای زیر خط فقر مطلق به هدف تحت پوشش قرار دادن (ماده ۹۵- بند ج)، حمایت‌های حقوقی، مشاوره ای و مددکاری فردی و خانوادگی (ماده ۹۵- بند ز)، تقویت بنیان خانواده و ارتقای سطح بهداشت روان (ماده ۹۷- بند الف)، موضوع ازدواج (ماده ۱۱۴)، لزوم فضای ورزشی سرپوشیده با اولویت دختران (ماده ۱۱۷- بند ۳)، حمایت از خانواده‌های زندانیان (ماده ۱۳۲- بند ب) و معافیت خانواده‌های تحت پوشش از برخی پرداخت‌های دولتی (ماده ۱۳۳- بند ۵).

قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

ساماندهی مشاغل خانگی برای زنان سرپرست خانوار و زنان بدسرپرست، تأمین اجتماعی، اوقات فراغت، پژوهش، گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، ارتقاء سلامت، توسعه توانایی‌های سازمان‌های مردم نهاد، ارتقاء توانمندی‌های زنان مدیر و نخبه، توسعه تعاملات بین‌المللی، تعمیق باورهای دینی و اصلاح ساختار اداری تشکیلاتی زنان و خانواده اقدام قانونی نماید.

ماده ۲۲۷- دولت نسبت به تهیه و تدوین «سند ملی امنیت بانوان و کودکان در روابط اجتماعی» با مشارکت و برنامه‌ریزی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، قوه قضائیه، سازمان بهزیستی کشور، شهرداری، وزارت کشور، شورای عالی استان‌ها، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، وزارتخانه‌های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و کار و امور اجتماعی توسط دولت در طول سال‌های برنامه اقدام قانونی به عمل آورد.

بجز این دو ماده توجه به بخشی از زنان نیز در برنامه موجود است:

- پشتیبانی از رده‌های مقاومت بسیج جامعه زنان به‌ویژه در فعالیت‌های مربوط به توسعه فرهنگ عفاف و حجاب و تحکیم بنیاد خانواده (ماده ۱۹۶- بند ط).
- طراحی، تولید، توزیع و صدور خدمات و محصولات فرهنگی، هنری و سینمایی، رسانه‌ای، صنایع دستی که موجب ترویج فرهنگ برهنگی، بدحجابی و بی‌حجابی و ابتذال باشند، ممنوع است (تبصره ۲ از ماده ۳)
- تدوین و ارتقاء شاخص‌های کیفی به خصوص در رشته‌های علوم انسانی به ویژه در رشته‌های علوم قرآن و عترت و مطالعات میان‌رشته‌ای با بهره‌گیری از امکانات و توانمندی‌های حوزه‌های علمیه و تأمین آموزش‌های مورد نیاز متناسب با نقش دختران و پسران (ماده ۱۵- بند ب).

برنامه پنجم توسعه در ۸ فصل، ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره در جلسه علنی مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ با عنوان لایحه برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹ - ۱۳۹۳) به مجلس شورای اسلامی تقدیم و مطابق اصل یکصد و دوازدهم (۱۱۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام ارسال گردید. با تأیید آن مجمع برنامه به مجلس واصل و جهت اجراء ابلاغ شد. فصول این برنامه عبارتند از: فرهنگ اسلامی - ایرانی، علم و فناوری، اجتماعی، نظام اداری و مدیریت فناوری اطلاعات، اقتصادی (بهبود فضای کسب و کار- بهره‌وری- اشتغال- پول و بانک سرمایه‌گذاری خارجی- مناطق آزاد- بیمه‌های بازرگانی- اصلاح نظام مالیاتی- توسعه تعاون- نفت و گاز- برق- انرژی‌های پاک- منابع آب- کشاورزی- صنعت، معدن- حمل و نقل- وقف)، توسعه منطقه‌ای (محیط زیست- توسعه روستایی)، دفاعی، سیاسی و امنیتی امور دفاعی (سیاسی، امنیتی- سیاست خارجی)، حقوقی قضائی.

در برنامه پنجم توسعه، ماده ۲۳۰ و ماده ۲۲۷ خاص زنان و خانواده است که دستگاه ذی‌ربط آن مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری و زیر نظر قوه مجریه است. متن دو ماده فوق‌الذکر در ذیل آمده است:

ماده ۲۳۰- دولت با همکاری سازمان‌ها و دستگاه‌های ذی‌ربط از جمله مرکز امور زنان و خانواده با هدف تقویت نهاد خانواده و جایگاه زنان در عرصه‌های اجتماعی و استیفاء حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه زمینه‌ها با تدوین و تصویب «برنامه جامع توسعه امور زنان و خانواده» مشتمل بر محورهای تحکیم بنیان خانواده، بازنگری قوانین و مقررات مربوطه، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، توسعه و ساماندهی امور اقتصادی - معیشتی با اولویت

کاهش هزینه‌های مهندسی ساخت مسکن برای خانواده‌های شهداء و ایثارگران (ماده ۴۴- بند د) و دستگاه‌های اجرائی موظفند بدون الزام به رعایت شرط سنی، تحصیلی و آزمونی تأمین و از ابتداء آنان را به صورت رسمی قطعی استخدام نمایند. پنج درصد (۵٪) سهمیه استخدامی به سایر جانبازان، آزادگان، رزمندگان و همسر و فرزندان آنان اختصاص می‌یابد... (ماده ۴۴- بند و) توسعه فرهنگ عفاف و حجاب (ماده ۱۹۶- بند د).

- کلیه دستگاه‌های اجرائی موظفند اقدامات لازم را برای اجرای طرح جامع فرهنگ عفاف و حجاب معمول داشته و نسبت به متناسب‌سازی محیط خدمتی با اقتضائات جامعه اسلامی اقدام نمایند. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است بر اجرای صحیح طرح، نظارت داشته باشد (ماده ۲۰۹- بند ب).

- رفع مشکل معیشتی خانواده‌های زندانیان بی‌بضاعت با همکاری کمیته امداد امام‌خمینی(ره)، سازمان بهزیستی و سایر نهادهای ذی‌ربط (ماده ۲۱۱- بند ن- شماره ۳) برنامه پنجم توسعه در حوزه زنان و خانواده در دو ماده ذکر شده (مواد ۲۳۰ و ۲۲۷) به تدوین و تصویب «برنامه جامع توسعه امور زنان و خانواده» و تهیه و تدوین «سند ملی امنیت بانوان و کودکان در روابط اجتماعی» اشاره دارد و این دو دستور وظیفه دولت و سپس وظیفه مرکز امور زنان و خانواده با همکاری دیگر دستگاه‌های اجرایی است. دلسوزان حوزه زنان می‌دانند که نتایج این تدوین‌ها به کجا انجامیده است و دست اندرکاران این برنامه و سند تا چه حد موفق به اعمال و اجرای این دو وظیفه شده‌اند! (در وقت مناسب دغدغه‌های وضعیت این دو وظیفه به نظر خوانندگان نشریه خواهد رسید) در مورد بقیه برنامه‌های نوشته شده در برنامه پنجم و این که تا چه میزان تدوین و یا اجرایی شده است، انتظار است اطلاع رسانی شفاف و دقیقی توسط دستگاه‌های مربوط به عمل آوردن تا بتوان واقعیت اقدامات را مورد بررسی قرار داد.

- برقراری بیمه تأمین اجتماعی و بیمه پایه سلامت فرد و خانواده وی (ماده ۱۸- بند ه)

- تقویت و گسترش نظام مشاوره دانش‌آموز و خانواده جهت تحقق سلامت روحی دانش‌آموزان (ماده ۱۹- بند ۱۱)

- تدوین برنامه‌های جامع اطلاع‌رسانی جهت آگاه‌سازی و آموزش والدین کودکان با نیازهای خاص و تقویت طرح سنجش کودکان و افزایش امر مشاوره در این مدارس (ماده ۱۹- بند ه- شماره ۲ و ۳)

- به دولت اجازه داده می‌شود متناسب با استقرار نظام ارجاع و پزشک خانواده خدمات بیمه پایه سلامت را برای عموم افراد کشور به صورت یکسان تعریف و تا پایان برنامه به تدریج اجراء نماید؛ و حق بیمه پایه سلامت خانوار به شرح زیر، سهمی از درآمد سرپرست خانوار خواهد بود (ماده ۸۳- بند ج و د) در ادامه به کلیه خانواده‌ها اشاره شده است.

- به منظور توانمندسازی افراد و گروه‌های نیازمند به ویژه زنان سرپرست خانوار و معلولان نیازمند با تأکید بر برنامه‌های اجتماع محور و خانواده محور، با استفاده از منابع بودجه عمومی دولت و کمک‌های مردمی اقدامات زیر توسط دولت انجام می‌شود: در ادامه بند الف- ب- ج به خدمات حمایتی و بیمه اجتماعی زنان سرپرست خانوار پرداخته‌اند. (ماده ۳۹- بند الف، ب و ج)

در بخش سرمایه اجتماعی، جوانان و خانواده نیز به ماده ۴۲ (دولت خانواده‌هایی را که سرپرست آنها تحت پوشش هیچ‌گونه بیمه‌ای نیست را تحت پوشش مقررات عام تأمین اجتماعی قرار دهد. (ماده ۴۲) و (ساماندهی و اعتباربخشی مراکز مشاوره متناسب با فرهنگ اسلامی- ایرانی و با تأکید بر تسهیل ازدواج جوانان و تحکیم بنیان خانواده، تأسیس مراکز و ارائه هرگونه خدمات مشاوره‌ای روان‌شناختی - اجتماعی نیازمند اخذ مجوز بر اساس آئین‌نامه مصوب هیئت‌وزیران است) را در (ماده ۴۳) مقرر کرده است. در ادامه

قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)

در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶ - ۱۴۰۰) مصوب جلسه علنی روز شنبه مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۱۴ مجلس که با عنوان لایحه احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۵ - ۱۳۹۹) به مجلس شورای اسلامی تقدیم و مطابق اصل یکصد و دوازدهم (۱۱۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از سوی مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شده است، به پیوست ابلاغ می‌گردد.

این برنامه در ۲۰ بخش، ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره در تاریخ ۱۴ اسفند ۱۳۹۵ در مجلس شورای اسلامی تصویب شد.

بخش های بیست‌گانه برنامه عبارتند از: اقتصاد کلان، بودجه و مالیه عمومی، نظام پولی و بانکی و تأمین منابع مالی، محیط کسب و کار، خصوصی سازی و مناطق آزاد، توازن منطقه ای، توسعه روستایی و توانمندسازی اقشار آسیب پذیر، نظام اداری، شفافیت و مبارزه با فساد، کشاورزی، آب، محیط زیست و منابع طبیعی، انرژی، صنعت و معدن، حمل و نقل و مسکن، آموزش عمومی، آموزش عالی و علم و فناوری، ارتباطات و فناوری اطلاعات، سلامت، بیمه، سلامت و زنان و خانواده، بیمه اجتماعی، امور حمایتی و آسیب های اجتماعی، امور ایثارگران، فرهنگ، هنر و ورزش، سیاسی، دفاعی و امنیتی، حقوقی و قضائی، نظارت و ارزشیابی برنامه.

در این برنامه عنوان مربوط به حوزه زنان و خانواده ماده ۱۰۱ است. به مستند ماده ۱۰۱ توجه شود:

ماده ۱۰۱- کلیه دستگاههای اجرائی موظفند به منظور تحقق اهداف مندرج در اصول دهم (۱۰)، بیستم (۲۰) و بیست و یکم (۲۱) قانون اساسی

جمهوری اسلامی ایران، اهداف سند چشم انداز بیست ساله و سیاست‌های کلی برنامه ششم و سیاست‌های کلی خانواده مبنی بر «تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و استیفای حقوق شرعی و قانونی زنان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان و نیز به منظور بهره مندی جامعه از سرمایه انسانی زنان در فرآیند توسعه پایدار و متوازن، با سازماندهی و تقویت جایگاه سازمانی امور زنان و خانواده در دستگاه، نسبت به اعمال رویکرد عدالت جنسیتی بر مبنای اصول اسلامی در سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های خود و ارزیابی آثار و تصمیمات براساس شاخص‌های ابلاغی ستاد ملی زن و خانواده شورای عالی انقلاب فرهنگی اقدام نمایند.

تبصره ۱- ریاست جمهوری (معاونت امور زنان و خانواده) موظف است ضمن ارزیابی و تطبیق سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های دستگاهها و رصد مستمر ارتقای شاخص‌های وضعیت زنان و خانواده، گزارش آن را به طور سالانه به مجلس شورای اسلامی و هیئت وزیران ارائه نماید.

تبصره ۲- آیین‌نامه اجرائی این ماده در خصوص نحوه اعمال، سازوکارهای نظارت و پایش شاخص‌ها و وظایف و الزامات دستگاههای اجرائی برای ارتقای شاخص‌های مذکور، به پیشنهاد مشترک ریاست جمهوری (معاونت امور زنان و خانواده)، سازمان اداری و استخدامی کشور و با همکاری سایر دستگاههای اجرائی ذی ربط در چهارچوب قوانین مربوطه، شش‌ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

در ادامه ماده ۱۰۲، برنامه دولت را موظف کرده است تا براساس سیاست‌های کلی جمعیت و خانواده و سند جمعیت مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی با همکاری نهادهای ذی‌ربط به

منظور تقویت و تحکیم جامعه‌ای خانواده محور و تقویت و تحکیم و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن با رعایت شاخص‌های الگو و سبک زندگی اسلامی - ایرانی با ایجاد سازوکارها و تأمین اعتبارات لازم در قالب بودجه سنواتی اقدامات ذیل را به عمل آورد:

(الف) زمینه سازی مناسب جهت کنترل و کاهش میانگین سن ازدواج به میزان ده درصد (۱۰٪) نسبت به سال پایه درطول اجرای قانون برنامه.

(ب) حمایت، پشتیبانی و ارتقای معیشت و اقتصاد خانواده از طریق توسعه مشاغل خانگی، بنگاه‌های زود بازده اقتصادی و تعاونی‌های تولیدی روستایی و خانوادگی و افزایش نرخ رشد مستمر فعالیت‌ها نسبت به سال پایه اجرای قانون برنامه.

(پ) مقابله فعال و هوشمند با جنگ نرم در عرصه خانواده و منع نشر برنامه‌های مخمل ارزش‌ها و برنامه سازی، آموزش، پژوهش و تبلیغ توسط کلیه دستگاه‌های ذی ربط در جهت تحکیم خانواده.

(ت) زمینه سازی جهت افزایش نرخ باروری (TFR) به حداقل ۲/۵ فرزند به ازای هر زن در سن باروری درطول اجرای قانون برنامه.

(ث) پشتیبانی و حمایت از ترویج ازدواج موفق، پایدار و آسان، فرزندآوری و تربیت فرزند صالح، ارزش دانستن ازدواج و فرزندآوری از طریق تمهید و سازوکارهای قانونی و اعطای تسهیلات و امکانات.

(ج) آموزش و مشاوره مستمر و مسؤانه

نوجوانان و جوانان با اولویت خانواده‌ها قبل، حین و دست کم پنج سال پس از ازدواج توسط همه دستگاه‌های ذی‌ربط، به ویژه وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ورزش و جوانان، سازمان بهزیستی، مؤسسات آموزشی عمومی و آموزش عالی دولتی و غیردولتی، سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره و سایر نهادهای ذی‌ربط با برخورداری خدمات مشاوره و روان‌شناسی از تسهیلات و مزایای بیمه‌های پایه و تکمیلی.

(چ) ارائه تسهیلات و امکانات ساخت و اجاره مسکن با اولویت زوج‌های دارای فرزند در قالب بودجه سنواتی.

(ح) تمهیدات لازم از قبیل ارائه تسهیلات جهت افزایش سلامت ازدواج و درمان ناباروری در قالب بودجه سنواتی.

(خ) تمهیدات لازم جهت بهره مندی از قضات و کلاهی مجرب با اولویت و کلاهی متأهل، با ارائه آموزش‌های لازم در جهت تشویق صلح و سازش زوج‌ها در پرونده‌های دعاوی خانواده و ایجاد مشوق‌های لازم نسبت به پرونده‌های مختومه.

(د) حمایت و توسعه بیمه سلامت در بیمه پایه و تکمیلی برای مادران در کلیه مراحل دوران بارداری تا پایان دوران شیرخوارگی.

(ذ) ستاد ملی زن و خانواده مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در چهارچوب قانون، با تشکیل جلسات مستمر، عهده‌دار هدایت، ایجاد هماهنگی بین بخشی، نظارت کلان بر برنامه‌ها، اقدامات و ارزیابی عملکرد مربوط به وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط و نهادهای عمومی و تشکل‌های مردمی و نیز بسیج ملی برای جلب مشارکت فراگیر در تحقق سیاست‌های کلی ابلاغی و رصد و پایش تحولات خانواده و جمعیت خواهد بود و گزارش آن باید هر شش ماه یک بار به مجلس شورای اسلامی ارائه شود.

ماده ۱۰۲ برنامه به جهت ارتباط تنگاتنگ با وظایف معاونت امور زنان و خانواده در ادامه

است در راستای سیاست‌های تحکیم خانواده طرف ششم ماه از تاریخ لازم‌الاجراء شدن این قانون بررسی و طرح لازم برای ایجاد بیمه اجتماعی زنان خانه دار حداقل دارای سه فرزند را فراهم و جهت تصمیم‌گیری قانونی ارائه نماید. (ماده ۱۰۳- بند ب)

- سازمان بهزیستی کشور مکلف است در راستای تحکیم نهاد خانواده نسبت به ارائه خدمات مشاوره‌ای رایگان برای افراد فاقد تمکن مالی با معرفی مقام قضائی که در اجرای قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۱ توسط مقام قضائی صلاحیت دار برای رفع اختلاف به آن سازمان برای مشاوره خانواده معرفی می‌شوند، اقدام لازم را به عمل آورد. (۱۱۳- بند الف)

- برنامه ششم خواستار توجه به موضوع ازدواج جوانان و ارائه تسهیلات، غربالگری و شناسایی ازدواج‌های پرخطر، مراکز مشاوره ازدواج، سلامت مادر و کودک، خوابگاه‌های متأهلان، توجه به والدین و همسران شهید، توسعه ورزش بانوان و برخی حمایت‌های دیگر نیز شده است.

بررسی برنامه طرح شد، زیرا پس از تصویب قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت مصوب ۱۴۰۰/۰۸/۱۹، معاونت امور زنان و خانواده به عضویت ستاد ملی جمعیت درآمد و بر اساس این قانون که شامل ۷۳ ماده و ۸۱ تبصره است، همکاری دستگاه‌های اجرایی ضرورت اجرای این قانون است. با توجه به نقش مهم زنان به عنوان مادر، نقش معاونت امور زنان و خانواده به هدف احقاق حقوق مادران دارای اهمیت است. موارد دیگر موضوعات زنان و خانواده عبارتند از:

- حمایت از زنان سرپرست خانوار: تهیه و اجرای کامل طرح جامع توانمندسازی زنان سرپرست خانوار طبق قوانین و مصوبات شورای اجتماعی تا پایان اجرای قانون برنامه توسط ریاست جمهوری (معاونت امور زنان) با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سایر نهادهای ذی‌ربط و تأیید برنامه مذکور در هیئت وزیران و تصویب در مجلس شورای اسلامی و نظارت بر اجرائی شدن آن (ماده ۲- بند ت)

- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف

لایحه برنامه پنج ساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۴۰۲-۱۴۰۶)

این برنامه دارای دارای ۲۴ فصل و ۱۱۸ ماده است که فصل ۱۶ آن به زن، خانواده و جمعیت اختصاص دارد.

فصول برنامه عبارتند از: رشد اقتصادی، اصلاح نظام بانکی و مهار تورم، اصلاح ساختار بودجه، اصلاح نظام مالیاتی، اصلاح صندوق‌های بازنشستگی، تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد، امنیت غذایی و ارتقاء تولید محصولات کشاورزی، نظام مدیریت یکپارچه منابع آب، انرژی، طرح‌های کلان پیشران و زنجیره ارزش، توسعه مسکن، ترانزیت و اقتصاد دریامحور، توسعه شبکه ملی اطلاعات و

برنامه پنج ساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۴۰۲-۱۴۰۶) به صورت لایحه منتشر (۳۰ خرداد ۱۴۰۲) و هنوز به صورت قانون در مجلس به تصویب نرسیده است. مجلس شورای اسلامی درخواست استمرار برنامه ششم توسعه و بررسی برنامه هفتم را تا پایان سال ارائه کرده است. بی‌شک به جهت انتقادهای وارده به این لایحه تا تصویب آن تغییراتی صورت می‌گیرد که اصلاحات و تغییرات صورت گرفته پس از تصویب (در حوزه‌های مرتبط با زنان و خانواده) به اطلاع خوانندگان خواهد رسید.

برنامه تهیه و به تصویب شورای اجتماعی کشور برساند.

ت- وزارت کشور موظف است نسبت به تکمیل و اصلاح برنامه ملی کنترل و کاهش طلاق با هدف افزایش پایداری نهاد خانواده و پیشگیری از گسست آن با همکاری معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور و دستگاه‌های ذی‌ربط ظرف مدت سه‌ماه پس از ابلاغ برنامه اقدام نماید.

ث- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است با همکاری سازمان امور اداری و استخدامی کشور و معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور نسبت به تهیه مقررات و سازوکارهای اجرایی برنامه اشتغال بانوان با رعایت نقش زن در خانواده با تعیین وظایف و کارکردهای هر یک از دستگاه‌های اجرایی، ظرف مدت یک سال پس از ابلاغ برنامه، جهت تصویب در هیئت‌وزیران اقدام نماید.

چون موضوع باروری تنها در جمعیت زنان شکل می‌گیرد و تأثیرات فراوانی بر زنان به عنوان «مادر» دارد این ماده جهت اطلاع به متن اضافه شد. مطالعه ماده ۸۱ برنامه خالی از لطف نیست! ماده ۸۱- در راستای افزایش نرخ باروری و حمایت همه‌جانبه از فرزندآوری و رفع موانع و ایجاد مشوق‌های مؤثر و اصلاح فرهنگی، اقدامات زیر انجام می‌گردد:

الف- وزارت آموزش و پرورش (سازمان ملی

اقتصاد رقومی (دیجیتال)، ارتقاء نظام سلامت، ارتقاء فرهنگ عمومی و رسانه، زن، خانواده و جمعیت، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، سیاست داخلی و ارتقاء سلامت اجتماعی، ارتقاء نظام آموزشی، ارتقاء نظام علمی، فناوری و پژوهشی، سیاست خارجی، اصلاح نظام اداری، تحول قضائی و حقوقی.

در مقدمه برنامه به «بهبود جایگاه و منزلت زن و خانواده و رشد جمعیت» اشاره دارد و فصل ۱۶ برنامه به نام «زن، خانواده و جمعیت» شامل دو ماده ۷۹ و ۸۰ در ذیل تدوین شده است.

ماده ۷۹- در اجرای بندهای پانزدهم و شانزدهم سیاست‌های کلی برنامه و به‌منظور تحقق اهداف کمی زیر مطابق با احکام این فصل اقدام می‌شود.

ماده ۸۰ - به‌منظور تحکیم نهاد خانواده و رفع موانع رشد و شکوفایی بانوان، اقدامات زیر انجام می‌شود:

الف- معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور موظف است با همکاری معاونت حقوقی رئیس‌جمهور، نسبت به بررسی و آسیب‌شناسی قوانین و مقررات مرتبط با حمایت از خانواده و مشاوره خانواده که مغایر با سیاست‌های کلی خانواده می‌باشند، اقدام نماید و پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات تا پایان سال اول برنامه جهت طی مراحل قانونی به مراجع ذی‌صلاح ارائه نماید.

ب- معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور موظف است با همکاری مرکز آمار ایران و سایر دستگاه‌های دارنده اقلام آماری مرتبط نسبت به سنجش وضعیت زن و خانواده و رصد و تحلیل‌شناختی و روندنگاری و ارائه گزارش‌های ادواری این حوزه به تفکیک شهری، روستایی و عشایری در بستر درگاه هوشمند تبادل اطلاعات اقدام نماید.

پ- وزارت کشور مکلف است طرح جامع توانمندسازی زنان سرپرست خانوار را با همکاری معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ظرف مدت شش‌ماه پس از ابلاغ

در حوزه زنان، بیشترین توجه به حضور زنان در خانواده است. زنان باید مستقل هم دیده شوند. از آنجا که یک نقش زن، مادری است، باید قبل از آن، مراحل رشد، پرورش، آموزش، کسب مهارت، شغل، حق شهروندی، حقوق قانونی، حذف تبعیض و حقوق مساوی بخصوص حق انتخاب و استقلال مالی زنان را در برنامه گنجانند

می‌شود: ایجاد کسب و کار خرد خانگی (ماده ۶)، حمایت از خانوارهای کم درآمد (ماده ۳۱- بند پ)، توجه به مسکن محرومین (ماده ۵۴-بند پ)، پوشش بیمه پایه شامل سرپرست خانوار و افراد تحت تکفل (ماده ۷۳)، حق بیمه پایه خانواده روستائیان، عشایر و اقشار نیازمند تحت پوشش نهاد های حمایتی و سهم سایر اقشار (ماده ۷۳- بند ب ۱ و ۴)، توسعه و حمایت از مدارس شبانه روزی در ایاب و ذهاب آنها به ویژه دختران (ماده ۹۰- بند پ)، ساماندهی زنان بی سرپرست با همکاری نهاد های حمایتی (ماده ۸۶-بند ت) .

نتیجه گیری

در این بررسی، شش مورد قانون برنامه پنج ساله توسعه کشوری، مطالعه و در حوزه زنان و خانواده در حد مقدر کنکاش؛ و لایحه برنامه هفتم نیز مورد توجه قرار گرفت. از آغاز سال ۱۳۶۸ که سال شروع برنامه‌های توسعه کشوری بوده است، خلاءهای برنامه، با تجمیع برنامه‌ها - در هر حوزه تخصصی و کاربردی- محرز است. کارشناسان طی سال‌ها به نقد و ایراد برنامه‌ها پرداخته‌اند. ولی این که تأثیر انتقادات تا چه میزان مؤثر و مفید بوده است و با متمم و اصلاحیه جهت تغییر ارائه و یا عملی شده است، در حد این متن و مستندات حوزه زنان نیست. نکته های ضروری زیر نتیجه این مختصر بررسی است:

۱- حق این است که برنامه‌های توسعه را در حوزه‌هایی که اجرا و اقدام شده است برای

تعلیم و تربیت کودک) موظف است دستورالعمل تشکیل، اداره و نظارت بر مهدکودک‌های خانگی (مهدهای مادر- کودک) را با رعایت ماهیت غیردولتی آنها، تهیه و ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ برنامه به تصویب هیئت وزیران برساند.

ب- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است، در سقف منابع مربوط به قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و سایر ردیف‌های مرتبط در قوانین بودجه سنواتی، در چارچوب آیین‌نامه‌ای که به پیشنهاد وزارت مذکور و پس از تأیید شورای عالی بیمه سلامت به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، ضمن تعیین جمعیت هدف، بسته خدمت و میزان پوشش بیمه، حمایت‌های لازم را از جمله در خصوص روش‌هایی علمی حفظ جنین و تخمک به عمل آورد.

پ- ستاد ملی جمعیت مکلف است با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط اقدامات حمایتی لازم را جهت رشد سالیانه ازدواج و مولد، کاهش سالیانه سقط جنین و ناباروری، کاهش میانگین سن ازدواج، کاهش فاصله بین تولد فرزندان به‌ویژه تولد فرزند اول پس از ازدواج و مدیریت مهاجرت داخلی و خارجی به عمل آورد.

در ادامه برنامه به برخی مواد اعلام شده در لایحه که ارتباط به زنان و خانواده دارد اشاره

۴- در طول سال‌هایی که برنامه‌های توسعه در کشور تدوین می‌شد، ده‌ها کارشناس و متخصص، اساتید و اندیشمندان دلسوز در کشور ایرادات متعددی به شکل و محتوای برنامه داشته‌اند، اگر تدوین کنندگان اصلی و تأثیرگذاران برنامه‌ها، صدای آنان را می‌شنیدند، بی‌شک برنامه‌ها هم در وضعیت کشور و هم در زیست و حقوق مردم اثر مشهود می‌گذاشت!

۵- در حوزه زنان نیز در برنامه‌ها، بیشترین توجه به حضور زنان در خانواده است. زنان باید مستقل هم دیده شوند. از آنجا که یک نقش زن، مادری است (مرحله همسری سرآغاز تشکیل خانواده است)، باید قبل از آن، مراحل رشد، پرورش، آموزش، کسب مهارت، شغل، حق شهروندی، حقوق قانونی، حذف تبعیض و حقوق مساوی بخصوص حق انتخاب و استقلال مالی زنان را در برنامه گنجانند. رشد انسان آغازی بر زیست توسعه در هر کشوری است.

۶- این متن گنجایش نقد مواد و تبصره‌های همه برنامه‌های توسعه‌ای را در حوزه زنان و خانواده ندارد. چون ارائه برنامه، نخستین قدم برای پیشرفت هر کشوری است ولی آنچه از همه مهم‌تر است این که برنامه اجرا شده باشد و اثرات آن در جامعه زنان مشهود باشد. در آینده به اجرا و عدم اجرای برنامه در حوزه زنان می‌پردازیم.

مردم شفاف بیان کرد تا نتیجه‌گیری شود برنامه تا چه میزان به اهداف خود رسیده است. این ضرورت پاسخگویی، دارای ثمرات عدیده‌ای است که نشان می‌دهد صرف این همه زمان، نیروی انسانی، اعتبار مالی و بخصوص امیدواری برای بهبود زندگی مردم نتایج مطلوب و شایسته‌ای داشته است یا خیر؟ ۲- این درخواست عموم، نشاندهنده نفی برنامه‌ها و یا عدم اجرای آن در برخی از بخش‌ها نیست. بلکه انتظار مردم این است که خود شاهد رویت اجرای برنامه و گزارش آن باشند. حتی اگر برنامه‌های اجرا نشده و یا در آن به دلایلی وقفه افتاده است از طرف قانونگذاران و مجریان برنامه صادقانه مطرح شود که چه موانع و چالش‌هایی در عدم اجرای بخش‌هایی از برنامه دخیل بوده است. صدا و سیما که تنها تریبون و مرکز اطلاع رسانی در کشور است، موظف به ارائه گزارش‌های واقعی، شفاف و مستند دستگاه‌های مجری برنامه به مردم است.

۳- در بخش‌هایی از برنامه پیشرفت وجود دارد اما کاستی‌ها، کمبود و یا نقص در برنامه را نیز شاهد هستیم. یکاش بررسی بر بخش نظارتی - همانگونه که در برخی فصول برنامه به صراحت آمده است، اقدام‌های صورت نگرفته را در قالب یک برنامه تنظیم و به دولت ارائه می‌داد تا خلأهای برنامه‌های سابق برطرف می‌شد. سپس اقدام به تدوین برنامه دیگری می‌کرد.

دکتر لیلا فلاحتی
دانشیار جنسیت
و توسعه عضو
هیات علمی گروه
مطالعات زنان

زنان در برنامه هفتم توسعه

چالش مسئله‌شناسی سیاستگذار و فقدان رویکرد برنامه‌ریزی جنسیتی

عدد ۰/۷۷۴ رسیده است. بر اساس شاخص توسعه انسانی هر کشوری که به عدد ۱ نزدیکتر شود، موفق به دستیابی به شاخص‌های بهتری در توسعه انسانی شده است. اگر چه این روند امروز برای ایران با مشکلاتی همراه بوده که از جمله می‌توان به تشدید تحریم‌های اقتصادی از آغاز سال ۲۰۱۰ و تأثیر آن بر محدودیت‌های بودجه برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آموزش و سلامت و اقتصاد اشاره نمود. تأثیر این محدودیت‌ها بر شاخص توسعه انسانی ایران به این نحو بوده که تا سال ۲۰۱۷ ایران موفق به کسب میانگین ۰/۷۸۹ شده بود و در آستانه ورود به باشگاه کشورهای خیلی توسعه یافته بود، اما به دلیل تشدید محدودیت‌های اقتصادی از همین سال روند نزولی در شاخص را تجربه نموده و این عدد هم اکنون به ۰/۷۷۴ تنزل و در نتیجه رتبه ایران نیز تنزل نموده است. بنابراین از یک بعد ایران با تنزل رتبه و میانگین در شاخص توسعه انسانی روبرو است.

ایران در شاخص‌های نابرابری جنسیتی:

شاخص توسعه جنسیتی از جمله شاخص‌هایی

ایران از جمله کشورهای آسیایی است که در حوزه برنامه‌ریزی برای توسعه از سابقه طولانی برخوردار است. بنا به شواهد رسمی تا زمان انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، پنج برنامه توسعه با فواصل زمانی مختلف در یک بازه زمانی ۳۰ ساله اجرا شده بود و پس از انقلاب نیز تاکنون شش برنامه توسعه اجرا شده است. اکنون با انتشار متن نهایی برنامه هفتم توسعه به نظر می‌رسد فرصت مناسبی برای بررسی مفاد این برنامه از رویکرد زنان و جنسیت فراهم شده است. پیش از نقد و بررسی ابتدا مروری بر وضعیت زنان ایران در شاخص‌های توسعه خواهیم داشت.

ایران در شاخص‌های توسعه انسانی:

ایران از جمله کشورهایی است که در منطقه غرب و جنوب آسیا همواره پیش‌تاز سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های توسعه از جمله آموزش و بهداشت بوده و به همین دلیل موفق شده که دستاوردهای جدی در این زمینه داشته باشد. در سال ۱۹۹۰ ایران با کسب عدد ۰/۶۰۱ در رتبه ۸۰ دنیا قرار داشت و در سال ۲۰۲۱ به

شاخص توسعه جنسیتی از جمله شاخص‌هایی است که دستاوردهای توسعه را بر حسب جنسیت تقسیم می‌کند و مروری بر گزارش نهاد توسعه سازمان ملل نشان می‌دهد که در میانگین توسعه جنسیتی در جهان به عدد ۰/۹۵۸ نزدیک شده و میانگین ایران ۰/۸۸۰ است که می‌توان گفت فاصله معناداری است.

شاخص مشارکت سیاسی و مشارکت اقتصادی زنان بیانگر نابرابری جدی جنسیتی است. فاصله زنان در شاخص مشارکت سیاسی با مردان ۸۸ درصد و در مشارکت اقتصادی ۵۴ درصد است. این شکاف جنسیتی در این دو شاخص کلیدی و مهم منجر به کاهش رتبه ایران در شاخص‌های بین‌المللی حساس به جنسیت شده است. به طوریکه بر اساس گزارش ۲۰۲۳، مجمع جهانی اقتصاد، ایران از مجموع ۱۴۶ کشور دنیا در رتبه ۱۴۳ و در مجموع ۵ کشور جهان با بیشترین شکاف جنسیتی قرار گرفته است.

ضرورت‌های برنامه‌ریزی در حوزه زنان در سطح ملی

مشارکت اقتصادی: ایران از جمله کشورهایی است که با توسعه زیرساخت‌های آموزشی در سطوح مختلف موفق به کسب دستاوردهای معناداری در حوزه آموزش از جمله سهم بیش از ۵۰ درصدی زنان در آموزش عالی شده است. مشارکت گسترده زنان در آموزش عالی این چشم‌انداز را برای اقتصاد ایجاد کرده بود که در دهه ۸۰ و ۹۰ موج فزاینده زنان در بازار کار تخصصی مواجه خواهد شد، اما بنا به شواهد آماری، علیرغم افزایش سطح تحصیلات زنان، سهم آنان در مشارکت اقتصادی در ۴ دهه گذشته هیچ‌گاه از ۲۰ درصد فراتر نرفته است. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران در حال حاضر نرخ مشارکت اقتصادی زنان در حدود ۱۴ درصد و مشارکت اقتصادی مردان ۶۸/۷ درصد و نرخ بیکاری برای زنان ۱۵/۶ درصد و برای مردان ۸/۴ درصد است. مقایسه این دو شاخص نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی مردان چهار برابر زنان و بیکاری زنان دو برابر مردان است. طبقه‌بندی شاخص مشارکت اقتصادی و بیکاری بر اساس سطح تحصیلات، یافته‌های دیگری را در اختیار ما قرار می‌دهد. از جمله اینکه سهم زنان شاغل با تحصیلات عالی از شاغلان کل

است که دستاوردهای توسعه را بر حسب جنسیت تقسیم می‌کند و مروری بر گزارش نهاد توسعه سازمان ملل نشان می‌دهد که در میانگین توسعه جنسیتی در جهان به عدد ۰/۹۵۸ نزدیک شده و میانگین ایران ۰/۸۸۰ است که می‌توان گفت فاصله معناداری است. تقسیم شاخص توسعه جنسیتی نشان می‌دهد که این شاخص برای مردان ۰/۸ و برای زنان ۰/۷۰۴ است که بیانگر شکاف جنسیتی ۰/۰۹۶ بین زنان و مردان ایرانی در دستاوردهای توسعه است و زنان با مردان فاصله دارند. شاخص نابرابری جنسیتی^۲ از دیگر شاخص‌هایی است که نابرابری‌های جنسیتی را بر حسب دسترسی به ۴ زیرشاخص مهم آموزش، سلامت، مشارکت اقتصادی و سیاسی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. هر قدر میانگین یک کشور در این شاخص به صفر نزدیک‌تر باشد، به معنای برابری بیشتر است. بررسی میانگین جهانی نشان می‌دهد که هم‌اکنون این شاخص برای کل جهان ۰/۴۶۵ است و برای ایران این عدد ۰/۴۵۹ است. به عبارت دیگر ایران در این زمینه وضعیت بهتری نسبت به میانگین جهانی دارد. ایران در سال ۱۹۹۰ میانگین ۰/۷۰۸ را نشان می‌داد و بدون شک با برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های توسعه موفق به کاهش معنادار این نابرابری شده است، اما همچنان بررسی وضعیت ایران در دو

دسترسی به حمایت‌های قضایی و حقوقی است. قوانین و ساختار حقوقی در هر کشوری مبنای دسترسی به عدالت قضایی تلقی می‌شود و کشور ایران نیز تلاش نموده در بسیاری از موارد، فرآیند دسترسی زنان را به حمایت‌های حقوقی تسهیل نماید. افزایش حمایت‌های حقوقی در ازدواج، محیط اجتماعی و بازار کار از جمله بخش‌هایی بوده که به شدت مورد توجه بوده، اما مروری بر شاخص‌های فعلی هنوز نشان می‌دهد، تا وضعیت ایده‌آل فاصله وجود دارد. به عنوان مثال در شاخص زنان، قوانین و کسب و کار^۳ ایران از مجموع ۱۰۰ امتیاز موفق به کسب ۳۱ امتیاز شده و در شاخص‌هایی همچون تحرک، محیط کار و ازدواج هنوز دچار انسداد و محدودیت است.

کشور ۴۰/۵ درصد و برای مردان ۲۱/۲ درصد است. بنابراین زنان برای ورود به بازار کار به شایستگی‌های بیشتری همچون تحصیلات عالی نیازمند هستند و در مقابل مقایسه نرخ بیکاری دانش‌آموختگان از کل بیکاران کشور، نشان می‌دهد که سهم مردان ۳۹/۶ درصد و برای زنان ۶۷/۵ درصد است. بنابراین مشارکت اقتصادی زنان دانش‌آموخته دانشگاهی یکی از نقاط مهم و از جمله نیازهای اولویت‌دار در زمینه برنامه‌ریزی در حوزه زنان تلقی می‌شود.

دسترسی به عدالت قضایی و حمایت حقوقی - قانونی

یکی از شاخص‌های مهم که در روند توسعه جنبه کیفی و نقش مهمی در پایداری توسعه دارد،

The Islamic Republic of Iran - Scores for Women, Business and the Law 2023

شاخص‌های حقوقی تأثیر مستقیمی بر توسعه بازار کسب و کار و در نتیجه افزایش مشارکت اقتصادی نیز خواهد داشت و به عبارت دیگر، توسعه چندمنظوره محسوب می‌شود و ضرورت دارد سیاست‌گذاران در برنامه توسعه به آن توجه جدی داشته باشند.

مقایسه این وضعیت با عربستان سعودی نشان می‌دهد که علی‌رغم اینکه هر دو کشور اسلامی هستند، اما با تصویب قوانین حمایتی از زنان در سال ۲۰۱۷، وضعیت این شاخص‌ها تغییر معناداری داشته و از مجموع ۱۰۰ امتیاز موفق به کسب نمره ۷۱ شده است. این تحولات در

Saudi Arabia - Scores for Women, Business and the Law 2023

یکی از ویژگی‌های سالمندی در اکثر کشورهای جهان، زنانه بودن ساختار جمعیت سالمند است. زنان بنا به دلایل بیولوژیکی طولانی‌تر از مردان زندگی می‌کنند، اما معمولاً در این دوران با بیماری‌های مزمن درگیر هستند و نیازمند توجهات پزشکی و مراقبتی فراوانی هستند و نرخ وابستگی آنان در این دوران بسیار بالاست.

وقتی اهمیت مضاعف دارد که بدانیم نرخ مشارکت اقتصادی زنان در کشور ما ۱۴ درصد است و به عبارت دیگر زنان توان سرمایه‌گذاری اقتصادی، بر خورداری از بیمه و بازنشستگی برای دوران سالمندی ندارند و بنابراین در دوران سالمندی نرخ وابستگی به فرزندان و خویشاوندان آنان افزایش یافته و بدون شک در بحران‌های اقتصادی، با موجی از زنان سالمند رها شده مواجه خواهیم بود.

برنامه هفتم توسعه و مواجهه با مسائل زنان

مروری بر مواد مندرج در برنامه توسعه هفتم نشان می‌دهد که زنان به صورت کلی در دو بخش مورد توجه قرار گرفته‌اند. در بخش اول ذیل برنامه‌ها و اصلاحات سنجه‌ای ماده ۲۹، با موضوع اصلاحیه بازنشستگی است که در دو بند خ و ذ به شرح ذیل به سن بازنشستگی آنان اشاره شده و عملاً تسهیلاتی برای خروج از بازار کار در نظر گرفته شده است.

ذیل ماده ۲۹:

بند خ: تمامی بیمه‌پردازانی که طبق قوانین و مقررات فعلی واجد شرایط بازنشستگی هستند و سن آنها برای زنان کمتر از پنجاه و سه سال و برای مردان کمتر از پنجاه و شش سال است؛ در طول برنامه، هر سال به میزان چهارماه به سنوات اشتغال آنها برای

زنان سرپرست خانوار سالمند: یکی از

ویژگی‌های سالمندی در اکثر کشورهای جهان، زنانه بودن ساختار جمعیت سالمند است. زنان بنا به دلایل بیولوژیکی طولانی‌تر از مردان زندگی می‌کنند، اما معمولاً در این دوران با بیماری‌های مزمن درگیر هستند و نیازمند توجهات پزشکی و مراقبتی فراوانی هستند و نرخ وابستگی آنان در این دوران بسیار بالاست. مروری بر هرم سنی جمعیت ایران نیز نشان می‌دهد که ایران به سمت سالمندی حرکت نموده و بحران سالمندی یکی از موضوعات مهم در آینده کشور ماست. مسئله سالمندی در کشور ما درگیر الگوی مهمی از نظر نرخ زنان سرپرست خانوار سالمند است. به طوری که بر اساس آخرین سرشماری ملی در سال ۱۳۹۵، نرخ خانوارهای دارای سرپرست سالمند در سال ۱۳۸۵ برابر با ۱۳/۷ درصد بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۱۴/۴ درصد از کل خانوارهای کشور رسیده که در این میان خانوارهای زن سرپرست سالمند از ۲۴ درصد به ۳۳ درصد افزایش یافته است. بنابراین با رشد فراگیر این نوع خانواده‌ها مواجه هستیم. در کنار این آمار باید به نرخ افزایش خانوارهای تک‌سرپرست هم توجه نمود که درصد زنان ۶۶ درصد و مردان ۲۳ درصد هستند. به عبارت دیگر زنان بیش از مردان تنها می‌مانند و در کنار هم قرار دادن این روندها نشان می‌دهد که با روند روبه افزایش «زنان سالمند تنها» مواجه خواهیم بود. این موضوع از منظر برنامه‌ریزی جنسیتی

رصد و تحلیل‌شناختی و روندنگاری و ارائه گزارش‌های ادواری این حوزه به تفکیک شهری، روستایی و عشایری در بستر درگاه هوشمند تبادل اطلاعات اقدام نماید.

پ- وزارت کشور مکلف است طرح جامع توانمندسازی زنان سرپرست خانوار را با همکاری معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ظرف مدت شش‌ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب شورای اجتماعی کشور برساند.

ت- وزارت کشور موظف است نسبت به تکمیل و اصلاح برنامه ملی کنترل و کاهش طلاق با هدف افزایش پایداری نهاد خانواده و پیشگیری از گسست آن با همکاری معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور و دستگاه‌های ذی‌ربط ظرف مدت سه‌ماه پس از ابلاغ برنامه اقدام نماید.

ث- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است با همکاری سازمان امور اداری و استخدامی کشور و معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور نسبت به تهیه مقررات و سازوکارهای اجرایی برنامه اشتغال بانوان با رعایت نقش زن در خانواده با تعیین وظایف و کارکردهای هر یک از دستگاه‌های اجرایی، ظرف مدت یک سال پس از ابلاغ برنامه، جهت تصویب در هیئت‌وزیران اقدام نماید.

بازنشتگی تا تحقق شرایط سنی مذکور، اضافه می‌شود. صندوق‌هایی که شرط سنی بازنشتگی مشمولان آنها بالاتر از ارقام فوق‌الذکر است از مفاد این بند مستثنی هستند. - بند ذ: حداقل سن لازم برای بازنشتگی مشاغل سخت و زیان‌آور برای زنان چهل و پنج سال و برای مردان پنجاه سال است.

ماده ویژه حوزه زنان و خانواده: در متن نهایی لایحه، ماده ۸۰ برای حوزه زنان و خانواده در نظر گرفته شده که دارای پنج بند به شرح ذیل است:

ماده ۸۰- به‌منظور تحکیم نهاد خانواده و رفع موانع رشد و شکوفایی بانوان، اقدامات زیر را انجام می‌شود:

الف- معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور موظف است با همکاری معاونت حقوقی رئیس‌جمهور، نسبت به بررسی و آسیب‌شناسی قوانین و مقررات مرتبط با حمایت از خانواده و مشاوره خانواده که مغایر با سیاست‌های کلی خانواده می‌باشند، اقدام نماید و پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات تا پایان سال اول برنامه جهت طی مراحل قانونی به مراجع ذی‌صلاح ارائه نماید.

ب- معاونت امور زنان و خانواده رئیس‌جمهور موظف است با همکاری مرکز آمار ایران و سایر دستگاه‌های دارنده اقلام آماری مرتبط نسبت به سنجش وضعیت زن و خانواده و

این برنامه دارای اشکالات متعدد

از جمله عدم انطباق با نیازهای

زنان، عدم نوآوری و چشم انداز

حداقلی است. درحالی که انتظار می

رفت این برنامه با در نظر گرفتن

فرصت های مختلف اقتصادی و

اجتماعی تلاش برای بهبود وضعیت

زنان در سطوح محلی، ملی و

بین المللی باشد.

بستر خانواده است و گروه‌های دیگر زنان را به رسمیت نمی‌شناسد.

بند ب این ماده بر گزارش‌های آماری حوزه زنان تأکید دارد و مشخص نیست چارچوب مورد نظر برای تهیه این گزارش‌ها چیست؟ در حالی که در برنامه ششم توسعه «شاخص‌های عدالت جنسیتی» مورد تأکید قرار گرفته بود و دولت ۱۱ و ۱۲ برای تهیه این چارچوب با همکاری دستگاه‌های متعدد اقدامات فراوانی را انجام و نهایتاً شاخص‌های عدالت جنسیتی در ۸ محور و ۲۵ شاخص اصلی و بیش از ۱۷۰ زیرشاخص تهیه و توسط مرکز آمار ایران نیز شناسنامه آنها تولید و منتشر شد. در حالی که انتظار می‌رفت گزارش‌های ادواری این شاخص‌ها توسط دولت ۱۳ به صورت شش‌ماهه تهیه و منتشر شود، مجدداً سیاست‌گذار به تهیه گزارش‌های ادواری بدون چارچوب مشخص تأکید می‌کند و انتظار دارد در قالب برنامه هفتم به رویه‌های جدیدی دست یابد.

بند پ این برنامه بر موضوع «طرح جامع توانمندسازی زنان سرپرست خانوار» تأکید نموده که باز هم مشخص نیست سیاست‌گذار با چه هدفی برنامه‌های مصوب قبلی را نادیده گرفته و مجدد اقدام به درج این عنوان در برنامه هفتم نموده است. لازم به ذکر است

مروری بر پنج بند پیشنهاد شده ذیل ماده ۸۰ نشان می‌دهد که عملاً سیاست‌گذار در تشخیص شناسایی نیازها و اولویت‌های زنان دچار نارسایی و عدم توانایی در مسئله‌شناسی است. اولین مسئله، نه در برنامه فعلی توسعه، که در برنامه‌های قبلی نیز بازنمایی زیادی دارد، ترکیب دو موضوع زن و خانواده ذیل یک مفهوم و نارسایی در تحلیل دقیق نیازهای هر حوزه است. از جمله مشکلات این برنامه نیز تفوق موضوع خانواده، البته بازم نه با تحلیل دقیق و نیازسنجی، بر مسائل و اولویت‌های زنان است. در بند الف این ماده، تأکید محوری بر موضوع خانواده است، حال آنکه گروه‌های متعدد زنان نیازمند توجه و دسترسی به عدالت قضایی هستند و ضرورت دارد که سیاست‌گذار در توجه به این مهم، گروه‌های مختلف زنان را مورد توجه قرار می‌داده علاوه بر این سوال و پرسش مهم این است که سیاست‌گذار چه اقدام اجرایی برای رفع انسداد لایحه «حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت» که بیش از ده سال در فرآیندهای مختلف اداری و تقنینی گرفتار است، نموده است. در مجموع این بند پیشنهادی، متمرکز بر تعریف زن بر

مشارکت گسترده زنان در آموزش

عالی این چشم انداز را برای

اقتصاد ایجاد کرده بود که در دهه

۸۰ و ۹۰ با موج فرآیندها زنان در

بازار کار تخصصی مواجه خواهد

شد، اما بنا به شواهد آماری، علی

رغم افزایش سطح تحصیلات زنان،

سهم آنان در مشارکت اقتصادی

در ۴ دهه گذشته هیچ گاه از ۲۰

درصد فراتر نرفته است.

در برنامه تأکید محوری بر موضوع خانواده است، حال آنکه گروه‌های متعدد زنان نیازمند توجه و دسترسی به عدالت قضایی هستند و ضرورت دارد که سیاستگذار در توجه به این مهم، گروه‌های مختلف زنان را مورد توجه قرار می‌داد.

است مطرح نموده و در بعد دوم تأکید بر نقش زنان در خانواده این برداشت را تشدید می‌کند که زنان مجرد از محدوده سیاست‌گذاری خارج هستند و توجهی به نیازهای اقتصادی آنان نشده است. علاوه بر این ماده ۷۹ برنامه نیز دولت پیش بینی کرده که توانمندی‌های مهارتی و شغلی ۱۰ هزار زن را افزایش دهد که با یک محاسبه ساده در ۳۱ استان به عدد ۳۰۰ نفر برای هر استان و در بازه ۵ ساله به عدد ۶۴ نفر در هر سال می‌رسیم که بیانگر رویکرد سیاست‌گذار به مسئله مشارکت اقتصادی زنان است.

نهایتاً می‌توان بیان کرد که این برنامه دارای اشکالات متعدد از جمله عدم انطباق با نیازهای زنان، عدم نوآوری و چشم انداز حداقلی است. در حالیکه انتظار می‌رفت این برنامه با در نظر گرفتن فرصت‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی تلاش برای بهبود وضعیت زنان در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی باشد، اما در حداقل ظرفیت و نهایتاً به تکمیل و اصلاح برنامه‌های حوزه زنان در یک دهه پیش محدود مانده است.

پانویسها:

- 1-Gender Development Index (GDI)
- 2- Gender inequality Index (GII)
- 3-Women, Business and Law (WBL)

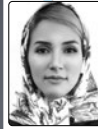
که «تصویب نامه در خصوص طرح جامع توانمندسازی زنان سرپرست خانوار» در تاریخ ۱۳۹۸/۰۲/۲۰ توسط هیئت وزیران با شماره تصویب نامه ۲۵۰۷۰/ت۵۴۵۶هـ نهایی شده و از تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۱ ابلاغ گردیده که ذیل آن اختیارات لازم به معاونت امور زنان برای تهیه و ابلاغ اجرا به دستگاه‌های ذی‌ربط و نظارت بر آن داده شده است. حتی ذیل این مصوبه تأکید شده که اعتبارات مورد نیاز اجرای طرح مذکور همه ساله حسب مورد توسط دستگاه‌های ذی‌ربط برای پیش‌بینی در لوایح بودجه سالیانه به سازمان برنامه و بودجه کشور ارایه شود.

بند ت این برنامه نیز بر «تکمیل و اصلاح برنامه ملی کنترل و کاهش طلاق» اشاره نموده که از جمله مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از سال ۱۳۹۳ بوده و در سال ۱۳۹۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی اجرای این برنامه را به صورت فرادستگاهی در دستور کار قرار داده بود و در نهایت با تعیین شرح وظایف دستگاه‌هایی مانند قوه قضاییه، وزارت بهداشت، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، سازمان بهزیستی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها و چند دستگاه دیگر، تصویب و مقرر شد این برنامه ملی در ۱۰ استان به صورت نمونه‌ای و با اولویت اجرا شود. نکته مهم این است که اگر این چارچوب نیاز به اصلاح داشت، می‌توانست در قالب یک همکاری بین دستگاهی پیش رود و اینکه سیاست‌گذار در یک برنامه ۵ ساله ملی، تکمیل و اصلاح یک برنامه را به عنوان یکی از وظایف خود تعیین کند، تعجب برانگیز است.

بند نهایی این ماده بر «تهیه مقررات و سازوکارهای اجرایی برنامه اشتغال بانوان با رعایت نقش زن در خانواده» تأکید دارد و از دو بعد قابل نقد جدی است. از یک منظر پرسش مهم این است که سیاست‌گذار چرا به مسئله «مشارکت اقتصادی» توجه نکرده و مفهوم اشتغال را که دارای محدودیت و الزامات خاصی

تأثیر هوش مصنوعی بر حقوق زنان چیست؟

آرزو عزیزی
وکیل پایه یک دادگستری
کارشناس مددکاری اجتماعی
کارشناس ارشد حقوق
بین‌الملل

مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد و حضور پررنگ زنان در این جوامع و نقش انکارناپذیر آنان، سؤالی را که به ذهن می‌آورد این است که چطور هوش مصنوعی می‌تواند بر حقوق زنان در جوامع تأثیر بگذارد؟ (AI) پتانسیل تأثیرگذاری قابل توجهی بر جنبه‌های مختلف جامعه از جمله حقوق زنان دارد. هوش مصنوعی از جلوه‌های معاصر پیشرفت فناوری است که گرچه نوید رونق و آسایش بیشتر برای بشریت را به همراه دارد، اما همزمان، امکان بروز ناهنجاری‌های جنسیتی و تبعیض جنسیتی در استفاده از آن نیز وجود دارد. به همین دلیل، ارزیابی تأثیرات هوش مصنوعی بر حقوق زنان بسیار مهم است. این مقاله مزایا و چالش‌های بالقوه‌ای را که هوش مصنوعی در رابطه با حقوق زنان ارائه می‌کند، بررسی و پیامدهای مثبت و منفی آن را برجسته می‌سازد.

هوش مصنوعی که به اختصار (AI) نامیده می‌شود، یکی از رشته‌های علوم کامپیوتری است که به ساخت ماشین‌های هوشمند مرتبط بوده و طبق نظر اتحادیه اروپا به سیستم‌هایی اطلاق می‌شود که ویژگی‌های انسانی را نشان می‌دهند، به گفته دانشمندان کامپیوتر جری کاپلان، تلاش برای تعریف هوش مصنوعی سؤالی است که پرسیدن آن آسان و پاسخ به آن سخت است. «سیستم هوش مصنوعی» به نرم‌افزار توسعه یافته با یک یا چند تکنیک و رویکرد در مجموعه‌ای منسجم، با اهداف تعریف شده توسط انسان نامیده می‌شود، که می‌تواند خروجی‌هایی مانند محتوا تولید کند، پیش‌بینی انجام داده، توصیه‌ها یا تصمیم‌هایی که بر محیط تأثیر می‌گذارد، بگیرد. با پیشرفت روزافزون این تکنولوژی می‌توانیم شاهد تحولی عظیم در جوامع بشری باشیم، که از طرفی برای ما مفید و سودمند و از طرفی ما را با چالش‌های مختلفی روبرو می‌کند. این فناوری بر محدودیت‌های انسانی غلبه می‌کند و کارهایی که به آن سپرده شده است را با دقت بالاتری انجام می‌دهد، سرعت توسعه و پیشرفت را بالا می‌برد.

با نگاه به جوامع امروزی که هوش مصنوعی در آن جایگاه پیدا کرده و در عرصه‌های

استفاده از هوش مصنوعی برای جوامع چه دستاوردهایی می‌تواند داشته باشد؟

استفاده از هوش مصنوعی تغییرات چشمگیری در جوامع ایجاد می‌نماید. به نحوی که این بهبود از عدالت و انصاف بیشتر تا بهره‌وری و کیفیت زندگی بهتر و افزایش عدالت در جامعه را شامل می‌شود، هوش مصنوعی، قابلیت انجام بسیاری از وظایف و فعالیت‌های روزمره انسان را متفاوت و با استفاده از الگوریتم‌های آن، امکان تجزیه و تحلیل دقیق داده‌ها، پیش‌بینی رویدادها، بهبود برنامه‌ریزی را فراهم می‌نماید. این امکانات به کارایی و بهره‌وری در انجام کارها و افزایش سرعت اقدامات کمک و از طرفی زندگی را برای ما راحت‌تر می‌نماید چون در بهبود کیفیت زندگی افراد نقش مؤثری دارد. بدین صورت که با استفاده از تکنولوژی‌های هوش مصنوعی، امکان‌هایی مانند خانه هوشمند، مراقبت پزشکی هوشمند، خودروهای خودران و ... فراهم می‌شود که به راحتی امکانات زندگی را بهبود می‌بخشد، در عین حال با استفاده از الگوریتم‌های آن می‌توان به صورت خودکار الگوهای ناهنجار و خطرات را شناسایی و در صورت لزوم اقدامات امنیتی مناسب را به صورت سریع اتخاذ و با تحلیل دقیق داده‌های قضایی و بررسی الگوها، عدالت را در جامعه حفظ نمود.

هوش مصنوعی دارای فواید مختلفی

برای جوامع است، اما همچنین،

استفاده از آن در جوامع چالش‌هایی

را به همراه دارد. تصمیم‌گیری هوش

مصنوعی ممکن است با چالش‌های

اخلاقی متعددی همراه باشد.

(AI) پتانسیل تأثیرگذاری قابل توجهی

بر جنبه‌های مختلف جامعه از جمله

حقوق زنان دارد. هوش مصنوعی از

جلوه‌های معاصر پیشرفت فناوری

است که گرچه نوید رونق و آسایش

بیشتر برای بشریت را به همراه دارد،

اما همزمان، امکان بروز نابرابری‌های

جنسیتی و تبعیض جنسیتی در

استفاده از آن نیز وجود دارد.

در اجرای عدالت، هوش مصنوعی چه نقشی می‌تواند داشته باشد؟

هوش مصنوعی می‌تواند از الگوریتم‌ها و تکنیک‌های تحلیل داده سازگار با حقوق برای تجزیه و تحلیل اطلاعات قضایی استفاده نماید. این تحلیل دقیق به تشخیص الگوهای ناهنجار و شناسایی واقیتهایی که قبلاً توسط انسان‌ها در نظر گرفته نشده می‌پردازد، چیزی که می‌تواند کمک به تصمیمات عدالت‌محور در سیستم قضایی و ثبت جرم‌های بدیهی باشد. با استفاده از آن می‌توان تأثیر قوانین مختلف را بر تصمیم‌های قضایی و اجرای عدالت بررسی و به اجرای عدالت در تصمیم‌گیری‌های دادگاهی کمک نمود. AI از طریق تحلیل دقیق داده‌های جمع‌آوری شده، الگوها و روابط مستقیم و غیرمستقیم بین افراد مشکوک را شناسایی نموده که این روش در کشف جرائم، ردیابی شبکه‌های جنایی و افزایش امنیت در جامعه مؤثر است. به طور خلاصه، هوش مصنوعی از طریق تحلیل داده‌ها، تصمیم‌گیری قانونی دقیق‌تر انجام داده و باعث کاهش تبعیض در اجرای عدالت در جوامع می‌شود. استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی در حوزه قضاوت و تصمیم‌گیری قانونی می‌تواند به بهبود فرآیندهای عدالت‌مند و کاهش نابرابری‌ها کمک نماید.

آیا هوش مصنوعی تأثیری بر قانونمند شدن جوامع دارد؟

هوش مصنوعی تأثیرات مختلفی بر قانونمند شدن جوامع بشری دارد. در زیر، برخی از این تأثیرات را بررسی می‌کنیم: با استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی، می‌توان به سرعت اطلاعات مرتبط با حقوق و قوانین را جمع‌آوری و در اختیار عموم قرار داد. این اقدام به شهروندان در درک قوانین و حقوق خود کمک می‌نماید و قابلیت دسترسی به اطلاعات حقوقی را بهبود می‌بخشد و از طرفی با استفاده از الگوریتم‌های آن در تحلیل داده‌های قضایی بهبود عمده‌ای در تشخیص جرم و تعیین مجازات ایجاد می‌شود. از آنجا که هوش مصنوعی قادر است به صورت سریع و با دقت بالا اقدامات قضایی را بررسی نماید، روند داوری و برقراری عدالت را تسریع و در عین حال تعداد خطاهای حقوقی را کاهش می‌دهد. AI با تجزیه و تحلیل داده‌های حقوقی و قوانین، الگوهای موجود را شناسایی و به مراجع قضایی و حقوقی در تصمیم‌گیری‌ها یاری می‌رساند. این کاهش خطاهای حقوقی منجر به افزایش عدالت و بهبود نتایج داوری در سامانه قضایی می‌شود و در عرصه قوانین بین‌المللی، AI می‌تواند در بالابردن همگرایی بین‌المللی در قوانین نقش مؤثری داشته و با استفاده از الگوریتم‌های آن مشکلات ترجمه و تطبیق بین قوانین مختلف کشورها را کاهش داده و به رشد همکاری در حوزه قانون در سطح بین‌المللی کمک نمود. به طور کلی، هوش مصنوعی می‌تواند با بهبود فرآیندهای قانونی و افزایش عدالت در قانونمند شدن جوامع بشری نقش مهمی ایفا نماید. با این حال، لازم است مسائل اخلاقی، امنیتی و حقوقی آن را به‌طور جامع و دقیق بررسی نمود و تضمین شود که این فناوری برای بهبود و بهره‌برداری عادلانه از آن استفاده می‌شود.

و هماهنگی بین حکومت، سازمان‌های مربوطه، کسب و کارها، و جامعه عمومی برای مقابله با این چالش‌ها و تضمین توسعه پایدار و عادلانه هوش مصنوعی ضروری است.

جنسیت و هوش مصنوعی

هوش مصنوعی ممکن است با توجه به داده‌های آموزشی موجود، تبعیض جنسیتی را تقویت نماید. این در حالی است که تبعیض بر اساس جنسیت در اکثر معاهدات حقوق بشر ممنوع شده است. به عنوان مثال، ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر تبعیض بر اساس جنسیت را ممنوع نموده. به علاوه، منشور سازمان ملل متحد و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر می‌پذیرند که حقوق بشر باید «بدون تمایز» برای همه مورد استفاده قرار گیرد، با این حال در مورد هوش مصنوعی اگر الگوریتم‌ها با داده‌هایی آموزش ببینند که تبعیض‌آمیز هستند،

چالش‌های استفاده از هوش مصنوعی برای جوامع چیست؟

همانطور که توضیح داده شد هوش مصنوعی دارای فواید مختلفی برای جوامع است، اما همچنين، استفاده از آن در جوامع چالش‌هایی را به همراه دارد. تصمیم‌گیری هوش مصنوعی ممکن است با چالش‌های اخلاقی متعددی همراه باشد؛ مثلاً ربات‌ها یا الگوریتم‌های آن ممکن است تبعیض‌های نژادی، جنسیتی یا اجتماعی را تقویت کنند و در صورتی که این الگوریتم‌ها بر اساس داده‌های ناعادلانه و تبعیض‌آمیز آموزش داده شوند، قابلیت تفکیک و تبعیض را در عملکرد خود نشان خواهند داد. در عین حال استفاده از هوش مصنوعی خطر ورود به حریم شخصی اشخاص در جامعه را افزایش میدهد. تمرکز بر امنیت و حفاظت از داده‌های شخصی، جلوگیری از سوء استفاده و نقض

حریم خصوصی اشخاص و حفظ اطلاعات محرمانه می‌تواند چالشی مهم باشد. AI ممکن است در تصمیم‌گیری خود اشتباه کند و خروجی نادرستی تولید نماید. این اشتباهات دامنه‌ی وسیعی دارند، از جمله تصمیم‌هایی که منجر به آسیب رساندن به اشخاص یا جامعه شوند. بنابراین تعیین مسئولیت در صورتی که خطا رخ دهد، چالشی بزرگ است. برای پذیرش هوش مصنوعی در جوامع، اعتماد و شفافیت در عملکرد این سیستم‌ها بسیار مهم است. اشخاص باید قادر باشند درک کنند که هوش مصنوعی چگونه تصمیماتی را می‌گیرد و چگونه به نتایج خود می‌رسد. در عوض، عدم شفافیت و ترکیبیت در این مسائل می‌تواند باعث عدم اعتماد و بازهم، تشدید تبعیض و نابرابری شود. استفاده از AI تأثیرات اجتماعی و اقتصادی قابل ملاحظه‌ای دارد. در نهایت، در فرآیند انتقال به جامعه هوش مصنوعی، همکاری

است. با استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی و فنون یادگیری ماشین، می‌توان آموزش را تعاملی‌تر و جذاب‌تر ساخت و این مهارت‌ها را در دختران تقویت نمود.

۳. پشتیبانی در حوزه‌های مرتبط با بهداشت و بهبود زندگی: هوش مصنوعی می‌تواند به دختران در حوزه بهداشت و بهبود زندگی یاری و با ارائه منابع آموزشی و تکنولوژی‌های هوشمند، آنها را با مفاهیم مرتبط با سلامتی، بهداشت، تغذیه و تمرین‌های جسمانی آشنا نماید.

۴. ترغیب به رشد و توسعه شخصی: هوش مصنوعی با ارائه منابع آموزشی در زمینه هدف‌گذاری، تنظیم هدف و مهارت‌های زندگی، می‌تواند دختران را راهنمایی نماید تا زندگی خود را بهبود دهند و در زندگی خود مسیری موفق‌تر پیش گیرند.

در کل، هوش مصنوعی می‌تواند با آموزش علوم STEM، مهارت‌های فردی و ارتباطی، بهداشت و بهبود زندگی و توسعه شخصی به دختران کمک نموده و راهی برای رشد و موفقیت آنها فراهم نماید.

ممکن است در فرآیند تصمیم‌گیری خود نسبت به زنان تبعیض مؤثر ایجاد کنند، به عنوان مثال، در جستجوهای کاری آنلاین، الگوریتم‌های هوش مصنوعی می‌توانند، توجه بیشتری را به مردان بدهند و زنان را از فرصت‌های شغلی به خوبی آگاه نکنند. هوش مصنوعی ممکن است تبعیض‌های موجود در جامعه را نیز تقویت کند. اگر داده‌های آموزشی از جامعه ایزوله شده و تبعیض‌های فرهنگی یا اجتماعی را به تصمیم‌گیری‌ها منتقل نماید، حتی با عدم هدف‌گیری منظور شده، آن الگوریتم‌ها تبعیض‌های ناعادلانه را تقویت و ترویج می‌نمایند.

برای مقابله با این تهدیدات، لازم است در طراحی، اجرا و استفاده از هوش مصنوعی از رویکردی حقوقی و انصاف‌محور پیروی کنیم. باید به ازای همه کاربران هوش مصنوعی حق عدم تبعیض در دسترسی به فرصت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها را تأمین کنیم. استفاده از داده‌های آموزشی چندجانبه و متعادل نیز مهم است، تا الگوریتم‌ها تبعیض‌های جنسیتی را نادیده بگیرند و به جای آن به تصمیم‌گیری مبتنی بر عدالت بپردازند.

هوش مصنوعی چگونه می‌تواند به دختران جوان کمک کند؟

۱. تشویق به علم، فناوری، مهندسی و ریاضی (علوم STEM): هوش مصنوعی می‌تواند با ارائه منابع آموزشی برای دختران و تشویق به مشارکت در علوم دقیق، مهندسی، فناوری و ریاضی (STEM)، آنها را برای شرکت در صنایع فناوری آماده نماید. این کمک باعث می‌شود دختران علاقه خود را به این حوزه‌ها پیدا نموده و خلاقیت و تفکر علمی خود را تقویت نمایند.
۲. آموزش مهارت‌های فردی و ارتباطی: هوش مصنوعی به دختران در آموزش مهارت‌های فردی و ارتباطی یاری می‌رساند. برخی از مثال‌های این مهارت‌ها شامل مهارت‌های ارتباطی، حل مسئله، همکاری و رهبری

علاوه بر این، الگوریتم‌های تشخیص چهره ممکن است در زنان سیاه‌پوست نسبت به مردان سفیدپوست با دقت کمتری عمل نمایند و تعصب نژادی را تداوم بخشند. زنان در هوش مصنوعی همچنین ممکن است با چالش‌هایی مانند محیط‌های کاری تحت سلطه مردان، کلیشه‌سازی و آزار جنسی مواجه شوند. مؤسسه اروپایی برای برابری جنسیتی (EIGE) تأکید کرده است که هوش مصنوعی یک خلقت انسانی است، بنابراین کامل نبوده و تعداد کم زنان در مشاغل با مهارت بالا در هوش مصنوعی نشانه‌ای از مشکل بزرگ‌تر را دارد. برای رسیدگی به این موضوع، قانون پیشنهادی هوش مصنوعی کمیسیون اروپا به دنبال به حداقل رساندن خطر سوگیری و تبعیض در هوش مصنوعی است. در این راستا به افزایش تنوع در نیروی کار و در عین حال حمایت از ابتکارات زنان در هوش مصنوعی پرداخته است. این قانون مجازات‌های سختی را برای نهادهایی که از چارچوب نظارتی جامع آن پیروی نمی‌کنند اعمال می‌نماید. پارلمان اروپا تمایز بیشتری بین «هوش مصنوعی با هدف عمومی» و «مدل‌های بنیادی» آموزش داده شده بر روی داده‌های گسترده، که مشمول یک رژیم نظارتی سختگیرانه‌تر، از جمله مدل‌های هوش مصنوعی مولد هستند، اعمال نموده است. یونسکو به مناسبت روز جهانی زن، تأثیر هوش مصنوعی بر زندگی کاری زنان را بررسی نموده که، بر این اساس نشان داده شده است، هوش مصنوعی می‌تواند تبعیض جنسیتی را در فرصت‌های شغلی ایجاد کند. به همین دلیل، آموزش حقوق بشر و برابری جنسیتی به افرادی که در توسعه و استفاده از فناوری هوش مصنوعی شرکت دارند، می‌تواند یکی از راهکارهای مقابله با این موضوع باشد. همچنین شبکه‌های عصبی مصنوعی می‌توانند در پیش بینی شایستگی شغلی کاربرد داشته باشند، اما

در کل، هوش مصنوعی اصولاً

می‌تواند با عدالت جنسیتی،

شفافیت و تساوی ظرفیت‌ها و

فرصت‌ها برای زنان و مردان در

جامعه، دستیابی به حقوق برابر را

تقویت کند.

هوش مصنوعی چه کمک‌هایی به جامعه برای پیشبرد حقوق زنان می‌نماید؟

هوش مصنوعی (AI) می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر حقوق زنان داشته باشد. نگرانی‌هایی وجود دارد که سیستم‌های هوش مصنوعی ممکن است تعصب جنسیتی و نژادی را تداوم بخشند، به‌ویژه زمانی که شکاف‌های جنسیتی در جمع‌آوری داده‌ها و مطالعات پزشکی منجر به محصولات و خدماتی می‌شود که به ضرر زنان است. به عنوان مثال، ویژگی‌های ایمنی خودرو و برنامه‌های پزشکی ممکن است بدون در نظر گرفتن نیازهای خاص زنان طراحی شوند که می‌تواند منجر به افزایش میزان آسیب و مرگ برای زنان گردد.

و از طرفی در زندگی روزمره زنان با کمک به معماری در سطح شهر و در طراحی شهرها و امکانات عمومی برای زنان رفاه بیشتری فراهم نماید. با استفاده از این تکنولوژی، می‌توان مواردی مانند امنیت شهری برای زنان، حمل و نقل عمومی مناسب و پایدار، و فضاهای شهری مناسب برای زنان را بهبود بخشید و به جهت شناسایی و جلوگیری از رفتارهای خشونت‌آمیز در تشخیص و پیشگیری از حوادث خشونت‌آمیز به زنان کمک نمود. با تجزیه و تحلیل داده‌ها و الگوریتم‌های هوش مصنوعی، می‌توان الگوها و علائم خشونت را شناسایی و در مواقع لازم برخورد مناسب اعمال و از طرفی حتی AI می‌تواند به زنانی که مورد ضرب و شتم قرار گرفته‌اند، راهنمایی داده و به آنها پشتیبانی ارائه دهد. برنامه‌های هوش مصنوعی این قابلیت را دارند که شماره‌های اضطراری را تشخیص دهند و به زنان هشدار دهند تا بتوانند در مواجهه با خطرات خشونت‌آمیز به درستی عمل و در عین حال به زنان یاری دهد تا استرس و نگرانی خود را در مواجهه با خشونت مدیریت نمایند و از خود مراقبت نموده و همچنین در افزایش آگاهی عمومی درباره خشونت علیه زنان و آموزش افراد برای پیشگیری از آن نقش مؤثری ایفا نماید. به علاوه منابع و اطلاعات مربوط به خشونت علیه زنان را در دسترس عموم قرار داده و آموزش‌های مؤثر را ارائه دهد.

با این حال، برای استفاده کامل از پتانسیل هوش مصنوعی در این حوزه، نیازمند همکاری سازمان‌های مربوطه، پژوهشگران و فعالان حقوق زنان هستیم.

تأثیرات هوش مصنوعی بر حوزه آموزش و اشتغال زنان در جامعه چیست؟

امروزه بسیاری معتقد هستند که نیروی انسانی از اساسی‌ترین سرمایه‌های اجتماع بوده و فارغ از تعاملات فی ما بین شغل و خانواده ضرورت

نیاز به دقت در طراحی و استفاده از آنها را داریم تا هرگونه تبعیض جنسیتی در فرصت‌های شغلی را کاهش دهیم. هوش مصنوعی می‌تواند امکان دستیابی زنان را به فرصت‌های بیشتر در صنعت فناوری فراهم نماید و با شفافیت در فرآیند تصمیم‌گیری در زمینه شغل‌های مرتبط با هوش مصنوعی و تشویق زنان به شرکت در دوره‌ها و دانشگاه‌های مرتبط مهارت‌های لازم را در این حوزه به آنها ارائه دهد و حتی به طراحی و توسعه محیط‌های آموزشی مناسب برای زنان کمک نماید. در کل، هوش مصنوعی با کمک به تجزیه و تحلیل داده‌ها و استفاده از الگوریتم‌های هوشمند، می‌تواند در پیشبرد حقوق زنان در حوزه سلامت نیز نقش مؤثری ایفا نماید و در این حوزه در تشخیص و پیشگیری از بیماری‌های زنان به تحلیل داده‌های بزرگ، و با انجام پردازش تصویر و آنالیز داده‌های پزشکی، شناسایی بیماری‌های زنان را سرعت بخشد و در تعیین تشخیص و درمان بهتر کمک نماید

روند این توسعه بر امنیت شغلی تأکید نمود و در نهایت در سال ۲۰۲۰ یونسکو به هوش مصنوعی و ابعاد حقوق بشری آن به صورت مفصل‌تر پرداخت برای اینکه معاهده‌ای لازم الاجرا در زمینه مسائل حقوق بشری مرتبط با فناوری هوش مصنوعی فراهم نماید، اما با وجود تمامی این بررسی‌ها و نگرانی‌های ایجاد شده در خصوص هوش مصنوعی به نظر می‌رسد این فناوری جدای از چالش‌های پیش‌رو، در زمینه آموزش و کسب درآمد و فرصت‌های شغلی می‌تواند به زنان کمک نماید، بدین صورت که با استفاده از هوش مصنوعی در فرآیند استخدام، می‌توان تبعیض جنسیتی را در مصاحبه‌های شغلی و فرایند استخدام کاهش داد. استفاده از سیستم‌های AI ارزیابی شیوه استخدام بدون تبعیض جنسیتی را بهبود و بهترین انتخاب را براساس مهارت‌ها و شایستگی‌ها به عمل می‌آورد و از طرفی ماشین‌ها و سیستم‌های هوشمند قادرند به طور بی‌طرف و منصفانه در تصمیم‌گیری‌ها عمل نمایند، بدون اینکه توجهی به جنسیت داشته باشند.

این مهم در حذف تبعیض جنسیتی در فرصت‌های شغلی، حقوق و دسترسی به خدمات مختلف تأثیر دارد و در خرد کردن نقاب تبعیض جنسیتی شرکت‌ها به زنان کمک

حضور زنان به عنوان نیروی انسانی در اجتماع اجتناب ناپذیر است. بر همین اساس محققان بر نقش منابع انسانی به دلیل کمیابی و تقلید ناپذیری تأکید نموده و بر این باورند که در اختیار داشتن نیروی کار توانمند علاوه بر اینکه مزیتی رقابتی برای هر سازمان بوده، بلکه می‌تواند کمبود دیگر منابع را هم جبران نماید. حق برخورداری از کار و امنیت شغلی به عنوان یکی از حقوق اقتصادی اجتماعی با تأسیس سازمان بین‌المللی کار در سال ۱۹۱۹ میلادی رنگ واقعیت به خود گرفت. از نظر این سازمان کار یک کالا نیست و فقر و بیکاری در هر جا باشد خطری برای رفاه همگان است. در چهارچوب حقوق بین‌الملل، حق کار به عنوان حق بنیادین هر شخص در بهره‌مندی از فرصت کسب معاش به وسیله شغلی که آزادانه انتخاب نموده به رسمیت شناخته شده مبنای این حق را باید در قالب ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی یافت، در این ماده بر حق هر فرد در بهره‌مندی از فرصت کار کردن و تهیه معاش تأکید شده است. در واقع جرقه‌های نگرانی برای تأثیر هوش مصنوعی بر حق کار در سال ۲۰۱۵ خورده شد، زمانی که شرکت آمازون متوجه شد نرم‌افزارهایی که جهت جذب نیروی کار استفاده نموده دارای سوگیری‌های غیر منطقی به نفع گروه خاصی می‌باشد و دو سال بعد موسسه جهانی مکنزی گزارشی در خصوص کاهش موقعیت‌های شغلی به دلیل خودکار نمودن برخی مشاغل منتشر نمود، که در این گزارش هشدار داده بود تا ۱۳ سال آینده ۳۷۵ میلیون موقعیت شغلی به دلیل هوش مصنوعی از بین خواهند رفت.

در سال ۲۰۱۸ پروژه تحقیقاتی با عنوان تبعات اقتصادی هوش مصنوعی بر اشتغال از طرف سازمان بین‌المللی کار منتشر شد این گزارش با تأیید روند روز افزون رشد هوش مصنوعی در سطح جهان به صراحت بر تأثیر منفی

هوش مصنوعی بر اساس داده‌هایی

که به آن آموزش داده می‌شود، عمل

می‌کند. اگر داده‌ها تبعیض جنسیتی

داشته باشند، سیستم ممکن است

نتایج تبعیض آمیزی تولید نماید

که باعث ایجاد مشکلات متعدد در

تصمیم‌گیری‌های استخدامی، ارزیابی

عملکرد کارکنان و سایر زمینه‌ها شود.

با وجود تمامی این بررسی‌ها و

نگرانی‌های ایجاد شده در خصوص

هوش مصنوعی به نظر می‌رسد

این فناوری جدای از چالش‌های

پیش رو، در زمینه آموزش و

کسب درآمد و فرصت‌های شغلی

می‌تواند به زنان کمک نماید.

می‌نماید. با تحلیل داده‌ها و الگوها، می‌توان تبعیض جنسیتی نهفته را در فراگیری حقوق و آرایش سازمانی شرکت‌ها کشف و اقداماتی جهت مقابله با آن پیشنهاد داد. همچنین برای زنان سازمان‌دهی و دسترسی به فرصت‌های اقتصادی بهتری را فراهم نمود. به عنوان مثال با ارائه دسترسی به آموزش و مهارت‌ها و ایجاد فرصت‌های کاری مناسب، هوش مصنوعی به زنان کمک می‌نماید تا بتوانند در بخش‌هایی از اقتصاد توانمندتر شوند که قبلاً برای آنها امکان دسترسی کافی به این فرصت‌ها نبوده است. با اندازه‌گیری معیارهای شفاف و غیرجنسیتی، هوش مصنوعی می‌تواند در امر تصمیم‌گیری و دسترسی به منابع و فرصت‌ها تبعیض ایجاد نکند. علاوه بر موارد بالا که در حوزه کاری و شغلی و فرصت‌های اقتصادی بیان شد، هوش مصنوعی در ایجاد فرصت‌های آموزشی و تربیتی در زمینه مهارت‌های تکنولوژیک برای زنان نقش مهمی ایفا می‌نماید. به طور مثال زنان را از طریق دستیابی به مهارت‌های لازم برای شرکت در صنعت‌های فناوری و تشکیل شغل‌های خودکار پشتیبانی می‌نماید تا در تشخیص روندها و راهکارهای جدید برای رشد و توسعه کسب و کارهای زنانه به کار گرفته شوند. با تحلیل داده‌ها، الگوهای موفقیت زنان در صنایع مختلف شناسایی و از آنها برای تأمین فرصت‌های بهتر استفاده می‌شود و اما در حوزه بهبود آموزش زنان هوش مصنوعی با بهبود

دسترسی به آموزش و ارائه محتوا و منابع آموزشی شخصی‌سازی شده برای زنان به آنان برای پیشرفت کمک می‌نماید.

با تحلیل داده‌ها و الگوریتم‌های هوش مصنوعی، می‌توان به طور دقیق نیازها و سطح دانش فرد را تشخیص داده و محتوا را بر این پایه تنظیم نمود. از طرفی در فرآیند ارزیابی عملکرد آموزشی نیز به زنان کمک می‌نماید. با تکنیک‌های هوش مصنوعی، سیستم‌های ارزیابی خودکار و شیوه‌های بازخورد فراهم می‌شود و به زنان کمک می‌نماید تا عملکرد خود را ارزیابی و بر اساس بازخوردها بهتر شوند، همچنین می‌تواند به مدیران، مدرسان و نهادهای آموزشی در تخصیص منابع و مدیریت کلاس‌ها برای حاکمیت بهتر بر فرآیند آموزش به زنان یاری رسانده و با استفاده از تحلیل داده‌ها و الگوریتم‌های آن می‌توان با بهبود برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، آموزش بهتری را به زنان ارائه داد. در واقع هوش مصنوعی در آموزش مهارت‌های فنی به زنان نیز نقش کلیدی ایفا می‌نماید. با استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی، آموزش تعاملی‌تر و جذاب‌تر شده و به زنان کمک می‌شود تا به مهارت‌های فنی نوین دست یابند. در کل، هوش مصنوعی در زمینه آموزش با بهبود دسترسی، شخصی سازی آموزش، ارزیابی عملکرد، مدیریت منابع و ارائه مهارت‌های فنی به زنان کمک می‌نماید و تبعیضاتی که ایجاد شده را کاهش داده و آموزش را بهبود می‌بخشد.

چالش‌های استفاده از هوش مصنوعی برای زنان چیست؟

هرچند که هوش مصنوعی می‌تواند به تساوی حقوق زنان کمک کند، اما همچنین با چالش‌های خاصی همراه است. برخی از این چالش‌ها عبارتند از:

۱- تبعیض ناعادلانه در داده‌ها: هوش مصنوعی

براساس داده‌هایی که به آن آموزش داده می‌شود، عمل می‌کند. اگر داده‌ها تبعیض جنسیتی داشته باشند، سیستم ممکن است نتایج تبعیض‌آمیزی تولید نماید که باعث ایجاد مشکلات متعدد در تصمیم‌گیری‌های استخدای، ارزیابی عملکرد کارکنان و سایر زمینه‌ها شود.

۲- تکثیر تبعیض و تبعیض غیرمستقیم:

در بعضی موارد، هوش مصنوعی ممکن است تبعیض را تکثیر کند زیرا الگوریتم‌ها ممکن است از داده‌های گذشته که تبعیض وجود داشته باشد، الهام بگیرند. همچنین، تصمیم‌گیری‌های ناعادلانه ممکن است به طور غیرمستقیم از طریق الگوریتم‌های هوش مصنوعی صورت بگیرد که آثار واقعی تبعیض را بدون آگاهی از آن تقویت می‌نماید.

۳- شفافیت و قابلیت فهم: برخی از الگوریتم‌های

هوش مصنوعی بسیار پیچیده هستند که هیچ توضیح قابل فهمی درباره روند تصمیم‌گیری خود نمی‌دهند. این ویژگی می‌تواند باعث ناتوانی در فهم و تفسیر تصمیم‌گیری‌های هوش مصنوعی در مورد حقوق زنان و بررسی عدالت جنسیتی شود.

۴- تشدید نفوذ و زحمت‌های امنیتی: هوش

مصنوعی در بسیاری از زمینه‌ها می‌تواند به اطلاعات شخصی زنان دسترسی داشته باشد. این موضوع می‌تواند شیوع نفوذهای سایبری و خطرات امنیتی جدیدی را ایجاد نماید.

۵- نبود مشارکت و آگاهی کافی: مشارکت و آگاهی

کافی از سوی زنان در فرایند طراحی و استفاده از هوش مصنوعی می‌تواند تأثیرگذاری زنان بر روی سیستم‌های هوش مصنوعی را افزایش دهد. در صورت کمبود مشارکت و آگاهی، ممکن است تصمیمات و تصمیم‌گیری‌های مناسب برای تساوی حقوق زنان وجود نداشته باشد. باید که این چالش‌ها با روش‌هایی مقابله و طراحی دقیق سیستم‌های هوش مصنوعی برای ارتقای حقوق زنان، قابل مدیریت باشند.

نتیجه گیری

کاهش سوگیری‌ها، ترویج فراگیری و اطمینان از شیوه‌های هوش مصنوعی اخلاقی، می‌توانیم از قدرت هوش مصنوعی برای پیشبرد و حمایت از حقوق زنان استفاده کنیم. در کل، هوش مصنوعی اصولاً می‌تواند با عدالت جنسیتی، شفافیت و تساوی ظرفیت‌ها و فرصت‌ها برای زنان و مردان در جامعه، دستیابی به حقوق برابر را تقویت کند. اما تضمین اینکه همیشه هوش مصنوعی به تساوی حقوق زنان کمک کند و عواقب غیرمنتظره‌ای نداشته باشد، به آگاهی و همکاری مسئولانه توسعه دهندگان آن بستگی دارد. به منظور مقابله با این ضررها و احترام به حقوق زنان در دنیای هوش مصنوعی، نیاز است برنامه‌ریزی مناسبی در حوزه توسعه، نظارت و قوانین مربوطه اجرا شود.

هوش مصنوعی تنها یک ابزار فناوری است و قابلیت‌ها و کاربردهای آن به طور مستقیم بستگی به برنامه‌ریزی انسان‌ها دارد و باید توجه داشت که هوش مصنوعی در نهایت به دست انسان‌ها برمی‌گردد و بر عهده انسان‌ها است که از این فناوری برای ایجاد تغییرات مثبت در جامعه استفاده کنند. اما هوش مصنوعی به طور غیرمستقیم می‌تواند در حمایت از حقوق زنان نقش مهمی ایفا کند. با اجرای شفاف و برنامه‌ریزی و توسعه هوش مصنوعی، می‌توان از این ابزار بهره‌برداری نمود تا تبعض جنسیتی را کاهش داده و به برابری جنسیتی در جامعه دست یافت و با شناخت و

پانویسها و منابع

1. Elsa Alkan Olsson, Artificial Intelligence and Gender Equality, Graduate Thesis, Master of Laws Program - 30 Higher Education Credits, 2022

۲. هوش مصنوعی؛ فرصت تقویت یا ریسک تضعیف حقوق زنان <https://civilica.com/doc/1281635>

3. Elsa Alkan Olsson, Artificial Intelligence and Gender Equality, Graduate Thesis, Master of Laws Program 30 Higher Education Credits, 2022

۴. [تعصب هوش مصنوعی می‌تواند زندگی زنان را در معرض خطر قرار دهد. <https://www.forbes.com/sites/carmenniethammer/2020/03/02/ai-bias-could-put-womens>

۵. تأثیرات هوش مصنوعی بر زندگی کاری زنان چیست؟ <https://www.unesco.org/en/articles/what-are-effects-ai-working-lives-women>

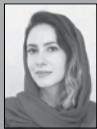
۶. [هوش مصنوعی و برابری جنسیتی] https://eige.europa.eu/newsroom/director-corner/artificial-intelligence-and-gender-equality?language_content_entity=en

۷. [آخرین در مورد قانون پیشنهادی هوش مصنوعی اتحادیه اروپا] <https://www.perkinscoie.com/en/news-insights/the-latest-on-the-eus-proposed-artificial-intelligence-act.html>

۸. نورعلی فرخی، روح الله عباسی، علی دلاور، عباس عباس‌پور، به کارگیری هوش مصنوعی در پیش بینی شایستگی‌های زنان در محیط کار. فصلنامه فرهنگ تربیتی زنان و خانواده. شماره ۱۴.

۹. آناهیتا سیفی، نجمه رمزخواه، هوش مصنوعی و چالش‌های پیش رو در قلمرو حقوق بین‌الملل بشر با رویکردی بر حق کار. فصلنامه حقوق بشر شماره ۳۳.

• ملیحه فلاح‌پور
کارشناسی ارشد
محیط زیست

ضرورت حفظ تنوع زیستی

با نگاهی بر تضاد انسان و گوشت‌خواران بزرگ

و انقراض نسل دایناسورها بود^۳. در حال حاضر، از دست دادن تنوع زیستی سریع‌تر از هر زمان دیگری در جهان در حال وقوع است^۴. بسیاری از گونه‌های جانوری و گیاهی، هم از لحاظ تعداد جمعیت گونه و هم از نظر گسترش جغرافیایی، در حال نابودی هستند^۵.

اخیرا محققانی از دانشگاه استنفورد مکزیک گزارشی را با عنوان «شکست گسترده» در خصوص انقراض جانوران منتشر کردند که به ناپدید شدن ۵۰ درصد از گونه‌های حیوانی در ۴۰ سال گذشته اشاره دارد. دانشمندان در مطالعه‌ی خود اعلام کردند که در واقع جهان با یک نابودی بیولوژیکی مواجه است. این دانشمندان اعلام کردند کاهش چشمگیر گونه‌های مهره‌دار در سیاره زمین، عواقب فاجعه باری برای اکوسیستم‌های طبیعی در پی خواهد داشت.

همچنین هشدار می‌دهند که انسان به اندازه‌ی کافی به این انقراض عظیم جانوانات در عصر حاضر توجه نمی‌کند، انقراضی که به شدت می‌تواند

اهمیت حفظ تنوع زیستی و جلوگیری از انقراض گونه‌ها

«اگر همه حیوانات وحشی از میان بروند، انسان از تنهایی عظیم روحی خواهد مرد چون هر چه برای حیوانات وحشی اتفاق افتد برای انسان نیز اتفاق خواهد افتاد. همه چیز به هم ارتباط دارد. هر چه برای زمین پیش آید برای اولاد زمین نیز پیش خواهد آمد.» این جملات را سیتیل، یکی از رؤسای سرخپوستان در نامه‌اش به رئیس‌جمهور آمریکا در سال ۱۸۵۵ میلادی نوشته است^۱.

امروز شاید مفهوم این جملات را بهتر بتوان درک کرد. بر اساس مطالعات منتشر شده در «مجله علوم پیشرفته»، ناپدید شدن گونه‌ها از سال ۱۹۰۰ به بعد ۱۰۰ برابر افزایش یافته است. دانشمندان در این مطالعه اظهار نگرانی کرده‌اند که میزان واقعی انقراض انبوه فعلی که بر حیات وحش تأثیر می‌گذارد، دست کم گرفته شده و این انقراض فاجعه‌بار است^۲.

تردید وجود ندارد که فعالیت‌های غیرمسئولانه بشر به معنای واقعی کلمه، حیات در کره زمین را مختل کرده است و ما دلیل انقراض گسترده ششم تنوع زیستی در این کره خاکی شده‌ایم. پنج انقراض انبوه قبلی به علت حوادث و بلایای طبیعی رخ داد که پنجمین انقراض مربوط به برخورد شهاب‌سنگ با زمین

بر سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی انسان‌ها تأثیر بگذارد.^۶

در طی میلیون‌ها سال با ایجاد ارتباط بین تمامی عناصر زنده و غیر زنده در طبیعت، نظامی متوازن شکل گرفته که در پناه آن حیات بشری نیز امکان پذیر شده است. شبکه حیات به نحوی سازمان یافته است که زندگی هر موجود زنده به حیات سایرین پیوند خورده، دخالت نابخردانه در این شبکه سبب بر هم زدن موازنه زیستی و در مخاطره قرار گرفتن بقای نسل همه موجودات از جمله بشر خواهد شد. مثلاً در مناطقی که تعداد حیوانات گوشتخوار کاهش یافته است، ناهنجاری‌هایی مانند تراکم جمعیت چوندگان مشاهده می‌شود. بنابراین هر موجود زنده نقشی ظریف و پیچیده در تعادل چرخه حیات ایفا می‌کند. انقراض یا کاهش جمعیت یک گونه سبب اثرات غیرعادی در گونه دیگر و انتقال آن به سایر جانداران می‌شود. تا آنجا که صیانت از نسل موجودات زیان کار نظیر: گرگ، روباه و گراز که به ظاهر برای کشاورزان و دامداران مضر به نظر می‌رسند، ضرورت پیدا می‌کند.^۷ از طرفی انقراض گونه‌ها موجب بر هم خوردن تعادل اکوسیستم شده دستیابی به خدمات اکوسیستم را سخت و یا مختل می‌کند. برای مثال ممکن است گونه‌های گیاهی و جانوری درمان بسیاری از بیماری‌ها در آینده را در خود داشته باشند که با انقراض آنها امکان دستیابی به درمان بیماری‌ها هم سخت‌تر می‌شود. بنابراین حفاظت از تنوع زیستی به معنی حفظ این خدمات عمومی و حفظ اکوسیستم‌هایی است که زندگی بشر را ممکن می‌سازند. انتقال گرده‌ها، بهبود بهره‌وری زمین، پاک سازی هوا و ذخیره دی‌اکسیدکربن از جمله سایر این خدمات است.^۸

حفظ تنوع زیستی با حفظ فرهنگ و هویت نیز در ارتباط بوده به تحقق عدالت اجتماعی نیز کمک می‌کند. چراکه تنوع زیستی حاکم بر یک منطقه جغرافیائی نماینده‌ای از فرهنگ و تاریخ

آن جامعه است. از این رو حفظ تنوع زیستی به معنای حفظ فرهنگ‌های مختلف و تنوع جوامع است. همچنین از آنجا که افراد مختلف در موقعیت‌های جغرافیایی متفاوت و در زمان‌های متفاوتی زندگی می‌کنند و ممکن است به علت مکان جغرافیایی خاص و دوره زمانی متفاوت توانایی بهره‌برداری از منابع طبیعی را نداشته باشند، حمایت از تنوع زیستی به این معناست که هیچ فردی به دلیل محدودیت مکانی و زمانی، برای رشد و توسعه از فرصت‌ها محروم نمی‌شود.

وضعیت انقراض حیات وحش ایران

لیست سرخ گونه‌های در معرض خطر که توسط اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN) منتشر می‌شود، به عنوان جامع‌ترین رهیافت جهانی برای ارزیابی وضعیت حفاظتی گونه‌های گیاهی و جانوری شناخته می‌شود. لیست قرمز بر روی ضوابط دقیقی برای ارزیابی خطر انقراض هزاران گونه و زیرگونه استوار است. هدف از این لیست جلب توجه مردم، تصمیم‌گیران و همچنین اجتماعات بین‌المللی به موضوع حفاظت از منابع طبیعی است تا از این طریق از

و آلودگی زیستگاه بومی، تغییرات اقلیمی، معرفی گونه‌های غیربومی و گسترش بیماری می‌باشد.^{۱۱} در ایران، شکار بی رویه منجر به انقراض کامل دو گونه یعنی ببر مازندران و شیر ایرانی شده است.

در حالیکه «یوز آسیایی» یا «یوز ایرانی» به عنوان گونه‌ای در خطر انقراض شناخته شده، روز ۶ فروردین ماه ۱۴۰۲ خبر تلف شدن یک قلاذه از این گونه بر اثر تصادف که باردار هم بوده منتشر شد^{۱۲} و یا در تاریخ ۱۸ مرداد ۱۴۰۲ لاشه یک قلاذه خرس قهوه‌ای بالغ که با شلیک گلوله تلف شده بود در ارتفاعات ورسک سواد کوه پیدا شد^{۱۳}. از این دست اخبار هزارچندگاهی در تیتراهای خبری کشور مشاهده می‌شود که جای تأسف و نگرانی دارد.

یکی از عوامل مهم از بین رفتن تنوع زیستی، شکار حیات وحش و مخصوصاً گونه‌های بزرگ‌جثه‌ای می‌باشد که نقش کلیدی در اکوسیستم داشته و با از بین رفتن آنها حیات اکوسیستم و سایر گونه‌ها به خطر می‌افتد. در این میان نقش گونه‌های گوشت‌خوار بزرگ جثه مانند پلنگ، گرگ و خرس که در طرح‌های حفاظتی بعضاً به عنوان گونه‌های پرچم، چتر و ... مطرح می‌گردند، پررنگ‌تر است.^{۱۴}

اگرچه بسیاری از گونه‌های در معرض خطر، تحت حمایت سازمان محیط زیست هستند اما متأسفانه ابزار و امکانات کافی برای حفاظت از آنها وجود ندارد چه در مورد نمونه‌های برجسته‌های نظیر یوزپلنگ یا گور ایرانی و چه در مورد گونه‌هایی با اهمیت کمتر نظیر خزندگان و دوزیستان^{۱۵}. فارغ از ابزار و امکانات، بدون در نظر گرفتن مردم، نمی‌توانیم آینده حیات وحش را تضمین کنیم.

تحمل و نگرش مردم محلی نسبت به حیات وحش، بخش مهمی از جنبه اجتماعی حفاظت از حیات وحش را تشکیل می‌دهد.^{۱۶}

روند فزاینده انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری جلوگیری شود.

از میان حدود ۱۷۰۰ گونه جانوری شناسایی شده در کشور، ۱۳۲ گونه در فهرست قرمز اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN red list, 2019) قرار دارد^{۱۷} و بر اساس آمار سازمان حفاظت محیط زیست متأسفانه طی نیم قرن اخیر ۷۰ درصد گونه‌های برجسته حیات‌وحش را از دست داده‌ایم.

از میان گوشت‌خواران بزرگ، در ایران، یوزپلنگ ایرانی در لیست گونه‌های جانوری به شدت در معرض خطر انقراض (CR)، پلنگ ایرانی و خرس قهوه‌ای گوشت‌خوار در لیست گونه‌های جانوری در معرض خطر انقراض (EN) و خرس سیاه در لیست گونه‌های حساس و آسیب‌پذیر (VU) قرار دارد.^{۱۸}

دلایل انقراض در حیات وحش ایران و جهان، افزایش جمعیت، توسعه ناپایدار و آلودگی‌های محیط زیستی، شکار غیرقانونی و بی‌رویه، قاچاق گونه‌ها، کشتار به علت تعارض با جوامع محلی، تصادفات جاده‌ای، تغییر و تخریب

است و در رأس زنجیره غذایی زیستگاه خود قرار داشته و یک گونه چتر محسوب می‌شود که حفاظت از آن منجر به حفاظت از اکوسیستم منطقه می‌شود.^{۲۰} در پی خشک‌سالی‌ها و از بین رفتن پوشش گیاهی و بی ثمر شدن درختان در ارتفاعات، خرس‌های قهوه‌ای که پیش از فرا رسیدن سرما و رخت زمستانی باید تغذیه کاملی داشته باشند، برای یافتن خوراک راهی پایین دست (که زیستگاه طبیعی آنهاست) می‌شوند اما توسط بومیان به منظور جلوگیری از خسارت به محصولاتشان، با استفاده از طعمه مسموم و یا با شلیک گلوله کشته می‌شوند.

این درحالی است که پستانداران بزرگ جثه ارزش‌های بوم‌شناختی و منافع اقتصادی بالایی برای جامعه دارند و آگاه کردن مردم نسبت به این ارزش‌ها نقش مهمی در حفاظت از این گونه‌ها دارد.^{۲۱} در مناطقی که جوامع محلی برای امرار معاش به صورت مستقیم با طبیعت سروکار دارند و منافع انسان و حیات وحش در تضاد با یکدیگر قرار می‌گیرد، آموزش جوامع محلی باید در الویت طرح‌های مدیریتی مناطق تحت حفاظت قرار گیرد. آموزش جوامع محلی از تخریب محیط زیست پیشگیری کرده و باعث ارتقاء سطح معیشتی مردم محلی که در داخل و یا اطراف مناطق تحت حفاظت سکونت دارند، می‌شود. از طرف دیگر اقدامات حفاظتی هزینه کمتری داشته و باعث پایین آمدن درگیری‌های متخلفان شکار و طبیعت با محیطبانان و نیروی حفاظتی سازمان منابع طبیعی می‌گردد.^{۲۲}

همچنین به نظر می‌رسد، در اکثر مناطق ایران، حیوانات وحشی تمایلی به شکار دام اهلی نداشته و خسارتی که به دام‌های اهلی وارد می‌شود، اکثراً در مناطقی است که زیستگاه‌های طبیعی به علت بهره‌برداری بیش از حد توان اکولوژیک توسط انسان تخریب شده و جمعیت سم‌داران وحشی مانند قوچ و میش و کل و بز بر اثر شکار مفرط کاهش یافته است. بنابراین

تضاد انسان و حیات وحش، فاکتورهای اجتماعی

انسان مدت مدیدی است که حیات وحش را مورد تهدید قرار داده است. انسان‌های نخستین احتمالاً با شکار موجب انقراض می‌شده‌اند. بشر پس از آگاهی از آتش شروع به تغییر زیستگاه‌ها در مناطق بسیار وسیع نمود. همراه با توسعه کشاورزی و ظهور شهر نشینی، جنگل‌زدایی سرعت گرفت و تغییر زیستگاه‌ها اهمیت پیدا کرد.^{۲۳}

حمله گوشت‌خواران بزرگ به انسان و دام اهلی، جدی‌ترین نمود تعارض انسان و حیات وحش است.^{۲۴} همچون بسیاری از کشورهای در حال توسعه در ایران نیز، مردم محلی، گوشت‌خواران وحشی را دشمن دام‌های خود می‌دانند و در برخورد با گوشت‌خواران بزرگ جثه مانند: خرس، پلنگ، یوزپلنگ و گرگ اقدام به کشتن آنها می‌کنند.^{۲۵}

خرس قهوه‌ای، بزرگ‌ترین گوشت‌خوار ایران

کارگاه‌ها، نشر مقالات و کتب، استفاده از رسانه‌های اجتماعی و رسانه‌های جمعی برای آگاه سازی عمومی، بهبود آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها به منظور آشنایی مردم با زیست‌شناسی، رفتار حیوانات و راهکارهای اجتناب از درگیری‌های ممکن، از روش‌هایی هستند که می‌توان با استفاده از آنها گامی مؤثر در جلوگیری از کشتار حیات وحش برداشت.

۲- تأمین و حفظ محیط زیست طبیعی:

حفاظت و مدیریت مناسب مناطق حفاظت‌شده مانند پارک‌ها و حفاظت از زیستگاه‌های طبیعی گوشت‌خواران بزرگ، می‌تواند به جلوگیری از کشتار آنها کمک کند. این شامل حفظ اکوسیستم‌های طبیعی، محافظت از مناطق مهم پرورش و تکثیر و تدوین قوانین محیط زیستی است.

۳- پایش و کنترل صید و شکار غیر قانونی

و اجرای قوانین سختگیرانه: قوانین قوی و کارآمد برای صید و شکار گوشت‌خواران بزرگ تعیین و اجرای مناسب آنها به منظور جلوگیری از شکار غیر قانونی بسیار حائز

جمعیت کم و گاهی انقراض محلی طعمه‌های وحشی، گوشت‌خواران را مجبور می‌کند برای تأمین نیازهای خود به سمت روستاها و دام‌های اهلی بیایند که هزینه‌های سنگینی هم برای آنها و هم برای انسان خواهد داشت^{۳۲}. افزایش دفعات حمله گوشت‌خواران، کاهش بردباری جوامع محلی را به دنبال داشته منجر به افزایش کشتار گوشت‌خواران بزرگ مانند خرس و گرگ می‌شود.

به منظور دستیابی به مدیریتی کارآمد برای کاهش تضاد بین انسان و این گروه از مهره‌داران لازم است تعادلی بین نیازها و منافع انسان و حیات وحش برقرار گردد.

آموزش به جوامع محلی پیرامون رفتار و نقش گوشت‌خواران در طبیعت، مدیریت دام اهلی به منظور کاهش ریسک حملات، روش‌هایی مورد استفاده به منظور حفاظت کودکان و افراد آسیب پذیر و همچنین آموزش لازم هنگام رویارویی با این دسته از مهره‌داران به عنوان یک ابزار کارآمد برای مدیریت تضاد بین گوشت‌خواران و انسان در جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد. به طوری که مطالعات مختلف نشان داده است که افرادی که از سطح دانش کافی پیرامون گوشت‌خواران برخوردارند، نگرش مثبت و ترس بسیار کمتری نسبت به این گونه دارند. همچنین اعتماد این افراد نسبت به این گونه‌ها بسیار بیشتر از سایر مردم است^{۳۳}.

نتیجه گیری

با توجه به تضاد بین انسان و گوشت‌خواران بزرگ می‌توان از راهکارهای زیر برای جلوگیری از کشتار حیات وحش استفاده کرد:

۱- آموزش و اطلاع رسانی: افزایش آگاهی

جامعه درباره اهمیت حیات وحش و تأثیر مستقیم آن بر محیط زیست، به عنوان ابزاری بسیار مؤثر برای جلوگیری از کشتار حیات وحش عمل می‌کند. برگزاری

و طراحی برنامه‌های حفاظتی کمک کند. بنابراین حفظ تنوع زیستی به عنوان یک وظیفه همه‌گیر در نظر گرفته می‌شود که نه تنها از انقراض گونه‌ها و اکوسیستم‌ها جلوگیری می‌کند بلکه به استقرار زندگی در سیاره زمین کمک می‌کند.

در پایان لازم به ذکر است در تاریخ ۲۰ دسامبر سال ۲۰۱۳ میلادی مجمع عمومی سازمان ملل متحد در نشست شماره‌ی ۶۸ خود، روز ۳ مارس هر سال را به عنوان روز جهانی حیات وحش برای تمامی جهان تصویب کرد تا از این طریق حیات در حال انقراض بسیاری از حیوانات را نجات دهد. در این روز معاهده چند جانبه‌ی سایتس (CITES) برای حفاظت گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری در معرض خطر به تصویب رسید. در سری بعدی از مجله حقوق زنان به حقوق ملی و فراملی در حمایت از حیات وحش می‌پردازیم.

اهمیت است. در کنار آن، افزایش نظارت و پایش بر فعالیت‌های صید و شکار غیر قانونی نیز لازم است.

۴- ترویج توریسم پایدار: ترویج گردشگری

پایدار و اکوتوریسم در مناطقی که گوشت‌خواران بزرگ در آنها زندگی می‌کنند می‌تواند توجه افراد را به بهترین روش‌هایی حفاظت از آنها جلب کند که شامل توسعه برنامه‌های گردشگری مسئولانه، تثبیت ارتباط بین محیط زیست و توریسم، و تشویق به قرار دادن ارزش‌های محیط زیست در اولویت‌های سیاحت است.

۵- توسعه تحقیقات و مطالعات علمی:

تحقیقات و مطالعات علمی برای درک بهتر از زندگی، عادات و رفتار گوشت‌خواران بزرگ و تأثیرات تغییرات زیست محیطی بر آنها بسیار حیاتی است. این اطلاعات می‌تواند به تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری‌های مرتبط

منابع

- ۱۰- زمانی و همکاران، ۱۳۹۹. بررسی نقش آموزش محیط زیست در جوامع محلی بر کاهش تعارض انسان و وحش. فصلنامه علمی پژوهشی محیط زیست جانوری، سال دوازدهم، شماره ۱.
- ۱۱- خیرگزاری ایسا، ۱۴۰۲
- ۱۲- خیرگزاری ایرنا، ۱۴۰۲
- 13- Ambarli, H., "Rural and urban students perceptions of and attitudes toward brown bears in Turkey, *Anthrozoos*, 29:3,489-502, DOI:10.1080/08927936.2016.1181384
- ۱۴- بلیک و رضائی پور، ۱۳۹۴. بومی‌ها و جوامع محلی در حقوق بین‌الملل حفاظت از جانوران وحشی. پژوهش‌های حقوقی، شماره ۲۸، ص ۶۴-۱۷
- ۱۵- بهمنش و همکاران، ۱۳۹۷. فراوانی و شدت خسارت گوشت خواران به دامداران روستایی در شرق استان اصفهان. فصلنامه علمی پژوهشی محیط زیست جانوری، سال دهم، شماره ۴.
- ۱۶- رضازاده و میر سنجری، ۱۳۹۸. ارزیابی و تدوین برنامه مدیریت راهبردی کاهش تعارضات خرس قهوه‌ای در استان قزوین. فصلنامه علمی پژوهشی محیط زیست جانوری، سال دوازدهم، شماره ۳.
- ۱۷- ضیایی، ه، ۱۳۸۸. راهنمای صحرایی پستانداران ایران، انتشارات کانون آشنایی با حیات وحش، چاپ سوم، ۴۱۹ صفحه.
- ۱۸- مجنونیان، ه، ۱۳۸۰. پارک‌ها برای زندگی. انتشارات سازمان حفاظت از محیط زیست، چاپ اول. ۴۲۵ صفحه.
- ۱۹- محمدی، ع، و همکاران، ۱۳۹۷. تحلیل شبکه اجتماعی در راستای مدیریت تعارض انسان و محیط زیست بر مبنای شواهدی از حملات گرگ در جوامع محلی استان همدان. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲-۴۷، شماره ۳.
۱. ریچارد فیتز، کتاب حیات وحش برای انسان
2. http://www.lemonde.fr/biodiversite/article/2017/07/10/la-sixieme-extinction-de-masse-des-animaux-s-accelere-de-maniere-dramatique_5158718_1652692.htm
3. NATIONAL GEOGRAPHIC, 2019. "Extinct species, explained" <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/extinct-species>
4. IPBES (2019): Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, and H. T. Ngo (editors). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 1148 pages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>
5. <https://www.notre-planete.info/actualites/4299-6e-extinction-massive-biodiversite>
- ۶- صدری خانلو، ش، ۱۳۹۹، انقراض ششم تنوع زیستی، در سایه نقش آفرینی بشر. علوم زمین، دوره ۳، شماره ۸.
- ۷- خوشیاری حاجی‌بابا، رزاق و مجدلی، ع. ۱۳۹۲. حمایت از حیوانات در قوانین ایران و اسناد بین‌المللی. فصلنامه حقوق پزشکی، سال هفتم، شماره ۲۶
8. rainforests.monogaby.com
- 9- www.doe.ir

ستاره‌های دیروز | جین برکین

روقیاتیرگری
کارشناس‌تئاتر

ستاره‌های که منبع الهام طراحان مد شد

به عنوان یک کنشگر اجتماعی با عفو بین‌الملل و هم چنین یونیسف همکاری می‌کرد. سابقه حمایت از جنبش دموکراسی خواهی در میانمار و کارزار دفاع از بیماران مبتلا به (اچ ای وی) ایدز را داشت.

جین برکین متولد دسامبر ۱۹۴۶ دختر دیوید برکین فرمانده نیروی دریایی سلطنتی و بازیگر جودی کمبل است. او یک خواهر کوچک‌تر به نام لیندا و یک برادر به نام اندور برکین بازیگر و کارگردان دارد که با جین در فیلم (دزد دریایی) همبازی بود.

جین دوران حرفه‌ای خود را به عنوان بازیگر در لندن آغاز کرد و در فیلم «آگران‌دیسمن» میک

بازیگر، خواننده و مدل بریتانیایی که فرانسوی‌ها را با شکوه انگلیسی و فعالیت‌های اجتماعی خود تحت تاثیر قرار داد. رفتن او به فرانسه و همکاری با سرژ کزبور خواننده و آهنگساز سرشناس فرانسوی او را در صحنه‌های جهانی به شهرت رساند.

دوران موفقیت آمیزی را در عرصه بازیگری پشت سر گذاشت و در چندین فیلم مهم از جمله «گردوخاک» ساخته ماریون هانسل که برنده شیر نقره‌ای ونیز شد بازی کرد. دو بار نامزد دریافت جایزه سزار فرانسه شد و موفق به دریافت جایزه لومیر شد. لقب OBE از سوی ملکه بریتانیا از دیگر افتخارات اوست. سبک پوشش او موهای بلند، شلوارهای جین و بلوزهای بندی با دامن‌های کوتاه و کیف حصیری تقلید کنندگان زیادی داشت. منبع الهام برند لوکس ارمس برای تولید کیف‌های گرانتقیمت بود.

دست یافت و چهار میلیون نسخه از آن به فروش رفت به صدر جدول تک آهنگ‌های بریتانیا راه یافت و هم چنین اولین ترانه خارجی بود که به این رتبه رسید. به مدت ۳۱ هفته در جدول موسیقی بریتانیا باقی ماند و حتی در ایالات متحده امریکا جزو صد آهنگ برتر بود و به رتبه ۵۸ در صد تک آهنگ داغ رسید.

این ترانه در گام «دوماژور» و بر روی زمینه‌ای از نوای ارگ باروک و گیتار، زمزمه، دکلمه و خواننده می‌شود و ملودی آهسته و بسیار زیبا و شیرینی دارد. در سال ۱۹۶۸ سرژ گنزبور موسیقی‌دان بزرگ فرانسوی و بازیگر بریتانیایی جین برکین سر صحنه فیلم «شعار» با هم آشنا شدند که به رابطه عاشقانه‌ای منجر شد. پس از پایان فیلمبرداری گنزبور از برکین خواست تا ترانه «دوستت دارم... من هم نه» را با او اجرا و ضبط کنند. برکین نسخه اولیه با بریژیت باردو را شنیده بود و معتقد بود که ترانه‌ای بسیار خاص است. او گفت: «فقط به این دلیل آن را می‌خوانم، چون نمی‌خواهم کسی دیگری آن را بخواند.» گنزبور از برکین خواست ترانه را یک اکتاو بالاتر از چیزی که بریژیت باردو اجرا کرده بود بخواند چوری که

آنجلو آنتونیونی مقابل دوربین رفت و نقش «بلوند» را بازی کرد. جین برکین علاوه بر درخشش در عرصه سینما و موسیقی به خاطر رابطه عاشقانه‌اش با سرژ گنزبور خواننده فرانسوی نیز شناخته می‌شود. اجرای دو نفره او و سرژ گنزبور در سال ۱۹۶۹ با ترانه‌ای به نام «دوستت دارم... من نه» شهرت او را جهانی کرد. صدای باریتون برکین با ته لهجه انگلیسی به شهرت او کمک کرد. برکین با آن که متولد لندن بود اما ترانه‌هایش به زبان فرانسه بر شهرت او افزود و در دهه ۱۹۷۰ به پاریس نقل مکان کرد.

دوستت دارم... من هم نه

دوستت دارم ... من هم نه تک‌آهنگی است که سرژ گنزبور در سال ۱۹۶۷ برای بریژیت باردو نوشته بود، او در سال ۱۹۶۹ میلادی بهترین نسخه شناخته شده از این ترانه را که اجرایی دو صدایی با جین برکین بود، منتشر کرد. این ترانه دو صدایی در بریتانیا به رتبه نخست جدول موسیقی و در ایرلند به رتبه دوم دست یافت. اما در برخی از کشورها از جمله ایتالیا به سبب محتوای آن ممنوع شد. این ترانه در سراسر اروپا به موفقیت تجاری

ثروتمندی صاحبش است و بسیار گرانقیمت و تحت شرایط خاص و تنها به قشر خاصی از خریداران فروخته می‌شود. کیف‌های برکین میان ثروتمندان و مشاهیر بسیار مورد پسند است.

در یک پرواز برکین تصادفی در کنار ژان لویی دوما مدیر عامل وقت شرکت مد هرمس نشسته بود و محتویات کیفش را بیرون ریخته بود... گفتگوی این دو در باره این که در بازار، کیف مناسب و بزرگ به ویژه برای مادران نیست به طراحی کیف بزرگ و جاداری منتهی شد. کیفی که برکین نام گرفت. یکی از سفارشی‌ترین کیف‌هایی که اغلب باید برای آن ماه‌ها در لیست انتظار ماند و برخی مدل‌های آن ده‌ها هزار دلار قیمت دارد.

برکین در سال ۲۰۱۵ در اعتراض به کشتن حیوانات به خاطر پوستشان از برند هرمس خواست که نامش را از روی کیف برکین بردارند.

صدایت شبیه یک پسر بچه شود.

برکین در سال ۲۰۱۳ درباره همکاری و زندگی مشترک به گینزبور گفته بود: «خیلی باعث افتخار است که زیباترین ترانه‌ها را داشته باشی، ترانه‌هایی که به زبان فرانسوی برای شما نوشته شده باشد. اما من واقعا چقدر استعداد داشتم؟ شاید نه آنقدرها.»

بیست سال اختلاف سنی داشتیم، سبک زندگی ما این بود که شب‌ها بیرون می‌رفتیم و به خانه می‌آمدیم تا کیت و شارلوت را برای مدرسه آماده کنیم و بعد تمام روز می‌خوابیدیم.

این زوج در سال ۱۹۸۰ از یکدیگر جدا شدند. حتی پس از طلاق جین الهام بخش گینزبور باقی ماند. آنها دختر بازیگری به نام شارلوت گینزبور دارند. فرزند دیگر برکین، کیت از آهنگساز جیمزباند جان بری بود که سال ۲۰۱۳ در سن ۴۶ سالگی درگذشت. کیت باری عکاس مد بود که برای مجله مشهور ووگ کار می‌کرد. فرزند سوم برکین هم دختری به نام لودویلون، بازیگر و مدل فرانسوی است که حاصل زندگی مشترک او با ژاک دووایون کارگردان فرانسوی است.

منبع الهام برند لوکس ارمس

جین برکین در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ یک الگوی مد محسوب می‌شد و تقلیدکنندگان بسیاری داشت. جین منبع الهام برند لوکس ارمس برای تولید کیف‌های گرانقیمت برکین بود. به دلیل پوشیدن شلوارهای جین آبی با تاپ‌های سفید و گشاد و لباس‌های کوتاه بافتنی و کیف‌های سبکی به سرعت تبدیل به منبع الهام بسیاری از طراحان دنیای مد و فشن شد. در واقع سبک لباس پوشیدن این ستاره همچنان در مد و فشن دختران فرانسوی قابل مشاهده است.

نام این ستاره مترادف با شهرت برند مد و فشن لوکس ارمس است. این برند پاریسی کیف گرانقیمت برکین خود را به افتخار این ستاره در سال ۱۹۸۴ تولید کرد.

کیف برکین با دست دوخته و از چرم تولید می‌شود. این کیف در دنیای مد و فشن نشانه‌ای از

یک دوره کامل دانست که هرگز از مد خارج نشد. جین برکین خواننده و بازیگر بریتانیایی - فرانسوی طی یک مراسم خصوصی در کلیسای سن روش پاریس به خاک سپرده شد. دوستان نزدیک به اعضای خانواده جین برکین در جریان تشییع جنازه خصوصی با این بازیگر و خواننده افسانه ای خداحافظی کردند. در حالی که طرفداران برای ادای احترام در خیابان‌های اطراف کلیسا منتظر بودند، دختران این ستاره شارلوت گنژبور و لود ویلون از جمله کسانی بودند که تابوت مادرشان را بر روی شانه هایشان حمل می‌کردند. شارلوت دختر این ستاره در مراسم یادبود او سخنرانی احساسی تقدیم مادر فقید خود کرد. دیگر مهمانان قابل توجهی که در این مراسم حضور داشتند عبارتند از بانوی اول فرانسه بریژیت مکرون و وزیر فرهنگ ریما عبدالملک، کاترین دونوو، کیارا ماستروپانی، ونسا پارادی، کارول بوکر، شارلوت ریمیلینگ و آنتونی وارکارلو.

جین در آرامگاه مون پرناس که در جنوب پاریس قرار دارد به خاک سپرده شد. او در کنار همسرش سرژ و دختر فقیدش کیت بری ارام گرفت. در حال حاضر علت فوت این ستاره ناشناخته است. شهردار پاریس در توییتی او را ستود «جین برکین، پاریسی‌ترین انگلیسی ما را ترک کرد. ما هرگز ترانه‌های او، خنده و لهجه بی نظیر همیشگی‌اش را فراموش نمی‌کنیم.

OBE نشان افسر والامقام

نشان‌های امپراطوری بریتانیا برای فرد دریافت‌کننده اعتبار ویژه در جامعه ایجاد می‌کند. OBE نشان افسر والامقام امپراطوری بریتانیا به بریتانیایی‌ها و هر کسی که موفقیتی برای بریتانیا کسب کرده باشد اهدا می‌شود. جین برکین برای فعالیت‌های هنریش لقب OBE را از ملکه بریتانیا دریافت کرد و نشان آن را سال ۲۰۰۲ از دست پرنس چارلز گرفت.

در عرصه سینما کارنامه هنری او شامل آگراندیسیمان (۱۹۶۱) می‌شود که دو سال بعد با گنژبور آشنا شد و در «استخر» (۱۹۶۹) با آلن دلون همبازی شد. در فیلم «مزاحم زیبا» با میشل بیگولی و امانوئل بئار همکاری کرد.

مزاحم زیبا، دو بار متولد شد، آگراندیسیمان از جمله فیلم‌های مطرح این بازیگر و خواننده افسانه‌ای است.

فیلم کوتاه «بانوی راه‌آهن» (۲۰۱۶) نامزد دریافت جایزه اسکار شد و با اقبال منتقدان روبرو شد. این فیلم آخرین نقش برکین به عنوان بازیگر بود.

جین برکین در سال ۱۹۹۰ به سرطان خون مبتلا شد و تابستان گذشته هم در اثر سکتة در فستیوال آمریکا شرکت نکرد. او اخیراً به دلیل مشکلات جسمانی مجبور شده بود کنسرت‌های خود را لغو کند. در ۱۶ ژوئیه ۲۰۲۳، جسد برکین در خانه‌اش در پاریس پیدا شد. او ۷۶ سال داشت. اولین فیلم مستند «جین از شارلوت» در باره رابطه برکین با دخترش شارلوت بود که یکی از آخرین حضورهای عمومی او قبل از مرگش بود.

نماد فرانسوی

امانوئل مکرون رییس جمهور فرانسه پس از درگذشت برکین او را یک هنرمند تمام و کمال توصیف کرد. او نوشت جین برکین یک نماد فرانسوی بود. چون او تجسم آزادی بود، زیباترین کلمات زبان ما را خواند.

وزیر فرهنگ فرانسه ریما عبدالملک در توصیف برکین او را فرانسوی‌ترین فرد انگلیسی خواند و نماد

بی پروا و جسور

چهار سال بیشتر نداشت که به خواسته مادر بازیگرش آموزش باله دید و به تئاتر باله آمریکایی پیوست. جایی که شش روز در هفته باله می‌رقصید. در آکادمی سلطنتی هنرهای دراماتیک لندن بازیگری آموخت. تحصیل کرده دانشگاه نیویورک است و در ۲۷ سالگی توانست در جمع ۵۰۰ هنرمند پرطرفدار سایت معتبر IMD قرار گیرد.

مارگارت کوآلی بازیگر و مدل آمریکایی ۲۳ اکتبر ۱۹۹۴ در مونتانا به دنیا آمد. او دختر مک داوول بازیگر مطرح هالیوود و مدل سابق پل کوآلی است. رینی کوآلی، متولد ۱۹۹۸، خواهر بزرگتر مارگارت خواننده و بازیگر است. مارگارت برای نخستین بار با بازی در نقشی کوتاه در فیلم پالوانتو (۲۰۱۳) مقابل دوربین رفت. اندکی بعد با ایفای نقش نوجوانی مشکل‌دار در مجموعه فراطبیعی «بازماندگان» (۲۰۱۷-۲۰۱۴) شبکه HPO به شهرت رسید.

کوآلی برای به تصویر کشیدن بازیگر و رقصنده آن رایینکینگ در مینی سریال زندگی‌نامه‌ای «فاسی/وردون» (۲۰۱۹) شبکه FX مورد تحسین قرار گرفت و نامزد دریافت جایزه امی ساعات پربیننده شد. این بازیگر سال گذشته در سریال «خدمتکار» شبکه نتفلیکس به ایفای نقش پرداخت که دومین نامزد جایزه امی بهترین بازیگر زن یک مجموعه تلویزیونی را برایش به ارمغان آورد.

مردان خوب (۲۰۱۶)، دفتر مرگ (۲۰۱۷)، روزی روزگاری در هالیوود (۲۰۱۹)، ستاره‌های هنگام ظهر

خیلی هیجان زده بودم که فرصت دارم نقش یک مادر را بازی کنم. چون من مادر نبودم و این یک چالش واقعی به نظر می‌رسید.

در سریال فاسی/وردون، نامزد دریافت جایزه امی ساعات پربیننده شد. این سریال نگاهی دارد به زندگی حرفه‌ای و شخصی باب فاسی و آخرین همسرش گوئن وردون.

باب فاسی طراح رقص و کارگردان تنها هنرمندی بود که توانست در یک سال (۱۹۷۳) جوایز تونی، اسکار و امی را به دست آورد. باب فاسی سه بار ازدواج کرد و هر سه همسرش رقصنده بودند. گوئن وردون بازیگر و رقصنده در دهه‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ از رقصنده‌های مورد تحسین و توجه و البته برجسته برادوی بود. او همسر و همکار و منبع الهام باب فاسی بود. اما به دلیل خیانت‌های باب از او جدا شد و دیگر هرگز ازدواج نکرد. باب بعد از جدایی از گوئن با رقصنده ای به نام آن

(۲۰۲۲) و حریم (۲۰۲۳) از جمله فیلم‌های مطرح او هستند. همچنین بازی او در نقش آملیا کونتر (مردان خوب)، خواهر کاتلین هریس (شاگردی)، ملیسا مودی (عجیب اما واقعی) و جوانا (سال سالیترمن) به یادماندنی هستند.

جسور و پر تحرک

مارگارت کوالی در میان هم نسلانش به عنوان چهره‌ای متفاوت شناخته می‌شود. بازیگری که به جای حضور در فیلم‌های پر مخاطب و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی برای بالا بردن هر چه بیشتر تعداد طرفدارانش همکاری با سینماگران سرشناس و کسب تجربیاتی متفاوت را در کارنامه خود دارد. در ابتدا زیر سایه سنگین مادرش، اندی مک داوول و خواهرش رینی قرار داشت اما به تدریج خودش را از زیر سایه بیرون کشید. حضور در کمدی سیاه «مردان خوب» شین بلک، سریال بحث برانگیز «بازماندگان» ساخته دیمون ایندوف و بازی در کلیپ تبلیغاتی کنزو به کارگردانی اسپایک جونز، آثاری بود که توجهات را به این دختر جوان و تازه کار به عنوان بازیگری با استعداد جلب کرد نه به عنوان دختر اندی مک داوول بازیگر مطرح هالیوود. مارگارت کوالی تصمیم گرفت که با بی‌پروایی بیشتر به سمت نقش‌های سخت و متفاوت برود. به غیر از نقش آفرینی در بازی ویدیویی «دث استرندینگ» ساخته هیدئو کوچیما، همکاری با کوئنتین تارانتینو در «روزی روزگاری در هالیوود» را تجربه کرد و بعد نقش اصلی «ستاره‌های هنگام ظهر» کلر دنی را بر عهده گرفت، اثری که در جشنواره کن سال گذشته مورد توجه منتقدان قرار گرفت و حتی از او به عنوان یکی از شانس‌های برترین بازیگر زن یاد می‌شد و بازی در سریال موفق «خدمتکار» که به محبوبیت بیشتر او افزود.

فاسی/وردون

مارگارت کوالی برای بازی در نقش «آن راینکینگ بازیگر و رقصنده برنده جایزه تونی»

راینکینگ بازیگر تئاتر و سینما روابط عاشقانه‌ای داشت. نقش این ستاره دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی را مارگارت کوالی در مجموعه فاسی ورودون محصول سال ۲۰۱۹ بازی کرد. تجربه بازی در این سریال او را کاندید بازی در نقش جینجر راجرز افسانه‌ای کرد.

فرد و جینجر

جیمی بل و مارگارت کوالی قرار است نقش فرد آستر و جینجر راجرز زوج اسطوره‌ای رقص آمریکا را در فیلم زندگی‌نامه‌ای «فرد و جینجر» محصول استودیوهای آموزن و کمپانی اتوماتیک بازی کنند. جیمی بل توانایی رقص بر روی صحنه را در فیلم «بیلی الیوت» محصول سال ۲۰۰۰ نشان داد و کوالی نیز که بیشتر برای بازی در فیلم «روزی روزگاری در هالیوود» شناخته می‌شود به عنوان یک رقصنده متبحر در سریال «فاسی ورودون» هنرش را به نمایش گذاشت. فرد آستر و جینجر راجرز در ۱۰ فیلم کلاسیک سینما همبازی بودند. این همکاری از فیلم «پرواز در ریو» (۱۹۳۳) آغاز شد و تا فیلم «بارکلی‌های برادوی» (۱۹۴۰) ادامه پیدا کرد. فیلم «فرد و جینجرز» که قرار است با بازی کوالی و بل ساخته شود، روایت عشق واقعی میان جینجرز راجرز و فرد آستر است.

جاناتان انتوستل سازنده فیلم «پایان دنیای لعنتی» قرار است این فیلم را بر اساس فیلمنامه آرش عامل فیلمنامه نویس ایرانی - بریتانیایی کارگردانی کند.

رقص پای فرد آستر در عالم سینما مشهور است. وی به عنوان یکی از بزرگ‌ترین رقصندگان تمام دوران شناخته می‌شود. بازیگر بیش از ۳۰ فیلم موزیکال بود. وقتی او رقصید، تماشاگران نفس خود را در سینه حبس کردند و لبخند زدند. حرکات سیال و سریع پاهایش با لبخندی دوست داشتنی و ظاهری صیقلی او را به یکی از دوست داشتنی‌ترین و به یادماندنی‌ترین رقصندگان تاریخ سینما تبدیل کرده است.

برای من چالش اصلی ورود
رایلی بود. کودک چهار ساله‌ای که
در سریال نقش دخترم را بازی
می‌کند.

موتی‌تین

فرصت شریک بودن در یک صحنه با او هیجان انگیز است... کار کردن با او یک روایی واقعی بود و یکی از سوررئالترین تجربه‌های زندگی من... خیلی خوب بود. وارد اتاق می‌شدم و مادرم را می‌دیدم که نقش مامانم را بازی می‌کند.»

کوالی در پاسخ به این سؤال که از چه کاری هیجان زده بودید و چه کاری شما را می‌ترساند می‌گوید: «خیلی هیجان زده بودم که فرصت دارم نقش یک مادر را بازی کنم. چون من مادر نبودم و این یک چالش واقعی به نظر می‌رسید. هرگز فرصتی برای این کار نصیبم نشده بود و در عین حال از انجام آن می‌ترسیدم. برای من چالش اصلی ورود رایلی بود. کودک چهارساله‌ای که در سریال نقش دخترم را بازی می‌کند. به نظر می‌رسید بزرگ‌ترین مانع باشد...وقتی با یک بازیگر بزرگسال روبرو هستید، این امکان را دارید تا نقشه‌ای ترسیم کنید. مثلاً بگویید بسیار خوب

خیلی خوب بود. وارد اتاق

می‌شدم و مادرم را می‌دیدم که

نقش مامانم را بازی می‌کند.

مجموعه تلویزیونی «خدمتکار»

کوالی در این مجموعه تلویزیونی نقش مادری مجرد به نام الکس را بازی می‌کند که برای کنترل زندگی از هم پاشیده‌اش به عنوان کارگر خدماتی در خانه‌های مردم مشغول به کار می‌شود. یکی از موفق‌ترین محصولات تلویزیونی سال ۲۰۲۱ که نشان داد کوالی از پس نمایش آسیب‌پذیری و جنبه‌های مختلف کارآکتر بر آمده است. اندی مک داوول مادر کوالی در این سریال نقش پولا مادر الکس را بازی می‌کند. کوالی در این باره می‌گوید: «خیلی خوش شانس بودم که او را در آنجا داشتم، چون بازیگر فوق‌العاده‌ای است.

مارگارت کوالی از یک بازیگر

بی‌پروا و جسور به بازیگری

کنجکاوی برانگیز برای مخاطبان

سخت‌گیر تبدیل شده است.

فیلم «حریم» داستان پسر ثروتمندی است که پس از فوت پدرش، در آستانه ترفیع شغلی و مدیر عاملی شرکت بزرگ خانوادگی‌شان قرار می‌گیرد. او زن جوانی را برای مصاحبه مرتبط کاری به اتاق خود، در یک هتل دعوت کرده است اما گفت و گوی این دو مطابق برنامه پیش نمی‌رود. فیلم حریم یک تریلر روان شناختی است. دو فیلم دیگر هم امسال با حضور کوالی به نمایش در می‌آید: «مفلوکان» و «عروسک‌های دورریختنی» اولین فیلم مستقل این کونن که در آن نقش اصلی را بازی می‌کند. مارگارت کوالی از یک بازیگر بی‌پروا و جسور به بازیگری کنجکاوی برانگیز برای مخاطبان سخت‌گیر تبدیل شده است.

رابطه ما قرار است این طور باشد...اما وقتی قرار است که بچه چهار ساله روبروی شما باشد باید خودتان همه اینها را به دست آورید. بنابراین باید زمان زیادی را با او می‌گذراندم تا در آغوش من احساس امنیت و آرامش کند؛ و رایلی یک فرشته واقعی است و کار کردن با او معرکه بود.

فم فتال قدرتمند

حریم (۲۰۱۳) به کارگردانی زکریا ویگان این روزها با بازی مارگارت کوالی بر روی اکران است. کوالی در این فیلم نقش یک فم فتال قدرتمند و خطرناک را بازی می‌کند. فم فتال عنوانی است که به کارآکتر زن فیلم‌های نوآر اطلاق می‌شود. زنی اغواگر و اثریری که قهرمان مرد را در دام فریبندگی و دلربایی خود می‌اندازد. اما همان قدر که جذاب و عاشق پیشه است، مرموز، خطرناک و بی‌رحم هم است. دوگانگی درونی فم فتال او را بدل به یکی از جذاب‌ترین کاراکترها در میان همه ژانرها می‌کند. زنی که افسوسنشدن مردان اطرافش را به ورطه نابودی می‌کشاند و به تباهی و جنایت منتج می‌شود.

شینید او کانر خواننده معترض

هیچ چیز با تو قابل مقایسه نیست

سرتراشیده، صورت رنج دیده و زیبا تصویری است که از او همیشه در یادها می ماند. با لباس‌های معمولی بر صحنه ظاهر شد و آشکارا تصورات غالب از زنانگی را به چالش کشید. به طوری که تصویر زن در موسیقی را برای همیشه تغییر داد.

شینید مری برنات او کانر در ۸ دسامبر ۱۹۶۶ در کلنگری به دنیا آمد که منطقه‌ای مرفه در حومه دوبلین بود. او سومین فرزند از پنج فرزند او کانر و همسرش مری بود. رابطه این زوج در ۸ سالگی شینید به پایان رسید. مادرش او را در اتاقش حبس می کرد و بی‌رحمانه کتکش می زد و یک بار هم در حالی که شینید داخل اتوموبیل بود با اتوموبیل‌هایی که از روبرو می آمد شاخ به شاخ می شود. «مادرم دختر کوچولوها را دوست نداشت.» او را به اجبار به انگر یانن فرستادند، دارالتأدیب معروف به «رختشویی‌های گلدالین» این مرکز زندان مانند زیر نظر کلیسای کاتولیک اداره می شد و به سخت‌گیری شهرت داشت و وظیفه خود را سر به راه آوردن دختران سرکش می دانست.

در کنار تمامی خاطرات سیاه، شینید در همان جا با موسیقی آشنا شد. یکی از خواهران روحانی برای او گیتار خرید و کمک کرد تا درس موسیقی بگیرد. همین کافی بود تا ظهور تک ستاره موسیقی کلید بخورد. شینید نخستین آلبوم مطرح خود را به نام «شیر و کبر» در سال ۱۹۸۷ منتشر کرد که مورد توجه منتقدان قرار گرفته و به جدول ۴۰ آلبوم برتر بریتانیا و آمریکا راه

اوکائر ابایی از بیان صریح عقاید

خود در امور سیاسی و اجتماعی

نداشت.

فقط از این عصبانی هستند که آن طوری نیستم که آنها می‌خواستند باشم.»

ضربه روحی از رخدادی بسیار وحشتناک

در سال ۲۰۰۳ گفته شد که برای او کانتر تشخیص افسردگی دو قطبی مطرح شد اما بعدا اعلام شد این تشخیص اشتباه بود و بیماری او افسردگی و ضربه روحی از رخدادی بسیار وحشتناک است. این خواننده سرشناس از سال‌ها پیش به شدت از افسردگی رنج می‌برد. در توییتی نوشت: «سنم بالا رفته و خسته شده‌ام در ۲۰۲۳ دیگر کار موسیقی نمی‌کنم و برای آلبوم آخرم سفر و تور هم نخواهم رفت.»

سال ۲۰۲۲ پسر هفده ساله‌اش خودکشی کرد. از افسردگی همه کنسرت‌هایش را لغو کرد. در باره مرگ پسرش نوشت که تصمیم گرفت کارهای زمینی‌اش را خاتمه دهد... شش‌هفته بعد از مرگ پسرش دچار مشکلات روانی زیادی شد و چند بار اعلام کرد قصد خودکشی دارد... پسر ۱۷ ساله‌ام را در اثر خودکشی از دست دادم. از آن زمان موجودی شب‌زی هستم... او عشق زندگی من بود، روشنائی روح من، یک روح در دو بدن بودیم. او تنها کسی بود که مرا بی قید و شرط دوست داشت. بدون او در باره‌ام گم گشته‌ام.

سال ۱۹۹۹ روز تولد سی سالگی‌اش تلاش ناموفقی برای خودکشی داشت او به طور علنی در مورد بیماری روانی دو اختلال دو قطبی خود گفته بود و در سال ۲۰۱۷ ویدئویی در فیس بوک منتشر کرد و گفت که بخاطر دیگران زنده مانده و اگر به دلخواه خودش بود مرگ را ترجیح می‌داد وقتی پسر خوانش سال گذشته در اثر خودکشی درگذشت در توییتی نوشت: «زندگی بدون او فایده‌ای ندارد.»

یافت. این خواننده در مجموع ۱۰ آلبوم استودیویی منتشر کرده است. یکی از اجراهای به یاد ماندنی او همسرایی با جارجز والترز، ترانه سرا، گیتاریست و خواننده گروه پینک فلوئید در سال ۱۹۹۰ پای دیوار برلین است.

او کانر ابایی از بیان صریح عقاید خود در امور سیاسی و اجتماعی نداشت. این خواننده و فعال مدنی در سال ۲۰۱۸ به اسلام گروید و نام خود را به «شهدا» تغییر داد اما همیشه با نام اصلی خود بر روی صحنه ظاهر می‌شد و به اجرای برنامه می‌پرداخت.

او در اوت ۲۰۱۸ در نامه‌ای از پاپ فرانسیس خواست او را تکفیر کند، مشابه درخواستی که از پاپ بندیکت شانزدهم و پاپ ژان پل دوم کرده بود.

سال ۱۹۹۳ عکس پاپ را در جریان اجرای ترانه «نگ» از باب مارلی در برنامه زنده «شنبه شب» ریزریز کرد. با سه حرکت سریع عکس او را درید و به بینندگان گفت «با دشمن واقعی بجنگید» تکه‌ها را روی زمین پرت کرد و به دوربین خیره شد.

حرکت او در اعتراض به کودک آزاری توسط کشیش‌ها در کلیسا بود. وی پیش از این در اعتراض به نابرابری جنسیتی زنان موهایش را از ته تراشیده بود. «همه ستاره پاپ می‌خواهند، می‌فهمید؟ اما من خواننده معترض هستم، حرف دلم را می‌زنم... می‌فهمم رویاهای اطرافیانم را به هم ریخته‌ام، اما آنها رویاهای من نبودند. هیچ کس هیچ وقت از من نپرسید چه رویایی دارم،

سرتر اشپیده، صورت رنج دیده

و زیبا تصویری است که از او

همیشه در یادها می‌ماند.

او تصورات غالب از زنانگی را به

چالش کشید. به طوری که تصویر

زن در موسیقی را برای همیشه

تغییر داد.

او کانر سرانجام در سن ۵۶ سالگی پس از سال‌ها تحمل مشکلات روحی و ۱۸ ماه پس از خودکشی پسر ۱۷ ساله‌اش جان خود را از دست داد. لیوورا دکار، صدراعظم ایرلند با ابراز تأسف گفت: «موسیقی او را در سراسر جهان دوست داشتند و استعداد او بی‌بدیل و غیرقابل مقایسه بود. تسلیت به خانواده و همه کسانی که از موسیقی او لذت می‌بردند.»

مایلدی هیگینز رییس جمهوری ایرلند در بیانیه‌ای گفت: «ما و همه کسانی که افتخار آشنایی با او را داشته‌ایم، همواره از عمق تعهد و نگاه شجاعانه او نسبت به مسائل مهمی که او را در کانون توجه عمومی قرار داده بود شگفت‌زده می‌شدیم... کسی که ایرلند او را از دست داده آن هم در حالی که هنوز جوان بود یکی از بزرگ‌ترین آهنگسازان، ترانه‌سراها و هنرمندان ما در دهه‌های اخیر است.»

هر چند او کانر را بیش‌تر با جنجال‌هایش می‌شناخته‌اند اما صدای پر احساس و تکان‌دهنده‌اش بود که تحسین جهانیان را بر می‌انگیخت.

ترانه او در بیست کشور به رتبه

محبوب‌ترین ترانه‌ها رسید و به

مدت ۴ هفته در صدر فهرست

۲۰۰ ترانه برتر قرار گرفت

جوایز و افتخارات

در بیست سالگی با ترانه «هیچ چیز با تو قابل مقایسه نیست» به شهرت جهانی رسید. ترانه او در بیست کشور به رتبه محبوب‌ترین ترانه‌ها رسید و به مدت ۴ هفته در صدر فهرست ۲۰۰ ترانه برتر قرار گرفت. این ترانه سه بار نامزد جایزه گرمی شد و موفق به دریافت جایزه بهترین رکورد سال و بهترین ویدئوی سال شد. او کانر از سال ۱۹۸۷ تا سال ۲۰۱۸ توانست ۱۰ آلبوم منتشر کند که برای آن ۸ بار نامزد جایزه گرمی و برنده بهترین اجرای موسیقی جایگزین شد.

او کانر علاوه بر موسیقی در سینما هم فعال بود و در فیلم «پسر قصاب» اثر نیل جردن مقابل دوربین قرار گرفت. شینید او کانر خواننده جنجالی دهه نود اوایل سال ۲۰۲۳ جوایز آلبوم موسیقی کلاسیک ایرلندی را دریافت کرد و آن را به پناهندگان ایرلندی تقدیم کرد. «به ایرلند خوش آمدید. شما را از صمیم قلب دوست دارم و برایتان آرزوی خوشبختی می‌کنم.»

وداعی نابهنگام

شینید او کانر بعد از ۲۳ سال به شهر لندن برگشته و تولید آلبومی را به پایان رسانده که قرار است سال آینده میلادی منتشر شود. او حتی برنامه تورهای خود را برای کشورهای استرالیا و نیوزیلند در سال آینده و آمریکا را در سال ۲۰۲۵ اعلام کرده بود.

در ۲۶ ژوئیه او کانر در آپارتمانش در کوی هرهیل جنوب لندن بیهوش پیدا شد و سپس مرگش اعلام شد. عصر همان روز خانواده‌اش بدون اعلام کردن علت مرگ وی بیانیه‌ای صادر نمودند. فردایش پلیس لندن گزارش داد که مرگ او مشکوک نبوده است.

بانوی تئاتر و سینمای ایران

نخستین تجربه بازیگری در سینما را در سال ۱۳۳۴ و با بازی در فیلم «برای تو» به کارگردانی صادق؟ کسب کرد و پس از آن در شماری از فیلم‌های مهم سینما حضوری هنرمندانه داشت. او از سال ۱۳۳۹ تا ۱۳۵۶ در تله‌تئاترهای بسیاری حضور داشت. اولین نمایشنامه تلویزیونی او که در آن به ایفای نقش پرداخت مارگریت نام داشت. در فیلم‌های ماندگاری به کارگردانی بزرگان

فخری خوروش یکی از مهم‌ترین هنرپیشه‌های سینما و تئاتر ایران است که در عرصه تئاتر با بزرگانی چون عزت‌الله انتظامی، علی نصیریان، جمشید مشایخی، محمد علی کشاورز، جمشید لایق و پرویز فنی‌زاده هم‌بازی بود و با کارگردانان بنامی چون جعفر والی و عباس جوانمرد همکاری کرد و نمایشنامه‌های بسیاری را از نویسندگان بنام ایران و جهان به روی صحنه برد.

پدرم... یک حرف خیلی خوبی زد.

حرفی که هنوز در سرم است.

«فخری تو سال‌ها معلم بچه‌ها

بودی و حالا هم معلم بزرگسال‌ها

هستی»

این که از سوی انجمن لیسانسه‌ها برای بازی در تئاتر انتخاب شد. خودش در این باره می‌گوید: «سنم کم بود که ازدواج کردم آن هم در شرایطی که هنوز دو خواهر بزرگ‌تر از من ازدواج نکرده بودند. بعد از ازدواج از کرمانشاه به تهران آمدم. در تهران معلم بودم در همان سال‌ها قرار شد تا جامعه لیسانسه‌ها تئاتری را اجرا کنند. آنان مرا برای بازی در این تئاتر انتخاب کردند. من هم موضوع را با همسرم در میان گذاشتم و او هم به من اجازه داد که این کار را انجام دهم. من هم خیلی علاقه‌مند بودم که در رشته طب تحصیل کنم. زمانی هم که این کار را انجام دادم اصلاً فکر نمی‌کردم یک روز حرفه‌ای این کار شوم. بازی در نمایش «دست‌های آلوده» اثر ژان پل سارتر خیلی مورد توجه قرار گرفت، به نحوی که دکتر والا به مدت شش ماه با من صحبت می‌کرد تا متقاعد کند به شکل حرفه‌ای این کار را انجام دهم. البته حضور در صحنه تئاتر و جاذبه‌های آن هم باعث شد تا به این کار علاقه مند شوم و آن را ادامه دهم. به همین خاطر از طرف پدر و مادرم طرد شدم آن هم به مدت ۹ سال به طوری که وقتی پدرم بیمار شد و برای معالجه به تهران آمد، اجازه نداد او را ببینم و من مجبور شدم از پشت شیشه‌های اتاقی که در آن بستری بود او را ببینم. البته این را بگویم که پدرم نسبت به زمان خودش آدم بسیار روشنفکری بود. وقتی در بیمارستان بستری بود خیلی تلاش کردم شرایطی فراهم شود تا مداوای او سریع‌تر انجام شود. وقتی پدرم بهبودی کامل پیدا کرد، مادرم به او گفت: «فخری باعث شد تو خوب شوی.» بعد از چند روزی که به دیدن پدرم

سینمای ایران بر روی پرده نقره‌ای ظاهر شد. نفرین (ناصر تقوایی) شطرنج باد (محمدرضا اصلانی) سوت‌ده‌دان (علی حاتمی) آقای هالو (داریوش مهرجویی) و شازده احتجاب (بهمن فرمان آرا) او از معدود بازیگران سینمای ایران بود که در دوران پس از انقلاب هم توانست راهش را در سینما ادامه دهد. او در مجموعه‌های تلویزیونی متعددی در سال‌های بعد از انقلاب بازی کرد که از آن جمله می‌توان به «امیرکبیر» و «بازی در نقش مهد علیا، مادر ناصرالدین شاه اشاره کرد که از به یاد ماندنی‌ترین نقش‌آفرینی‌های وی است.

وی در سریال‌های «مام‌علی» و «پهلوانان نمی‌میرند» نیز بازی کرده است و در آخرین اثر سینمایی‌اش در فیلم «یک بوس کوچولو» به کارگردانی بهمن فرمان‌آرا حضوری مؤثر را در سکانس پایانی رقم می‌زند.

در یکی از آخرین مصاحبه‌هایش از «مردسالاری» در ایران انتقاد کرده بود و گفته بود که اجازه رشد به زنان داده نمی‌شود و در مورد خود من هم اتفاقاتی افتاد که متأسفانه نمی‌توانم بگویم و با من باید به گور برود.

او پیش از ترک ایران در باره احضار هنرمندان به نهادهای امنیتی پس از انقلاب در مصاحبه‌ای گفت: «در آن زمان اسامی هنرپیشگان را در روزنامه‌ها اعلام می‌کردند تا برای محاکمه به دادگاه مراجعه کنند. من هم هر روز آماده بودم که اسم مرا هم اعلام کنند...»

در سال ۲۰۱۰ در سومین دوره جشنواره «فیلم‌های ایرانی سانفرانسسکو» از فخری خوروش برای ۵۰ سال فعالیت هنری تقدیر شد.

بازی در صحنه تئاتر

فخری خوروش در سال ۱۳۰۸ در کرمانشاه به دنیا آمد. از همان کودکی از هوش بالایی برخوردار بود و توانست تحصیلاتش را در ۱۶ سالگی به پایان برساند. بان که هدفش تحصیلات عالی در رشته پزشکی بود به عنوان معلم مشغول به کار شد. تا

او در فیلم‌هایی بازی کرد که برخی از مهم‌ترین فیلم‌های موج نو به شمار می‌آیند.

بازی در نقش مهدعلیا مادر**ناصرالدین شاه در مجموعه****تلویزیونی «امیرکبیر» یکی از****زیباترین نقش آفرینی های****فخری خوروش است.**

آقای دکتر ممنون رییس وقت دانشکده هنرهای زیبا یک روز برای دیدن این تئاتر آمد. وقتی کارم تمام شد آمد پشت صحنه به من خسته نباشید گفت و یک کتاب هدیه داد و گفت: «می‌خواستم این کتاب را به تو بدهم اما با خودم گفتم اگر بد بازی کنده، آن را نمی‌دهم اما چون خوب بازی کردی آن را به تو دادم.» همان موقع من به او گفتم: «اتفاقا می‌خواهم بیایم دانشکده ثبت نام کنم.» او هم به من گفت: «اصلا این کار را نکن چون راحت نمی‌دهم.» پرسیدم: «چرا؟» گفت: «ما آنجا تئوری درس می‌دهیم نه حس. وقتی تو به حس رسیدی می‌خواهی بیایی چه کار کنی؟ یک سری تئوری یاد بگیری که دست و پایت را بگیرد.»

به راستی چه چیزی در بازی خوروش وجود داشت که شخصی مثل دکتر ممنون می‌گوید نیازی به تحصیلات آکادمیک ندارد. خوروش در این باره می‌گوید: «فکر می‌کنم علت اصلی آن به تمرکز من برمی‌گردد. من از دوره کودکی تمرکز خیلی خوبی داشتم. یعنی اگر مشغول مطالعه یا کاری بودم دیگر متوجه اطراف نبودم به خاطر همین مسئله یکی دو بار پدر و مادرم مرا به دکتر بردند. وقتی روی صحنه تئاتر بودم به جز نقش و خودم دیگر هیچ چیزی نمی‌دیدم حتی تماشاگران را.»

او در تلویزیون به مدت ۱۰ سال هر هفته یک تئاتر تلویزیونی ارائه کرد و در این مسیر در کنار سایر هنرپیشگان و اهالی تئاتر آن زمان نظیر عزت‌الله انتظامی، بهروز وثوقی، محمدعلی کشاورز، جمیله شیخی، جمشید لایق، علی نصیریان، پرویز فنی‌زاده، فرزانه تابدی، آذر فخر و... در خلق آثار ارزنده مشارکت داشت.

فخری خوروش از اواخر دهه ۱۳۴۰ با موج نوی سینمای ایران بار دیگر به سینما بازگشت و در فیلم‌هایی بازی کرد که برخی از مهم‌ترین فیلم‌های

رفتم به من گفت: «شنیدم که تو باعث خوب شدن من شده‌ای.» من هم گفتم: «صددرصد» بعد از این قضیه از او خواستم نمایش «بلبل سرگشته» به کارگردانی علی نصیریان را ببیند. وقتی پدرم برای دیدن این کار دعوت کردم به او گفتم این تئاتر را ببین اگر باز هم اصرار داشتی که من این کار را ادامه ندهم، قسم می‌خورم که بازیگری را کنار بگذارم. وقتی کار تمام شد، مرا دید و یک حرف خیلی خوبی زد، حرفی که هنوز در سرم است. او گفت: «فخری تو سال‌ها معلم بچه‌ها بودی و حالا هم معلم بزرگسال‌ها هستی» این حرف پدرم جواب بسیار کامل و زیبایی برای من بود و دل مرا برای ادامه کار قرص و محکم کرد.

بازیگری تمام و کمال

فخری خوروش در پاسخ به این سؤال که آیا به این فکر نبودید که به شکل آکادمیک بازیگری را بیاموزید می‌گوید: «وقتی آقای انتظامی می‌خواست برای تحصیل وارد دانشکده هنرهای زیبا شود به من و مشایخی و کشاورز هم پیشنهاد داد. من در تئاتری به کارگردانی عباس جوانمرد بازی می‌کردم.

اگر این فرصت فراهم شود که

حتی یک رل خیلی کوچک و یک

خطی در فیلمی بازی کنم با کمال

میل دوست دارم در فیلم ناصر

تقوایی باشم.

جسمی دست‌وپنجه نرم می‌کرد و چندان توان حضور در نشست‌ها و مراسم عمومی نداشت. این هنرپیشه سرشناس سینمای ایران پس از ۹۴ سال زندگی و بیش از ۶۰ سال فعالیت حرفه‌ای در حوزه تئاتر، تلویزیون و سینما سرانجام ۲۰ خرداد ۱۴۰۲ به دلیل کهولت سن در بیمارستانی در لس آنجلس درگذشت.

او از سال ۱۳۳۴ تا ۱۳۸۴ در بیش از ۸۰ فیلم سینمایی و مجموعه تلویزیونی بازی کرد. او یکی از پرکارترین بازیگران در آثار کلاسیک سینمای ایران بود که با کارگردان‌های برزگی همکاری کرد و سال‌ها به عنوان برترین بازیگر زن در فیلم‌های جریان‌ساز و مهم تاریخ سینما ایفای نقش کرد. هرگز ستاره نشد اما زنی زیبا و زمینی بود که به مدد بیان پر قدرت، صدا و فیزیک خاص چهره‌اش حضوری مستمر در تئاتر، سینما و تلویزیون ایران داشت. اهمیتش به دلیل قابلیت بازیگری‌اش بود و نه به کیفیت ستاره بودنش.

موج نو به شمار می‌آیند. او در دوران کاری خود در بیش از ۴۰ فیلم سینمایی بازی کرده است.

بازی در نقش مهدعلیا مادر ناصرالدین‌شاه در مجموعه تلویزیونی «امیر کبیر» یکی از زیباترین نقش آفرینی‌های فخری خوروش است. او در این باره می‌گوید: «مطالعات زیادی در مورد سلسله قاجار و شاهزاده‌های فجری داشتیم، دیدم متن داستان فوق‌العاده اصالت دارد و همین امر مرا وادار کرد که کار را قبول کنم. وقتی می‌خواستیم نقش «مهد علیا» را بازی کنم به آقای کارگردان گفتم: «شما اگر خیال می‌کنید من حالت غضب می‌گیرم ابدا، من مهدعلیا را محکوم نمی‌کنم و او را یک زن بدجنس نمی‌بینم. چرا؟ چون من او را مادر می‌بینم، اگر می‌خواهید بازی می‌کنم و نمی‌خواهید میل خودت! چون آدمی مثل امیر کبیر آمده ولی می‌خواهد کشور را اصلاح کند و همه به جای این که بگویند ناصرالدین شاه، می‌گویند امیر کبیر و مهدعلیا به عنوان مادر چه کار باید می‌کرد. این شد که قبول کردند.»

در بین کارگردان‌های سریال کارهای سعید سلطانی و حسن فتحی را خیلی دوست دارم. در سینما هم با خیلی از کارگردان‌ها کار کردم، اما به نظر من ناصر تقوایی با همه آنها فرق دارد. تقوایی مستقل‌ترین کارگردانی است که من دیدم تحت تاثیر هیچ بازیگر مردی یا فشاری از بیرون قرار نمی‌گیرد. اگر این فرصت فراهم شود که حتی یک رل خیلی کوچک و یک خطی در فیلمی بازی کنم با کمال میل دوست دارم در فیلم ناصر تقوایی باشم.

سفر بی‌بازگشت

فخری خوروش در ۱۸ سال اخیر در لس آنجلس امریکا و در کنار دو فرزندش زندگی می‌کرد. این بازیگر در یکی از دو سال اخیر با کاهش توان

من مهد علیا را محکوم نمی‌کنم

و او را یک زن بدجنس

نمی‌بینم. چرا؟ چون من او را

یک مادر می‌بینم.

فریم‌های فرجامی؛

بانوی با وقار و هنرمند دوران طلایی سینما

فریم‌های فرجامی از چهره‌های مشهور سینمای ایران در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ بود که از سال‌ها قبل از بازیگری دور شده بود و آخرین حضورش روی پرده سینما بازی در فیلم «لامینور» داریوش مهرجویی سال ۱۳۹۸ است. آخرین حضور یکی از مهم‌ترین بازیگران سینمای ایران در نقش اول زن فیلم «ساجر» ساخته سیروس الوند محصول سال ۱۳۷۶ است. اثری نه چندان موفق که نقش مقابل او را امین تارخ بازی می‌کند که او هم یکی از مهم‌ترین بازیگران مرد سینما بود که با فاصله حدود ۹ ماه این دو بازیگر در گذشتند و حالا شاید بتوان گفت که بخشی از میراث دهه ۶۰ سینما به تاریخ سپرده شده است. از میان بازیگران زن مهمی که در دهه ۶۰ فعال بودند، فریم‌های فرجامی نماد حذف تدریجی و خانه نشینی است و سوسن تسلیمی مهم‌ترین چهره رانده شده از سینمای ایران بود. قابل تأمل آن که

با دو فیلم توقیف شده «گفت هر سه نفرشان» غلامعلی عرفان و «خط قرمز» مسعود کیمیایی وارد سینما شد. اما با فیلم‌های «تیغ و ابریشم» مسعود کیمیایی و «جارهنشین‌ها» داریوش مهرجویی به شهرت رسید. فریم‌های فرجامی خالق برخی از ماندگارترین نقش‌ها در سینمای ایران است. او برای ایفای نقش در فیلم «سینمایی «ترگس» رخشان بنی‌اعتماد، «مادر» علی حاتمی، «سرب» مسعود کیمیایی و چندین اثر سینمایی دیگر مورد تقدیر قرار گرفت و برای بازی در فیلم «پرده آخر» واروژ کریم‌مسیحی برنده جایزه بهترین بازیگر زن جشنواره فیلم فجر شد. «سرب» یکی از نخستین فیلم‌های مطرح سینمای ایران است که بازیگر زن با سری تراشیده به تصویر کشیده می‌شود. فریم‌های فرجامی در این فیلم نقش زنی را بازی می‌کند که مبتلا به تیفوس است و باید موهایش را از ته بزند.

از میان بازیگران زن

مهمی که در دهه ۶۰ فعال

بودند، فریم‌های فرجامی

نماد حذف تدریجی و

خانه‌نشینی است.

قدر نادرده‌ترین بازیگر سینما

فریمه فرجامی در حالی در ۷۱ سالگی درگذشت که حداقل از دو دهه پیش از صحنه سینمای ایران کنار رفته بود. نقش آفرینی کوتاه او در فیلم «لامینور» هم باعث نشد تا نسل جدید سینمارو او را بشناسند. حتی بازی او در فیلم‌های «آب و آتش» ۱۳۷۹ و «زهر عسل» ۱۳۸۱ چندان به یاد نمی‌آید. از هر زاویه‌ای که بنگریم او از قدر نادرده‌ترین بازیگران زن سینمای ایران است. با زیبایی و قدرت بازیگری توانست در مدت کوتاهی با تعدادی از معتبرترین فیلم سازان تاریخ سینمای ایران همکاری کند. آثار قابل توجهی در کارنامه‌اش به چشم می‌خورد اما در مقایسه با هم نسلانش افسانه بایگان و فاطمه معتمد آریا شهرت بیشتری به دست آوردند و کارنامه طولانی‌تری از خود به جا گذاشتند.

پس از اعلام خبر درگذشت فریمه فرجامی در ۹ تیرماه انجمن بازیگران سینمای ایران در پیامی نوشت: «...با وجود تمام نقاط درخشان کارنامه فریمه فرجامی او هرگز به اندازه لیاقت و هنرش در سینما سهم نبرد و شوربخانه بخش زیادی از دوران مفید و طلایی زندگی حرفه‌ای‌اش را به دوری از سینما گذراند.»

فریمه فرجامی در حالی در ۷۱

سالگی درگذشت که حداقل از دو

دهه پیش از صحنه سینمای ایران

کنار رفته بود.

«سرب» یکی از نخستین فیلم‌های

مطرح سینمای ایران است که

بازیگر زن با سری تراشیده به

تصویر کشیده می‌شود.

این دو بازیگر از میان چهره‌های آن دهه شباهت قابل توجهی داشتند. هر دو با هر فیلمسازی کار نکردند و در هر فیلمی مقابل دوربین نرفتند.

دانش آموخته هنرهای زیبا

فریمه فرجامی ۱۸ اردیبهشت ۱۳۳۱ در تهران به دنیا آمد. او فارغ‌التحصیل رشته بازیگری از دانشکده هنرهای دراماتیک است. با گویندگی در رادیو شروع کرد و از تئاتر به تلویزیون و سینما رفت. «اولین بار به دعوت جمشید مشایخی بازیگری در تئاتر را تجربه کردم.»

وقتی ۲۴ ساله بود کار هنری‌اش را با گویندگی در نمایش‌های رادیویی آغاز کرد و سپس تجربه موفق‌تری را با نمایش تلویزیونی «آدمک مومی» به دست آورد. در همان سال ورود به عنوان ویراستار، محقق و پژوهشگر در مرکز مطالعات و هماهنگی هنری و در فصلنامه فرهنگ و زندگی مشغول به کار شد. در سال ۱۳۵۹ با فیلم «گفت هر سه نفرشان» مقابل دوربین رفت. بازی در فیلم «خط قرمز» مسعود کیمیایی (۱۳۶۰)، «تیغ و ابریشم» مسعود کیمیایی (۱۳۶۴) و «چاره نشین‌ها» به کارگردانی داریوش مهرجویی نام او را به عنوان بازیگری با استعداد و موفق در عرصه سینما ثبت کرد.

فرجامی در سال ۱۳۶۷ با سریال «بخش چهار جراحی» بازیگری در مجموعه تلویزیونی را تجربه کرد. پهلوانان نمی‌میرند، ولایت عشق، خانه سبز و... از دیگر آثار او در سریال‌های تلویزیونی است. بازی در فیلم «ترگس» رخشان بنی‌اعتماد در سال ۱۳۷۰ شهرت او را دو چندان کرد. اما رفته رفته از دوران اوج فاصله گرفت و بعد از بازی در فیلم «کاغذ دیواری» (۱۳۸۲) در هیچ فیلمی دیده نشد. یازده سال بعد در سال ۱۳۹۴ با فیلم «تیم» به کارگردانی بهمن کامیار به عرصه بازیگری برگشت. با این حال او دوباره به فراموشی سپرده شد تا این دوری به ۱۶ سال برسد.

پروین:

سرود هستی خوانم در بر حور و ملک

به خوانندگان زن آن دوران و به ویژه قمرالملوک وزیری موجب شد تا به واسطه توران مهرزاد بازیگر تئاتر و سینما به همایون خرم آهنگساز و نوازنده معرفی شود و هم چنین پای او را به برنامه گلپهای رادیو ایران کشاند.

صدای بزم پروین در محدوده صدای زنان آلتو محسوب می‌شود و برخی از موسیقی‌دانان مثل هومن خلعتبری صدای او را با صلابت و خوش زنگ توصیف می‌کنند. همین ویژگی‌ها بر تلاش فراوان در صحیح خواندن اشعار مبتنی بر موسیقی دستگاهی، پروین را در دهه ۴۰ و ۵۰ خورشیدی به یک ستاره بدل کرد. ایامی که به دوران طلایی موسیقی ایران معروف است. همکاری نزدیک او با بسیاری از موسیقی‌دانان و شاعران از جمله همایون خرم و کریم فکور موجب شد تا در طی ۱۶ سال بیش از ۳۰۰ ترانه را اجرا کند که از این میان ۱۲۰ ترانه را فقط همایون خرم برای او آهنگسازی و تنظیم کرده است.

پروین در طول فعالیت هنری خود همکاری مستمری با آهنگسازی همچون مرتضی حنانه، مرتضی محجوبی، جواد لشکری، انوشیروان روحانی و ترانه سرایانی همچون پرویز و کیلی، کریم فکور، رحیم معینی کرمانشاهی، پرویز خطیبی، تورج نگهبان، مهدی سهیلی و بهادر یگانه داشت. این خواننده در سال ۱۳۵۳ از کار خوانندگی کناره‌گیری کرد.

گروهی از هنرمندان از جمله حسین علیزاده اوایل امسال برای او برنامه بزرگداشتی ترتیب دادند. او تا پایان عمر مقیم تهران بود و در سن ۸۵ سالگی درگذشت.

بانو پروین خواننده ترانه به یاد ماندنی غوغای ستارگان، صبح پنجشنبه ۱۹ مردادماه درگذشت. او با خواندن بیش از ۳۰۰ ترانه و آواز در دهه ۳۰ و ۴۰ کارنامه درخشانی از بهترین آهنگ‌ها و ترانه‌ها هم چون غوغای ستارگان، پیک سحری، درد عشق و انتظار، زمستان و... از خود به جای گذاشت. پروین در سال ۱۳۱۷ در تهران متولد شد، وی در ابتدا کارمند بانک بازرگانی بود. علاقه پروین

امشب در سر شوری دارم
 امشب در دل نوری دارم
 باز امشب در اوج آسمانم
 رازی باشد با ستارگانم

امشب یک سر شوق و شورم
 از این عالم گویی دورم

از شادی پر گیرم که رسم به فلک
 سرود هستی خوانم در بر حور و ملک
 در آسمانها غوغا فکنم
 سیو پریزم ساغر شکنم

در آسمانها غوغا فکنم
 سیو پریزم ساغر شکنم

با ماه و پروین سخنی گویم
 از روی مه خود اثری جویم
 جان یابم زین شبها
 جان یابم زین شبها

ماه و زهره را به طرب آرم
 از خود بی خبرم ز شعف دارم
 نغمه ای بر لبها
 نغمه ای بر لبها

امشب در سر شوری دارم
 امشب در سر شوری دارم
 باز امشب من در اوج آسمانم
 رازی باشد با ستارگانم
 امشب یک سر شوق و شورم
 از این عالم گویی دورم

(ترانه سرا: کریم فکور، آهنگساز: همایون خرم)

احمد رضا احمدی، شاعر نرم خویی‌ها و مهربانی‌ها

لبخند تو را در باران می‌خواستم

در آغاز ورودش به دنیای شعر مورد حمایت فروغ فرخزاد قرار گرفت. از دهه ۱۳۴۰ کارش را شروع کرد و در پایان همین دهه با بخش انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آشنا شد و در زمینه داستان‌های کودکان نیز آثار متعددی را خلق کرد. «من حرفی دارم که فقط شما بچه‌ها باور می‌کنید» در سال ۱۳۴۹ منتشر شد. در دهه ۵۰ به استخدام کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در آمد و بخش موسیقی این نهاد را تأسیس کرد و کارهای مهمی در زمینه موسیقی یا ادبیات همراه با موسیقی با مدیریت او منتشر شد.

احمد رضا احمدی متولد کرمان بود. «من

بسیاری او را به عنوان شاعر باران می‌شناسند. در شعری گفته بود:

حقیقت دارد

تو را دوست دارم

در این باران

می‌خواستم تو

در انتهای خیابان نشسته

باشی

من عبور کنم

سلام کنم

لبخند تو را در باران

می‌خواستم

در هر کتاب راه ناهمواری را طی

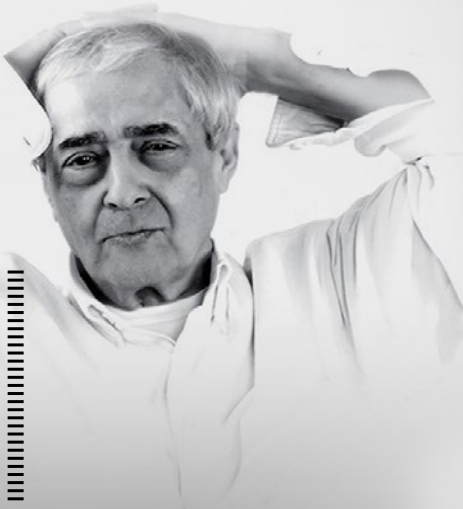
کردم. در هر کتاب چون کتاب

نخستین با هر اس آغاز کردم.

راهی که در ظلمات بود. من از

کسی تقلید نکردم، به گمانم حتی

از خودم هم تقلید نکردم.

نقادان و خصمان من نمی‌دانستند

شعری که خمیرمایه‌اش رنج

و مصیبت آدمی است، تقلید

نمی‌پذیرد.

احمد رضا احمدی به دکلمه شعر هم می‌پرداخت. در سال ۱۳۶۶ آلبوم «در گلستانه» به مناسبت شستمین سال تولد سهراب سپهری با آهنگسازی هوشنگ کامکار، آواز شهرام ناظری و دکلمه اشعاری از سپهری با صدای او منتشر شد. «به واسطه بهروز غریب پور با هوشنگ کامکار آشنا شدم و در آلبوم «در گلستانه» با او همکاری کردم. او به نوعی اولین کسی بود که مرا به حوزه دکلمه خوانی دعوت کرد.»

فریدون مجلسی از دوستان نزدیک احمدی در باره او می‌گوید: «به همسر و فرزندش می‌باید. از این که زندگی سالم و بی آلاچیسی را پشت سر گذاشته بود رضایت داشت و از این که راضی و بی دردر می‌رفت خوشحال بود و آماده... با همان

ساعت ۱۲ روز دوشنبه سی ام اردیبهشت ۱۳۱۹ متولد شدم. کوچک‌ترین فرزند خانواده بودم و در واقع خواهرهایم بزرگم کردند. خانه‌ای که من در آن بزرگ شدم باغچه ای ۵ الی ۶ هزار متری داشت... در سال ۱۳۳۶ همین بیماری جدانشدن پرده شبکیه را که الان گریبانگیر چشم من شده، پدرم داشت. در کرمان امکان معالجه این بیماری نبود. پس پدرم و ما به تهران آمدیم و اینجا او را عمل کردند ولی کور شد...»

من با قطب نمای خودم حرکت کردم

کلام من هر چه بود - ملا بود، مس بود - متعلق به خودم بود. در هر کتاب راه ناهمواری را طی کردم. در هر کتاب چون کتاب نخستین ام با هراس آغاز کردم. راهی که در ظلمات بود... من با قطب نمای خودم حرکت کردم... من از کسی تقلید نکردم... به گمانم حتی از خودم هم تقلید نکردم. نقادان و خصمان شعر من در این حسرت ماندند که در جاده ای قدم گذاردم که قبل از من دیگران آن را طی کرده باشند. نقادان و خصمان من نمی‌دانستند شعری که خمیرمایه اش رنج و مصیبت آدمی است، تقلید نمی‌پذیرد.

احمدی موفق به دریافت جوایز متعددی از جمله جایزه ملی، فرهنگی و هنری (بیژن جلالی) و نامزد دریافت جایزه هانس کریستین آندرسون شد. اشعارش به زبان‌های عربی، ارمنی، انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، ایتالیایی، ژاپنی و کره ای ترجمه شد.

احمد رضا احمدی پیش از انقلاب تعداد اندک شماری کتاب برای کودکان نوشت، اما پس از انقلاب بیش از بیست عنوان کتاب قصه و شعر برای کودکان منتشر کرد: «نادر ابراهیمی مرا به شوق آورد که دو باره برای بچه‌ها بنویسم. نادر ابراهیمی تنها کسی بود که بعد از انقلاب، دست مرا گرفت تا بتوانم کارم را ادامه دهم.»

«من حرفی دارم که فقط شما بچه‌ها باور می‌کنید» با نقاشی عباس کیارستمی، «هفت کمان هفت رنگ» با نقاشی هوشنگ محمدمیان و «رنگین کمانی که همیشه رخ نمی‌داده» از جمله آثار او در زمینه ادبیات کودک و نوجوان است.

رادی و جعفر کوش آبادی گروه طرفه را با هدف دفاع از هنر «موج نو» تأسیس کرد. حافظ موسوی شاعر و منتقد ادبی در باره شعر موج نو گفته است: «موج نو و به ویژه شخص احمد رضا احمدی راهی را در شعر فارسی باز کردند که در دهه‌های بعد بیشترین تأثیر را در جریان شعر فارسی داشت، یعنی احمد رضا احمدی یکی از کسانی است که از دهه ۶۰ به این سو بیش‌ترین تأثیر را بر شعر فارسی داشت.»

از سرما هم نمی‌مردیم
از عشق می‌مردیم
این دست‌های تو
پاسخ روز را خواهد داد
همیشه در سایه‌های تابستان می‌مانم
بی آن که نام کوچه بن بست را بدانم
در انتهای کوچه یک کوه است
و چون قلب از حرکت باز می‌ماند
و چون شکوفه فولاد شود
و میوه نشود
من ندانسته
در یک صبح گاه تابستانی
راهم را بر گندم زار به دوزخ به بهشت
متوقف می‌کنم

سرانجام شاعر نرم‌خویی‌ها و مهربانی‌ها ۲۰ تیر ۱۴۰۲ در ۸۳ سالگی پس از تحمل یک دوره بیماری چشم از جهان فروبست و به خواسته خودش از مقابل کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به خانه ابدی بدرقه شد. در مراسم وداع با احمد رضا احمدی چهره‌های هنری و فرهنگی از جمله مسعود کیمیایی، ایدین آغداشلو، فرامرز قریبیان، بهمن فرمان‌آرا، لیلی گلستان، قطب‌الدین صادقی و یغما گلوبی حضور داشتند. مسعود کیمیایی در این مراسم گفت: «احمد رضا از هر آنچه در زندگی بود شعر می‌ساخت و از بیرون نمی‌آورد. از آب و آسمان و انسان شعر می‌ساخت. من حرف زیاد نمی‌زنم. قلب من رفت. چیزی نمی‌توانم بگویم، باید صبر کنم تا نوبت من برسد و بروم کنارش.»

مسعود کیمیایی: احمد رضا

از آب، آسمان و انسان شعر

می‌ساخت. قلب من رفت، باید

صبر کنم تا نوبت من برسد و

بروم کنارش.

شوخ طبعی بازیگوشانه از علاقه دوران جوانی به سوفیا لورن و حسادتش نسبت به کارلو پوتتی (همسر سوفیا لورن) می‌گفت و شادمانه می‌خندید. در باره این علاقه مطلب طنزی هم در روزنامه نوشتیم. این شوخی‌ها منجر به دریافت نامه‌ای در همین دو، سه سال اخیر شد که سوفیا لورن در آخرین فیلمش توسط بابک کریمی از این طنز باخبر شد و نامه‌ای برایش می‌نویسد. از آن هم خوشحال بود. گرچه به قول خودش با ۶۰ سال تأخیر به دستش رسیده بود. به دوستی با گروهی از هنرمندان متولد ۱۳۱۹ می‌بالید، مانند کیا رستمی، خسرو سینایی و...

مؤسس و پایه‌گذار موج شعر نو

احمد رضا احمدی به عنوان مؤسس و پایه‌گذار موج شعر نو و پیشگام سورتالیسم در ادبیات کودکان شناخته می‌شود. دهه چهل خورشیدی که دوران رونق ادبیات ایران است، احمد رضا از نسل جوانانی بود که می‌خواستند از پبله‌های سنت ادبی گذشته بگریزند و به تجربه و انتخاب شخصی خود بپردازند. «می‌خواستیم از علت‌های غایی رمانتیک که عطر خستگی سال‌های دور را داشت فرار کنیم.»

او در سال ۱۳۴۱ نخستین مجموعه شعرش را با عنوان «طرح» منتشر کرد. کتاب «طرح» را برای فروغ فرخزاد بردیم و فروغ هم خیلی خوشش آمد... وقتی کتاب «از نیما به بعد» را در آورد، من را به عنوان جوان‌ترین شاعر در این کتاب قرارداد. در واقع پاسپورت ادبی من را فروغ صادر کرد.»

احمدی در اوایل دهه چهل به همراه هنرمندانی چون نادر ابراهیمی، اسماعیل نوری‌علاء، مهرداد صمدی، محمدعلی سپانلو، بهرام بیضایی، اکبر

تبرئه کوین اسپسی از اتهامات آزار جنسی

تا ۱۰۱۲ به آنها دست‌درازی، تعرض جنسی و در یک مورد تجاوز کرده است.

اسپسی چند سال پیش همزمان با اوج‌گیری اتهام‌های آزار جنسی از سوی مردان نامی هالیوود چون هاورى وانىستاین، با چندین مورد شکایت و اتهام از سوی مردان جوان روبرو شد که رسیدگی به برخی از آنها با توجه به محل شکایات در ناحیه قضایی سارت ارک لندن شکل گرفت.

با رسمی شدن این شکایات کوین اسپسی از ایفای نقش اول در سریال موفق «خانه پوشالی» کنار گذاشته شد و در چند سال اخیر کم‌تر در انظار عمومی ظاهر می‌شود. او که به تازگی ۶۴ ساله شده اتهامات علیه خود را «سست»، «دیوانگی» و «خنجر از پشت» خواند.

کوین اسپسی، بازیگر سرشناس هالیوود و برنده جایزه اسکار، از سوی اعضای هیئت منصفه دادگاهی که در لندن برای رسیدگی به ۹ فقره اتهام تجاوز و آزار جنسی علیه او تشکیل شده بود تبرئه شد. اسپسی به هنگام قرائت حکم دادگاه دو بار از هیئت منصفه تشکر کرد و در خارج از دادگاه هم به خبرنگاران از «قدردان» بودن خود گفت. اعضای هیئت منصفه دادگاه سلطنتی منطقه سارت ارک لندن - ۲۶ ژوئیه - پس از حدود ۱۲ ساعت شور این هنرپیشه سرشناس را از تمامی اتهاماتی که چهار مرد علیه او ایراد کرده بودند تبرئه کردند. این چهار مرد که دادگاه دستور داده بود نام و هویت آنها برای همیشه محفوظ باقی بماند کوین اسپسی را متهم کرده بودند که در حد فاصل سال‌های ۲۰۰۱

شهادت گل‌های قالی

کالیانانگر
نویسنده

راه خاکی جلوی دکان «داس بوشهری» را که با موتور بابا می‌گرفتیم، می‌انداختیم توی خیابان اصلی و ده دقیقه‌ی بعد جلوی بازار عرب‌ها بودیم. این بار می‌خواستیم برویم خانه‌ی یکی از جنگ‌زده‌ها و از آنها قالی بخریم.

مرد عرب لای قالی را که باز کرد، گردوخاک به هوا برخاست، گردوخاکی که مدت‌ها محبوس تاروپود نقش گل و مرغ‌ها بود. غبار، تن خسته‌اش را از دیوارهای نمور خانه‌ای در محله‌ی عرب‌های بوشهر بالا می‌کشید و از پنجره‌ی قدیمی بالا می‌رفت و درست در قوس بالایی پنجره‌ی بومی که بی‌شیشه مانده بود، خودش را میان تیغک‌های تند آفتاب می‌انداخت تا در نور با بوی ماهی برآمده از بازار ماهی‌فروشان در همان حوالی رقص بگیرد؛ تک‌تک ذراتش.

ترکش خمپاره‌ی بعضی‌ها در گوشه‌ی سمت چپ قالی، قلب چند مرغ و گلبرگ چندگل را پاره کرده بود. دایره‌ی پارگی، بزرگ به نظر می‌رسید و در میان وسعت قالی، بدجوری توی ذوق می‌زد.

دیوار خانه‌ی صاحبخانه چسبیده به بازار ماهی‌فروشان عرب‌ها بود. از همان جا می‌توانستیم صدای فریاد ماهی‌فروشان را بشنویم: «شوریده... حلوا... قباد... سنگسر... شیر... حراج... حراج...»*

صدا به صدا نمی‌رسید. مرد عرب صاحبخانه هم که گویی با مرور آن خاطرات روزهای دور، صدایش به قعر چاهی نمور و رو به خشکیدن سقوط کرده بود، آهسته گفت: «یا ابنی! ظاهر و باطنش همینه؛ یه قالی ۲۴ متری دستباف. اگه طالبی، سبت* ۵۰ تومن.»

پدرم گفت: «نقصی داره و توی چشم می‌زنه. ما هم مهاجریم. به‌خاطر شغلم اومدیم، بوشهر. به ما خونه‌ی سازمانی با اتاق بزرگ دادن. این قالی رو برای حال می‌خوام. جای ترکش رو چه کنیم؟ کسی اصلاً نمی‌خره این‌رو.»

مرد جوشی شد و با اوقات تلخ و صدایی که دیگر مثل چند لحظه‌ی قبل از قعر چاه نمی‌آمد و بلندتر از صدای ماهی‌فروشان آن‌سوی دیوار بود، گفت: «واویلا... ابنی! همه‌ش بونه می‌گیری. مثل اینکه خریدار نیسی. کجا الان قالی ۲۴ متری دستباف رو می‌دن، ۵۰ تومن؟! هی می‌گی: نقصی داره... نقصی داره...»

بعد درحالی که گوشه‌ی سمت چپ قالی را که جای پارگی ترکش داشت، دولا می‌کرد و به زیر می‌برد، با همان لحن تشردار چند ثانیه‌ی قبلش ادامه داد: «ای جور... می‌ندازی جای پارگی رو زیر و خلاص.»

زن صاحبخانه با لیوان‌های شربت وینتو* وارد شد. سرخی خوش‌رنگی داشت و تکه‌های یخ، میانه‌ی سرخی شربت معلق مانده بودند؛ مثل سؤالاتی که در ذهن و روی زبانم مانده و در لاک‌ی رنگ قالی سرگردان بودند.

دست بردم و لیوانی را برداشتم و گفتم: «ممنون.»

پدرم پشت‌بندش از صاحبخانه پرسید: «از خانواده‌تون کسی هم شهید شد؟» مرد صاحبخانه درحالی که داشت گوشه‌ی ترکش خورده‌ی قالی را کاملاً به زیر پنهان می‌کرد، طوری که گویی قصد داشت بخشی از خاطرات جنگ را برای همیشه از روزگارش سانسور کند، گفت: «همین‌جا کار داروم، توی بازار موهی فروشا. پسروم کمک دستمومه.»

- چرا قالی رو زودتر نفروختین؟

- نمی‌خواستوم بفروشوم، الان هم پیلش* رو نیاز داروم. به والله قیمت مناسبی بهتون گفتم. در بازار صفا* قیمتش کنین.

پدرم زمزمه کرد: «البته این خودش آثار تاریخی جنگ محسوب می‌شه.» ناگهان اثر سه قطره خون خشکیده بر پیشانی نقش یک گل و مرغ نظرم را جلب کرد.

اول خیال کردم از پلاستیک ماهی‌هایی که قبل از آمدن به آنجا از بازار خریده بودیم، ریخته است.

با انگشت جایشان را به پدرم نشان دادم و گفتم: «لکه‌های خون...»

مرد عرب فرزند تند فرمان به عقب ایستادن‌مان داد تا دوباره لبه‌ی قالی را به زیر ببرد و این بخش از تاریخ زندگی‌اش را سانسور کند. اما کار از کار گذشته بود و ما دیده بودیم.

زن صاحبخانه در چشم برهم زدنی خودش را انداخت روی همان گوشه و درحالی که شیلّه‌اش* را توی صورتش کشید، زارزار گریست. صدای شیونش آن‌چنان بالا گرفت که دیگر صدای ماهی‌فروشان بازار عرب‌ها را پشت سر گذاشت. من و پدرم هاج‌وواج نگریستیم.

مرد عرب با تشر دست زنش را کشید تا از روی قالی بلندش کند و قائله تمام شود.

ما حتی فرصت نکردیم دلیل این شیون نابهنگام را بپرسیم. شیون آن‌چنان دلخراش بود که گویی مادری به یاد فرزند از دست‌رفته‌اش بگرید.

زن زار می‌زد و هرچند ثانیه یکبار تکرار می‌کرد: «یوما... یوما... نور عینی...» لکه‌های خون خشکیده مربوط به خیلی‌وقت‌پیش به نظر می‌آمد؛ تازگی نداشت، اما شیون زن تازه بود، گویی جگر آدمی را با کارد ماهی‌فروشان بازار عرب‌ها، مثل شکم ماهی چر می‌دلند و هر چه در دل بود، بیرون می‌ریختند.

مرد عرب که رد نگاه مات و مبهوت‌مان را گرفته بود، زمزمه‌وار گفت: «خین بچه‌هامونه. اون روزی که این قالی رو پهن می‌کردم کنار شط سی عروسی دختروم با پسر عموش تو عشیره، نمی‌دونستوم که پایان کار چنین شوم بید. درجا دختروم و شویش جون دادن.»

زن عرب تندتند به صورتش ناخن می‌کشید و به عربی مویه می‌کرد، انگاری همین حالا عروس را دم حجله، غرق در خون سرخ خویش مثل ماهی‌های شط هندیمان* به خاک انداخته بودند. زن عرب که از نفس افتاد و از شیون بریده، رو به مردش ملتسانه گفت: «به والله اگه بذاروم که ای قالی رو، خین بچه‌هامو، بفروشی.»

مرد این بار دست زن را تندتر کشید و تکرار کرد: «تعال*... تعال...» و با بغضی که در گلو داشت و هنوز نترکیده بود، گفت: «پیلش رو بیشتر احتیاج داروم تا خاطر‌هش رو. زن می‌خوای این یکی پسروم هم از غم تلف بشه؟! باید دکون رو سیش سرپا کنوم.»

در همین حین پسری جوان سراسیمه وارد اتاق شد و به عربی هراسان چیزی گفت: «جاء الشرطی.»*

صدای دادوبیداد را می‌شد از سمت پنجره به‌وضوح شنید؛ گویی در بازار ماهی‌فروشان درگیری شده باشد.

مرد عرب با قیافه‌ی حق‌به‌جانب رو به زنش گفت: «بفرما، همین رو می‌خوای؟!»

بعد با دستش سمتی از صورت پسر را - خونین و خاک‌آلود و سیلی‌خورده - که تا آن لحظه از نگاهمان مخفی مانده بود، به سمت زنش گرفت و با تشر گفت: «پسرت تا کی بساط پهن کنه و شرطه‌ها توی صورتش بکوبن؟! باید دکون داغون رو سیش تعمیر کنوم یا نه؟»

لبه‌ی ترکش‌خورده‌ی قالی، با مرغان سرب‌بریده، رو به آفتابی که از پنجره‌ی بومی خانه سرک می‌کشید، مثل یک شهید افتاده بود.

توضیح:

می‌بندند. این نوع پوشش علاوه بر عرب‌های کشورهای عربی در میان عرب‌های ایران نیز مرسوم است.

یوما: مادر در گویش عرب‌های اهوازی

نور عینی: نور چشم

شط هندیمان: بندر هندیمان (هندیون، هندیون، هندیمان، اندیمان) یکی از شهرهای تاریخی ایران با قدمتی بیش از ۳۰۰۰ سال، در جنوب شرقی استان خوزستان و در ۷۰ کیلومتری جنوب شرقی بندر ماهشهر و در شمال خلیج فارس قرار گرفته است.

رودخانه‌ی موسوم به هندیمان یا زهره این شهر را به دونیمه‌ی شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.

تعال: بیا

جاء الشرطی: پلیس (مأمور) آمدند.

شوریده، حلاو، قیاب، سنگسر، شیر: انواع ماهی‌های بوشهر یا ابنتی: ای پسر

سیت: سی تو، برای تو

شریت وینتو: یک شرب سرخ‌رنگ که از دهه شصت از کشورهای

عربی حوزه خلیج فارس به داخل قاجاق می‌شده؛ مثل سن ایج‌های امروزی است.

پیل: پول

بازار صفا: بازار بوشهر

شبله: شبله یا روسری عربی، نوعی روسری است که زنان عرب از آن برای پوشش موهای خود استفاده می‌کنند و سرگردن و سینه را کاملاً می‌پوشاند. زنان عرب (در ایران) معمولاً آن را با قلابی به نام «چلاب»

دکتر فرشته ندری ایهانه
عضو هیات علمی
دانشگاه بوعلی سینا

تحلیلی بر مسئله اشتغال زنان

این رویکردها، ما را در انتخاب نگرش درست یاری‌رسان است. به اختصار برخی از این رویکردها به شرح زیر است:

رویکردها به مسئله اشتغال زنان

اساس موافقت یا مخالفت با ارزش‌های مربوط به زنان، اصول کلی‌تری است که به نگرش نسبت به «زن» و «انسان» برمی‌گردد. از این‌رو، هر بحثی از ارزش‌ها، به طرح مباحث انسان‌شناسی و جهان‌شناسی وابسته است. در اینجاست که مباحث مربوط به زنان، اشتغال و موانع آن، با باورهای اعتقادی و فرهنگی گره خورده، موکول به حل آنها می‌باشند.

از نظر مطالعات جامعه‌شناختی در زمینه تفاوت شغلی زنان با مردان، با دو رویکرد روبرو هستیم، کارکردگرایان از این فرض آغاز

کلیات

هر نوع تصمیم‌گیری و مدیریت درخصوص حقوق و وظایف زنان، و به ویژه مسئله اشتغال، مبتنی بر تعیین جایگاه زن و البته انسان در نظام هستی است.

اشتغال

معنی لغوی: «اشتغال» در لغت، به معنای به کاری پرداختن و به کاری سرگرم بودن است؛ همچنین توجه قلبی به کسی یا کاری را گویند.

زنده دلا مرده ندانی که کیست
آنکه ندارد به خدا اشتغال
(علی اکبر دهمخدا، ۱۳۳۸، ص ۲۶۳۳)

معنی اصطلاحی: اشتغال به معنی حضور در خارج از منزل و پرداختن به کاری معین در وقتی مشخص و با حقوق و مزایای تعیین شده می‌باشد. بنابراین معنی رویکردهای متفاوتی دیده می‌شود که انتخاب آن بر اساس نوع نگرش به هستی، انسان، زن و رابطه با خدایی دارد که خالق و مدبّر و رب‌العالمین است. آشنایی با

می‌کنند که همه جوامع تفاوت‌های جنسیتی را تشویق می‌کنند، زیرا این تفاوت‌ها، اثراتی مثبت بر کل جامعه دارد. به باور آنها، حداقل در جوامع سنتی و ماقبل صنعت، ایفای نقش‌های متفاوت، کارکرد مثبتی برای زنان و مردان داشته است و خانواده با تبعیت از این الگو کارکرد مؤثرتری می‌تواند داشته باشد. (رابرتسون، یان، ۱۳۷۲، ص ۲۸۰). اما نظریه‌های فمینیستی این‌گونه نقش‌های جنسیتی را نمی‌پذیرند و زنان را در موقعیت نابرابر با مردان و یک گروه ستم‌دیده تلقی می‌کنند که قربانی نظامی مردسالارانه شده‌اند. (ریترز، جورج، ۱۳۷۴، ص ۵۱۴)

حرکت‌های فمینیستی در جهان غرب نیز نتوانسته است راه‌حل مناسبی را برای اشتغال زنان در نظر گیرد و حاصل آنچه انجام یافته فقر فزاینده جامعه زنان و ستمی مضاعف شد، زانی که هم موظف به انجام کارهای خانگی هستند و هم برای تأمین معاش خانواده مجبور به انجام کاری با مزد کمتر در بیرون از خانه می‌باشند. در نظام سرمایه داری و عصر جهانی‌سازی که نرخ اشتغال زنان در حال افزایش است، زنان بیشتر آسیب‌پذیر شده‌اند. در آسیا، صنعت الکترونیک، که از دهه ۱۹۶۰ به صورت بین‌المللی درآمد است، عمده‌تأ زنان غیرماهر را استخدام می‌کند. اقتصادهای به‌تازگی صنعتی شده، زنان را با دستمزد پایین وارد کل بدنه ساختار شغلی خود کرده‌اند. در همین حال، قسمت عمده‌ای از اشتغال شهری زنان در کشورهای در حال توسعه، در بخش غیررسمی، بخصوص در بخش تهیه غذا و ارائه خدمات به ساکنین مادرشهرها است. در مجموع شرایط پیش رو علامت‌ها و نشانه‌هایی از زنانه شدن گسترده فقر در سراسر جهان را در بر دارد.

با توجه به این دیدگاه‌ها رویکردهای مختلفی در این زمینه در جوامع مختلف دیده می‌شود که به اختصار به نمونه‌های زیر اشاره می‌شود. اول: زنان مردان جامعه هستند و از این رو باید در خانه و در چهارچوب نیازهای خانه توانمند شوند. دوم: زنان علاوه بر شغل خانه‌داری، می‌توانند

**از نظر قرآن، انسان کل سرسبد
جهان آفرینش است و ارزش او به
روح الهی است. روح نه مذکر است
و نه مؤنث، از این رو جنسیت
تأثیری بر این ارزش ندارد.**

**با بروز تغییرات در مبانی
اجتماعی جوامع و حاکمیت دولت‌ها
و تبیین و تثبیت قوانین، اشتغال
نیز همچون دیگر مسائل، شکل
خاص خود را پیدا کرده و به
ندرت به مشاغل خانگی اطلاق
گردیده است.**

مردان پای به عرصه جامعه نهاده، خواسته یا ناخواسته به جرگه جویندگان کار درآمده و به مرور زمان، خواستار استقلال شغلی و داشتن فرصت‌های شغلی متناسب با شئون خود و یا حتی فرصت‌های برابر با مردان شده‌اند. رقابت در کسب موقعیت‌های شغلی ممتاز در میان مردان و زنان روز به روز بیشتر شده، زنان کوشیده‌اند تا با نشان دادن استعدادهای توانایی‌های خود در عرصه‌های کاری، عقب‌ماندگی‌های قرن‌های گذشته را جبران نمایند و با سرعت و دقت، در راه کسب امتیازات اجتماعی و از آن جمله، اشتغال پیشتاز گردند. در این راه، موانع متعددی دیده می‌شود. اقتضانات طبیعی، دل‌بستگی‌های خانوادگی، تعصبات فرهنگی یا دینی، پیشینه‌های تاریخی، ادبیات ملی و مشکلاتی دیگر از این قبیل. جنجال استیفای کامل حقوق زنان در همه جوامع، کم و بیش دیده می‌شود و متولیان دولتی بنا بر باورهای فرهنگی، ملی و دینی حاکم بر جوامع، هر یک راه حلی را برای رفع این معضل برگزیده‌اند. (سیدمحمد هاشمی، ۱۳۷۵) در جمهوری اسلامی ایران، پس از وقوع انقلاب سیاسی در کشور و تغییر ارزش‌ها، با توجه به مبانی دین مقدس اسلام و اهتمام ویژه رهبر کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی رحمه...، به مسائل و جایگاه زنان، تمهیداتی

به شغل بیرون از خانه نیز مشغول باشند. سوم: زنان علاوه بر شغل خانه‌داری، باید به شغل بیرون از خانه نیز مشغول باشند. چهارم: در صورت بروز ناهماهنگی و تعارض میان نقش زن در خانه و اجتماع، اولویت با خانواده و مصالح آن است. پنجم: در صورت بروز ناهماهنگی و تعارض میان نقش زن در خانه و اجتماع، اولویت با مصالح خاص زنان است. ششم: تعیین هر اولویتی در انجام وظایف و استیفای حقوق، به تعیین الهی و با توجه به مقاصد شرعی و برپایی دین است.

تحلیل مسئله

بنا بر مطالعات تاریخی انجام‌شده در دوران‌های گوناگون و به مقتضای نیازهای اجتماعی، اقتصادی، اولویت تولید اموری به زنان یا مردان سپرده شده است. مبنای این تقسیم‌بندی اغلب «طبیعت» دانسته شده است. (مرتضی مطهری، ۱۳۷۵، ص ۲۲ و ص ۴۱۶)

با بروز تغییرات در مبانی اجتماعی جوامع و حاکمیت دولت‌ها و تبیین و تثبیت قوانین، اشتغال نیز همچون دیگر مسائل، شکل خاص خود را پیدا کرده، به ندرت، به مشاغل خانگی اطلاق گردیده است. در این دوران، زنان نیز همچون

بسیار مشکل است. (حسن ملک‌شاهی صص ۴۴۲، ۴۴۳) مشارکت همچون سایر امور نیکو، به حسن فعلی عمل مربوط است و از اینرو فاعل و مشخصات جنسیتی او در نفس عمل و خوبی آن تأثیری ندارد. در مضامین قرآنی هر یک از افراد مسئول اعمال خود دانسته شده (مدثر ۳۸/طور/ ۲۱) و عمل هیچکس در گرو عمل دیگری قرار نگرفته است. (سوره انعام آیه ۱۶۴ و نیز ر.ک. نحل/۹۷، نساء/ ۱۲۴، نور/۲، مائده/۳۸، احزاب آیات ۳۵، ۳۶، ۵۸، ۷۳، محمد/۱۹، فتح آیات ۵، ۶، ۲۵، حجرات / ۱۱، طه / ۲۱، حدید آیات ۱۲، ۱۳، ۱۸ و ...) این تأکیدات به جهت رفع فرهنگ جاهلی بوده که ارزش‌ها را به زن نسبت می‌دادند. (ندری ابیانه، ۱۳۸۰ ص ۱۳۹) در قرآن کریم، به تصریح، به حق اشتغال زنان پرداخته شده، استقلال آنان در احراز منافع مالی

در جهت احقاق حقوق زنان در نظر گرفته شدند. (تبیان، ۱۳۷۴) می‌توانیم دهه سوم انقلاب را دهه نگرش جنسیتی در برنامه‌ریزی با دیدی تحقیقاتی، مطالعاتی بدانیم. (زهره شجاعی ۱۳۸۰: مقدمه، ص ۱۰۹ و ص ۴)

از منظر دیدگاه قرآنی

از نظر قرآن، انسان گل سر سید جهان آفرینش است و ارزش او به روح الهی است. این آکریمم عند الله اتقیکم...» (آیه ۱۳ سوره حجرات) روح نه مذکر است و نه مؤنث، از این رو جنسیت تأثیری بر این ارزش ندارد. (ر.ک آیه‌الله جوادی آملی ۱۳۷۲، ص ۶۹ و ۷۹)

از منظر فلسفی و اجتماعی، انسان موجودی اجتماعی است که برای رفع نیاز و بر آوردن حوائجش به تعاون و مشارکت نیازمند است. بدون این مشارکت، انجام بسیاری از امور نا ممکن و یا

**برخی از موانع فرهنگی اشتغال زنان عبارتند از: عدم اعتماد
زنان به نیروهای درونی خود؛ باور ذهنی زنان مبنی بر عدم
حضور در عرصه‌های اجتماعی؛ عدم تلاش در راه کسب و
افزایش اطلاعات در زمینه‌های حقوق فردی، خانوادگی و
حرفه‌ای؛ عدم رقابت جدی؛ موانع بیرونی از جمله باورهای
سنتی و عدم توفیق زنان در بازسازی نوین فرهنگی...و...**

کفایت می‌نماید. (ر. ک: احمد صادقی اردستانی، زنان راوی حدیث، ۱۳۳۳، شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۸، باب ۳۳، الطبرانی، المعجم الکبیر، ج ۲۴، ص ۵۰ و ابن حجر عسقلانی، پیشین، ج ۸، (صدیق حسن خان، حسن الاسوه بما ثبت الله و رسوله فی النسوه، ج هند، ص ۳۰۳ و ۳۰۴، مرتضی مطهری، مسئله حجاب، ص ۲۲۷) بعضی از مشاغل نامبرده شده در این اسناد عبارتند از: تجارت، پارچه بافی، چوپانی، ساربان و تربیت اسب، کارهای خدماتی، خدمات درمانی و اوزرژانسی، حضانت و امور پرورشگاهی، امور نظامی و انتظامی، امور اداری بازار، آموزش خط، کوزه‌گری، کارگری، خیاطی، دباغی، حق العمل کاری و ...

از منظر فقهی

با نگرش فقهی و احکام دینی، همواره تفاوت‌هایی میان نوع اشتغال زنان و مردان بوده که مبنای آنها طبیعت است. از منظر این دسته از فقیهان، در عین اشتراک زن و مرد در بسیاری از حقوق، همچون حق حیات، حق تحصیل، حق اشتغال، حق اختیار و انتخاب، تفاوت‌هایی میان حقوق و وظایف زن و مرد دیده می‌شوند. این تفاوت‌ها به معنای تبعیض نمی‌باشند، هرچند تشابه در کار نباشد. بر این اساس وظیفه زن به عنوان مادر و همسر و نقش زیستی و عاطفی او در طبیعت، امتیازات و حقوقی قرار داده شده است. در مقابل آن نیز محدودیت‌ها یا به تعبیر دیگر، تخفیف‌هایی نیز برای او در نظر گرفته شده‌اند.

بر خلاف دیدگاهی که این‌گونه امور را اجحافی در حق زنان دانسته‌اند، این دسته از فقیهان، این مسائل را مطابق شئون زنان و در نتیجه، موجب

و اکتساب فضایل انسانی مورد تأکید واقع شده است؛ «للرجال نصیب مما اكتسبوا و للنساء نصیب مما اكتسبن». (نساء/۳۲). مردان را از درآمدشان سهمی است. برای زنان نیز از درآمدشان سهمی است. در ضمن اشارات قرآنی نیز به نمونه‌هایی از اشتغالات زنان برخورد می‌کنیم. برای نمونه، آیات قرآنی به اشتغال دختران حضرت شعیب پیامبر علیه‌السلام در نگاه‌داری از گوسفندان اشاره می‌نماید. (قصص/ ۲۳ و ۲۴) نمونه قرآنی دیگر ملکه سباء، بلقیس، می‌باشد که رهبری و زعامت ملتی را بر عهده داشت و با هشیاری و عدالت، به خوبی از عهده اداره امور دنیوی و اخروی آنها برمی‌آمد و در پی فراهم ساختن موجبات سعادت آنها بود، در عین آنکه با ایمان آوردن به حضرت سلیمان علیه‌السلام، پیامبر الهی، خود به سعادت نایل گردید. (نمل/ ۲۳، ۲۴) داستان ملکه سباء در سوره نمل داستانی از این مدیریت سازنده است. درمقابل قصص دیگر قرآنی که برخورد خصمانه رهبران سیاسی جامعه با پیامبران عصرشان را به تصویر می‌کشد، این زن با درایت و هوشیاری و اقتدار از زوال قومش جلوگیری نموده و آنها را که قومی کافر بودند، به ایمان و رستگاری اخروی رهنمون گردد همانگونه که پیش از این رفاه مادی و آبادانی دنیوی را برایشان مهیا ساخته بود. (آیةالله جوادی آملی، ۱۳۷۲، صص ۲۸۷، ۲۸۲)

از منظر سنت و حدیث

در سنت نبوی نیز به اشتغالات زنان آن روزگار و تأیید و یا به تقریر آن توسط پیامبر اشاره شده که در کتاب‌های تاریخی ثبت و ضبط گردیده‌اند. مراجعه اجمالی به منابع تاریخی در اثبات مطلب

برداشته شده است.» (همو، ۱۳۷۲، ص ۳۵۶)
 مبنای این احکام چنین تبیین شده است:
 «این گونه مسئولیت‌ها از امور اجرایی بوده و در نتیجه، دارای برخوردهای بسیار و پذیرش بار سنگینی از وظایف‌اند و از این رو، وجوب آن از زنان برداشته شده تا زنان فارغ از این مسائل، به انجام وظایف اصلی خویش بپردازند. بدین‌روی، زنان هرچند مرجع نمی‌باشند، اما می‌توانند مرجع‌پرور باشند.» (همان ص ۳۸۱)

«همچنین چون قضاوت امری قاطع است و این با احساسات لطیف زنان متعارض می‌باشد، بار قضاوت از دوش آنها برداشته شده است، اما آنها می‌توانند به عنوان مشاور و در مراحل پیش از صدور حکم شرکت داشته باشند، از توانایی‌های حقوقی خود بهره ببرند و در حل اختلافات، بخصوص اختلافات خانوادگی، خدمت کنند.» (همان، ص ۳۸۳)

از نظر بیشتر فقها، امری همچون حکومت، قضاوت، مجاهدت در میادین جنگ و مرجعیت، مختص مردان شمرده شده است. شرط ذکوریت برای مرجعیت آورده شده است. (ر. ک. مسئله ۲ از رسائل عملیه، رساله توضیح المسائل آیات عظام حضرت امام خمینی رحمه‌الله، فاضل لنکرانی، محمدتقی بهجت، میرزا جواد تبریزی و سایر مراجع):
 «از مجتهدی باید تقلید کرد که مرد ... باشد.»

از منظر قانونی

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصل ۱۰۷، شرایط رهبر (تصریح بر مذکر بودن ندارد ولی با شرط مرجعیت و فقاقت این شرط استنباط می‌شود). در مورد ریاست جمهوری، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصل ۱۱۵ بیان داشته که رئیس‌جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی انتخاب شود. اینکه رجل سیاسی به چه معناست و آیا معنای ذکوریت می‌دهد، سال‌هاست که مورد بحث واقع شده است. شرایط امامت جماعت در مسئله ۱۴۵۳ رساله توضیح المسائل آمده است (رساله توضیح المسائل آیات عظام حضرت امام خمینی رحمه‌الله، فاضل لنکرانی، محمدتقی بهجت، میرزا جواد تبریزی و سایر مراجع): «امام جماعت بنا بر احتیاط واجب باید مرد باشد.» (اگر مأموم مرد

در جامعه کنونی، زنان با دو معضل روبرو هستند، زنان خانه داری که همه هم و غم خویش را مصروف خانواده داشته‌اند اما خود از رشد و بروز استعدادهای ذاتیشان، و جامعه از پتانسیل وجودی ایشان محروم مانده است و زنانی که هم‌زمان بار خانه داری و اشتغال را بر دوش داشته و در نتیجه زودتر از آنچه باید دچار آسیب‌های بدنی و روحی شده‌اند و...

ترفع مقام و آسایش زن خوانده‌اند. سؤالی که از معتقدین به این نظر می‌شود این است که، بر فرض پذیرش این نظر، این نوع توجیهات، رفع تکلیف و «تخفیف» در وظایف زنان است، و یا به معنای «ممنوعیت» و عدم جواز ورود زنان در این‌گونه فعالیت‌هاست؟ اینکه کارهای دشوار بر او واجب نشده است به چه معناست؟ بدیهی است که بین رخصت و عزیمت فرق است. عزیمت یعنی نهی از چیزی، اما رخصت آن است که از کاری وجوب

یک کلمه کم و نه یک کلمه زیاد. شما هم باید رأی بدهید، شما هم فرقی با سایرین ندارید، بلکه شما مقدمید بر مردان.» (تیبان دفتر هشتم ص ۶۹ / ۱۳۵۸/۱/۴) ایشان تصریح می‌کنند بر اینکه زن‌ها حق رأی دارند. حق انتخاب دارند. حق انتخاب شدن دارند. (همان ۱۳۵۸ / ۱ / ۹) و می‌فرمایند: «خواهرهایی که تا کنون داخل در مسائل روز نبودند در مسائل داخل شوند.» (همان ص ۷۱، ۲۹ / ۶ / ۱۳۵۸) «زن باید در سرنوشت خودش دخالت داشته باشد. زن‌ها در جمهوری

نتیجه آنکه با استفاده از

مکانیزم‌های اجرایی و برنامه‌های

حمایتی می‌توان زنان را در ایفای

نقششان توانمند ساخت. اما علاوه

بر حمایت‌های دولتی از اشتغال

زنان، زمینه‌های فرهنگی دیگری نیز

باید فراهم گردد تا زنان بتوانند در

ضمن انجام مسئولیت‌های تربیتی

در خانه، به ایفای نقش اجتماعی

خوبش نیز بپردازند. از مهم‌ترین

این عوامل میزان همکاری اعضا

خانواده است.

است امام او هم باید مرد باشد.)

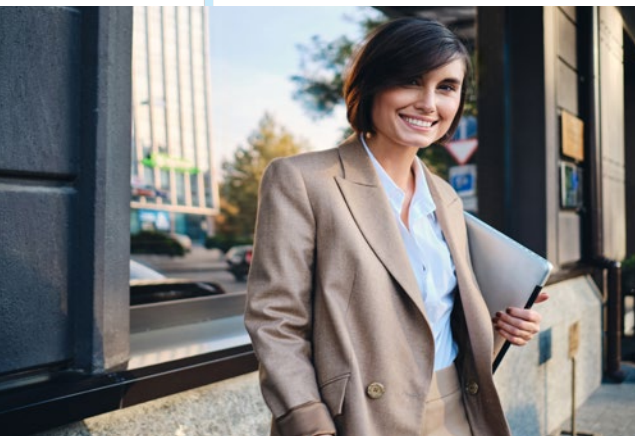
برخی بر این نظر مصر هستند و برای آن استدلال کنند که «اگر در شرطیت مرد بودن قاضی و ولی و مفتی شک کنیم، بر فرض نبودن دلیل اجتهادی، قاعده و اصل، حکم بر مرد بودن مفتی و قاضی می‌نماید... برپایه این استدلال، حرمت تصدی زن، نسبت به اموری که از شئون ولایت است، روشن می‌گردد.» (ر.ک. محمد حسینی طهرانی، رساله بدیعه) از دیدگاه دیگر هیچگاه «عدم وجوب» به معنای «عدم جواز» نیست؛ (عبدالله جوادی آملی، ۱۳۷۲، ص ۳۸۰)

از این رو مطلب می‌توان استنباط کرد که ورود در این‌گونه مسئولیت‌ها هرچند بر زنان واجب نیست، اما اگر زنی در شرایطی خاص و با داشتن توانایی‌های ویژه، داوطلب پذیرش این امر باشد، راه ورود بر او مسدود نبوده، می‌تواند به عنوان یک حق از آن بهره جوید، و حال آنکه پذیرش این مسئولیت بر مردان حایز شرایط واجب است و آنان حق استکاف از آن را ندارند.

از منظر بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران

حکمت عملی کمتر مورد توجه جامعه قرار گرفته بود اما با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تشکیل جمهوری اسلامی، توجه به ارکان آن و به ویژه مسئله زنان بیش از پیش مورد توجه واقع شده و در آموزه‌های فرهنگی سیاسی اجتماعی حضرت امام خمینی به نمونه‌هایی از آن برخورد می‌کنیم. از نظر حضرت امام خمینی، زن می‌تواند در ساختمان حکومت اسلامی مسئولیت‌هایی را به عهده گیرد. (تیبان دفتر هشتم، ۱۳۷۴ ص ۶۶) «خانم‌ها حق دارند در سیاست دخالت کنند تکلیف‌شان این است.» (همان ص ۶۷) «زنها باید در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی همدوش مردها باشند.» (همان ص ۷۶) «زنان باید در مقدرات اساسی مملکت دخالت کنند.» (همان - ص ۶۷). از این رو بر سیاستمداران است تا راه را برای این مهم، نه تنها به عنوان حق که به عنوان وظیفه باز نمایند.

در جریان تحقق انقلاب اسلامی ایران حضرت امام خمینی، خطاب به بانوان فرمود: «همه شما باید رأی بدهید رأی به جمهوری اسلامی، نه

ضامن انجام بهتر مسئولیت‌هاست.

از منظر فرهنگی

در باب «اشتغال» و بخصوص اشتغال بانوان، با باورهای فرهنگی روبه‌رو هستیم. مردان و گاهی خود زنان برخی از مشاغل را بد می‌دانند و از انجام آنها می‌پرهیزند و برعکس، برخی اشتغالات مورد توجه و علاقه آنان است و آنها را کاری زنانه و در خور شئون زنان می‌دانند. خانه‌داری و معلمی (بخصوص در سطوح ابتدایی) از مشاغل مطلوب زنان شمرده می‌شوند و مشاغلی دیگر همچون پرستاری هرچند کاری زنانه محسوب شده‌اند، اما به خاطر ساعات کاری یا نوع روابط میان پرستاران و بیماران، مورد نظر همسران نمی‌باشند. مشاغل دولتی با مشاغل غیردولتی از این دیدگاه متفاوتند. بیشترین زنان شاغل ایرانی در بخش دولتی و در مشاغل معلمی و بهداشتی هستند. بخش خصوصی زنان کمتری را در استخدام دارد.» (شهلا اعزازی، ۱۳۸۰، ص ۶۸)

در مقابل این باورها و به منظور رفع برخی از نارسایی‌ها، پیشنهادها و راه‌حل‌هایی ارائه شده‌اند. برخی از اینها مربوط به نحوه کار با مردان بوده و برخی دیگر مربوط به خود زنان و کارکردهای آنان می‌باشند. البته تفاوت فرهنگ‌ها در این زمینه همچنان باید مد نظر قرار گیرد. و باید توجه داشت که هر راه حل و پیشنهادی متناسب با فرهنگ خاص خود و مطابق با باورهای ارائه‌کنندگان آن می‌باشد.

- برخی از موانع فرهنگی اشتغال زنان عبارتند از:
- عدم اعتماد زنان به نیروهای درونی خود؛
  - باور ذهنی زنان مبنی بر عدم حضور در عرصه‌های اجتماعی؛
  - عدم تلاش در راه کسب و افزایش اطلاعات در زمینه‌های حقوق فردی، خانوادگی و حرفه‌ای؛
  - عدم پیروی از الگوهای مناسب رفتاری در

اسلامی رأی باید بدهند. همانطوری که مردان حق رأی دادن دارند، زنها حق رأی دارند. (همان صص ۷۱و، ۷۲، ۱۲/۱۱/۱۳۵۸)

مشارکت سیاسی به معنای تصمیم‌گیری در مقدرات اساسی کشور است. از این‌رو شرکت زنان در تعیین مدیران و مسئولین اداره جامعه، شرکت در تعیین مقدرات اساسی شمرده می‌شود در بیان ضرورت حضور در صحنه اجتماع و سیاست (آیه الله جوادی آملی ۱۳۷۲، صص ۲۹۲-۲۹۴)

نتیجه اینکه مشارکت سیاسی اجتماعی و اقتصادی زنان به معنای جدایی زنان از خانواده و یا تقابل با مردان نیست که به معنای انجام بهتر مناسبات اجتماعی در کنار سایر آحاد جامعه و

عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی،

قانونی و فرهنگی، مانع افزایش

مشارکت زنان در فعالیت‌های

اقتصادی اجتماعی است.

و سیاست را مهم‌تر از اخلاق می‌داند و ملاک تشخیص سعادت را در این میدانند که فرد به چه جامعه‌ای تعلق دارد درحالی‌که بوعلی سینا اخلاق را مقدم بر سیاست می‌دانست. کتابی تحت عنوان «فی تدبیر الرجل لمنزله» از «برسیس» یا «ارونس» یا «لرونس» موجود است که ابن زرعه آن را به عربی ترجمه کرده است و ابن سینا به آن اشاره کرده است. (ابن سینا، ۱۳۷۰ ص ۲۴) فیلسوفان مسلمان کتاب سیاست ارسطو را نمی‌شناخته‌اند و رساله ارسطو در تدبیر منزل به عالم اسلامی نرسیده بود. از این رو به نظر می‌رسد که مسلمین در تدبیر منزل بیشتر به این رساله نظر داشته‌اند. بر اساس این رساله، اصل تدبیر منزل به چهار چیز تمام شود که عبارتند از: مال، خدمتکاران، زن و فرزندان.

(برسیس ص ۱۴) برسیس حقوق متقابل زن و مرد را متذکر شود و به اشکالات وارده بر آن پاسخ گوید. (همان ص ۲۴) از نظر وی، با توجه به غرض ازدواج که تدبیر منزل و تربیت اولاد است باید همسری انتخاب شود که آدمی را در رسیدن به مقصد یاری دهد. بر این اساس، برای

امروزه مشارکت روز افزون زنان

در بیرون از خانه باعث تقویت

حس اعتماد به نفس و استقلال

و افزایش قدرت تصمیم‌گیری

و برخورد مناسب با رویدادها و

حوادث زندگی و اثر مطلوب بر روابط

خانوادگی برجای گذارده است.

زمینه‌های اخلاقی و اجتماعی؛

– عدم رقابت جدی در راه رسیدن به اهداف مورد نظر؛
– موانع بیرونی از جمله باورهای سنتی و عدم توفیق زنان در بازسازی نوین فرهنگی؛
برای رفع این موانع، راهکارهایی در نظر گرفته شده است که در جای خود قابل تأمل است.

از منظر فلسفی

مسئله اشتغال زنان از منظر فلسفه سیاسی یا مدنی، نیز مورد توجه واقع شده است. علم مدنی به دو بخش عمده تقسیم می‌گردد: اول تعریف سعادت و دوم راه‌های رساندن جامعه به سعادت حقیقی (خدو جیم، ۱۳۴۸ ص ۱۰۸) علم اخلاق در کیفیتی بحث می‌کند که انسان در نفس و احوال خود باید بر آن سیاق رفتار نماید تا در دنیا و آخرت سعادت مند گردد. تدبیر منزل می‌آموزد که انسان چگونه باید با دیگر افراد خانواده زندگی کند و علم سیاست، چگونگی هم‌زیستی با همشهریان را معلوم سازد. (ابن سینا، ۱۳۲۸ ص ۵۰۷)

به نظر می‌رسد که بحث مستقلی در زمینه اشتغال زنان در هیچ‌یک از این آثار دیده نمی‌شود. شاید بدین لحاظ که مسئله آن روزگار نبوده است. اما با کنکاش در همین آثار می‌توان ردپایی برای مسئله یافت. ارسطو با توجه به عرف و ذوق سلیم به بررسی افعال نیک و بد پرداخت. این روش در میان علماء اخلاق مسلمان مورد توجه و مذاقه قرار گرفت. فارابی به عنوان فیلسوف مسلمان سعادت اخروی و دست‌یابی به آن را مد نظر داشت

توجه زنان به امور مهم خانواده همچون تربیت فرزندان و رسیدگی و تدبیر امور کسانی که با خانواده در یک محل زندگی می‌کنند از عوامل مهم در حفظ امور خانواده است. چرا که اگر زنان فاقد مسئولیت باشند به ناچار روی به تفاخر و زینت و تَبَرَج آوردند و این امر موجب آسیب به کرامت و شخصیت آنان خواهد بود.

بررسی و تحلیل ارتباط فعالیت اجتماعی زنان با نقش خانهداری

یکی دیگر از مسائل مورد نظر در مسئله اشتغال زنان، بررسی آن با نقش خانهداری است. اگر اشتغال را به معنی پرداختن به کار و یا توجه قلبی به کسی یا کاری (دهخدا، ۱۳۳۸ص ۲۶۳۳) بدانیم؛ و زنان را محور اصلی تربیت انسان و خانه را اولین کانون تشکیل اجتماع که سعادت و شقاوت انسان‌ها در آن تعیین و رقم زده می‌شود در این صورت، خانهداری از مهم‌ترین اشتغالات محسوب می‌شود که کمتر کاری به اهمیت آن دیده می‌شود. از طرف دیگر هر نوع حضور در خارج از خانه را نمی‌توان کار مفید تلقی کرد و چه بسا این حضور از مشاغل کاذب و در بردارنده مفاسد و مضار بسیاری باشد.

در جامعه کنونی، زنان با دو معضل روبرو هستند، زنان خانهداری که همه هم‌وغم خویش را مصروف خانواده داشته‌اند اما خود از رشد و بروز استعدادهای ذاتی‌شان، و جامعه از پتانسیل وجودی ایشان محروم مانده است و زنانی که همزمان بار خانهداری و اشتغال را بر دوش داشته و در نتیجه زودتر از آنچه باید دچار آسیب‌های بدنی و روحی شده‌اند و به ناچار در میان انتخاب میان فعالیت اجتماعی و اقتصادی و وظایف خانوادگی ناچار به انتخاب یک طرف می‌باشند.

انجام مسئولیت مهم خانهداری، جز در سایه دانش و آگاهی، صبر و حلم و حزم، اندیشه و تدبیر ممکن نیست. مسلم است که هر چه مادران از دانش و آگاهی بیشتری برخوردار باشند، آن را بهتر انجام خواهند داد.

زن، فضایل بیشتری مورد توجه است مانند: عقل و کبایت، نگهداشتن نفس از پیروی از شهوات، ذلت نفس در ارتباط با همسر، رقت قلب در برخورد با فرزندان و عدل در رابطه با زیردستان. پس هر فضیلتی که در مرد است، در زن نیز مورد نیاز بلکه مهم‌تر است. (همان صص ۲۴، ۲۵) توافق میان زن و مرد در زندگی، و صلاحیت هر دو در اداره امور و داشتن اخلاقی پسندیده و نیکو، و انصاف هر دو طرف به عقل و عفت و انصاف، لازمه تدبیر منزل است. (همان صص ۲۵) فصل چهارم در تربیت فرزندان نگاهشده شده است. وی معتقد است که ویژگی‌های فرزند متخذ از صفات مادر است. (همان صص ۲۶، ۳۲)

این‌سینا در رساله‌های معروف به «تدبیر المنازل و السیاسة الالهیه» آراء خود در باب تدبیر منزل را عنوان می‌دارد. این رساله در مجموعه‌ای به نام «کتاب فی السیاسة» در مجله «المشرق» به چاپ رسیده است. وی سیاست مرد در اصلاح خود و تدبیر دخل و خرج (درآمد و مخارج) را بررسی می‌کند. در بحث تربیت افراد خانواده، این‌سینا مردان را مخاطب خود دانسته و آنها را مسئول تربیت اعضاء خانواده می‌شمرد. از این‌رو اصولی را با آنان یادآور گردد که رعایت آن موجب صلاح و رستگاری شود. از نظر این‌سینا، مرد با داشتن سه خصلت می‌تواند تربیت خانواده را عهده‌دار گردد: هیبت شدید، کرامت تمام و توجه زیاد به امور مهم خانواده. هیبت، بزرگی و وقار که گر مرد فاقد آن باشد در نزد اعضای خانواده خوار گردیده در این صورت کسی به سخن او گوش نکرده بلکه او مجبور به اطاعت گردیده انقلاب و انعکاس در وظایف پدید آید. احترام به همسر، تکریم مرد نسبت به همسر موجب شود که وی با اطلاع از این موضوع و به جهت حفظ حرمت موجود، و برای استمرار و بقاء این حالت کوشش و به جهت ماندگاری آن تلاش بیشتری کند. هر چه زن از شأن و کرامت بالاتری برخوردار باشد شرافت و جلالت مرد بیشتر خواهد بود.

نکته قابل توجه در بحث اشتغال زنان، مورد سومی است که مورد توجه این‌سینا واقع شده است با این عبارت که، اشتغال زنان به امور مهم،

بخشی از جامعه را از هجوم به سمت شغل‌های کاذب باز دارد و در نتیجه از تعداد بیکاران و یا اقشار غیر فعال در جامعه، کاسته خواهد شد.

سوال دیگر اینکه اشتغال چه تأثیری بر عملکرد و روحیات زن و در نتیجه بر خانواده دارد؟ امروزه مشارکت روزافزون زنان در بیرون از خانه باعث تقویت حس اعتماد به نفس و استقلال و افزایش قدرت تصمیم‌گیری و برخورد مناسب با رویدادها و حوادث زندگی و اثر مطلوب بر روابط خانوادگی برجای گذارده است. به‌طور کلی باید گفت هر چه زنان بیشتر وارد عرصه اجتماعی شوند به همان نسبت بحران هویت فردی و اجتماعی، افسردگی و انزوایابی، بیزاری از نظام کنترل اجتماعی، بی‌اعتمادی و بدبینی به قوانین و قواعد حاکم بر جامعه در این قشر عظیم کاسته خواهد شد.

نتیجه آنکه به همان میزان که خانه‌داری و حضور زنان در صحنه خانه ثمرات مثبت و ارزنده‌ای را هم برای زن و هم برای اعضای خانواده و در نتیجه اجتماع دارد، اشتغال زنان به کاری مهم و خارج از مسئولیت

زن خانه‌دار، باید روان‌شناس، پرستار، آشنا به فنون تغذیه و امور مالی، هنرمند و بالاخره مشاور و همراه اعضای خانواده باشد و این امور جز با افزایش آگاهی و کسب مهارت و تمرین زیاد به دست نخواهد آمد. پس زن خانه‌دار بیکار نیست که کارهای متعدد و گاه نقش‌های متعارض دارد.

اما سوال این است که چرا زنان خانه‌دار جزء اقشار فعال جامعه محسوب نمی‌شوند؟ درحالی‌که با نگاه اقتصادی، خانه‌داری نوعی شغل و دارای ارزش مالی است. زیرا گذشته از این‌که زنان محور تعلیم و تربیت هستند، حضور زنان در خانه به‌معنای انجام برخی از امور خدماتی است که ارزش اقتصادی دارد. از این رو محاسبه کمی ارزش اقتصادی کار زنان در خانواده از اهمیت خاصی برخوردار است، اما متأسفانه نوع فعالیت، میزان انرژی و ارزش اقتصادی کار زنان روشن نیست. به‌کارگیری واژه گیرفعال برای زنان خانه‌دار، حائلی است بین این گروه و نظام اقتصادی اجتماعی، به‌گونه‌ای که زنان خانه‌دار ضمن احساس خلاء در درون خود، از حیث تأثیرگذاری در امور اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نقشی برای خود نمی‌بینند. (نسرین جزئی، ۱۳۸۲)

اهمیت و تأثیرات روحی، روانی و فرهنگی که فعالیت‌های زنان خانه‌دار، مادران بر روی همسران و فرزندانشان به‌عنوان همسر مادر، مربی و رفیق بر جای می‌گذارند، اگرچه در جایی ثبت نمی‌شود، اما بر کسی پوشیده نیست. به علاوه چنانچه بتوان کارخانگی زنان را وارد محاسبات اقتصادی و آن را در حساب‌های مالی لحاظ کرد، نتیجه‌ای شگفت‌انگیز به دست خواهد آمد.

از طرف دیگر، با معضل اشتغال جوانان روبرو هستیم. پتانسیل محدود تولید اشتغال و عدم سرمایه‌گذاری مناسب بخش خصوصی به‌ویژه سرمایه‌گذاری‌های خارجی باعث فاصله بیشتر عرضه و تقاضا در زمینه اشتغال شده که مستلزم برنامه‌ریزی برای شغل‌های جدید است. در نتیجه احتساب خانه‌داری به‌عنوان شغل، می‌تواند

همکاری اعضای خانواده است. بنابراین از یک سو به سبب نیازها و مقتضیات جامعه، نیاز به استفاده از نیروی کار زنان متخصص و تحصیلکرده و حتی ضرورت‌های مشترک زندگی خانوادگی، نظیر درآمد اقتصادی و بهبود سطح فرهنگی اشتغال زنان اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود و زنان به حضور در عرصه اجتماع ترغیب می‌شوند که لازمه آن تغییرات فرهنگی است. به این معنی که بپذیریم انجام امور خانه به دوش تمام اعضای خانواده است و هر کس باید کاری را انجام دهد که در کمترین زمان و به بهترین شکل انجام می‌پذیرد و اینگونه نیست که بعضی کارها فقط زنانه و برخی از امور مردانه باشد. اگر این تعاملات در نظر گرفته نشود تعارضاتی چون دل‌سردی و احساس شکست، اختلال فکری و بی‌نظمی و روان‌پریشی دیده می‌شود که به ضرر فرد، خانواده و اجتماع است که حتی ممکن است منجر به کشمکش‌های درون خانه و طلاق

خانه‌داری نیز فایده و اهمیت دارد. لذا باید در این میان، راه وسطی را جستجو نمود تا میان مشغولیت‌های مختلف زنان هماهنگی و توازن برقرار گردد. مهم‌ترین مسئله‌ای که در اشتغال زنان باید مورد توجه قرار گیرد وجود نقش‌های متعددی است که زنان باید به عنوان همسر و مادر و گرداننده خانواده به عهده گیرند. زنان شاغل بار عمده ایفای مسئولیت سنگین خانه‌داری در کنار وظایف شغل و مسئولیت‌های حرفه‌ای را بر دوش دارند. حالا می‌توان پرسید که آیا می‌توان بین کار زن در خانه و کار بیرون آشتی و هماهنگی برقرار کرد؟ یعنی در صورتی که زنان مجبور یا مایل باشند تا در کنار کار خانه‌داری، شغلی دیگر هم داشته باشند و یا جامعه به حضور زنان در مشاغل رسمی نیازمند باشد، آیا امکان جمع میان این دو مسئولیت هست و اگر آری چه پیامدهایی دارد؟ به طور خلاصه، آیا می‌توان بین کار زن در خانه و کار بیرون آشتی برقرار کرد؟ در برخی از کشورهای توسعه‌یافته، مقررات و امکانات حمایتی وسیعی ایجاد شده تا مادران بتوانند ساعات کار بیرون از خانه، از خدمات موسسات ذی‌ربط (مهدکودک، کودکستان و...) و یا اشخاص بهره‌مند باشند. راهکار دیگر، تفاهم بیشتر در این باره بین زن و شوهر، و یا یاری جستن از اعضای دیگر خانواده است.

سوال دیگر اینکه آیا اشتغال زن خللی در تربیت فرزندان ایجاد می‌کند؟ امروزه با توجه به افزایش فزاینده مادران شاغل و به منظور جلوگیری از اثرات جبران‌ناپذیر رشدونمو کودک، افزایش مرخصی زایمان، ایجاد مهدکودک در محیط کار بر طبق استاندارد جهانی و زدودن مشکلات اقتصادی در ابعاد مختلف از وظایف حساس دولت به شمار می‌رود.

نتیجه آنکه با استفاده از مکانیزم‌های اجرایی و برنامه‌های حمایتی می‌توان زنان را در ایفای نقش‌شان توانمند ساخت. اما علاوه بر حمایت‌های دولتی از اشتغال زنان، زمینه‌های فرهنگی دیگری نیز باید فراهم گردد تا زنان بتوانند در ضمن انجام مسئولیت‌های تربیتی درخانه، به ایفای نقش اجتماعی خویش نیز بپردازند. از مهم‌ترین این عوامل میزان

نتیجه آنکه به همان میزان که خانه

داری و حضور زنان در صحنه خانه

ثمرات مثبت و ارزشمندی را هم

برای زن و هم برای اعضا خانواده و

در نتیجه اجتماع دارد، اشتغال زنان

به کاری مهم و خارج از مسئولیت

خانه داری نیز فایده و اهمیت دارد.

معرض آن واقع می‌شوند.

موانع اجتماعی، به ویژه در بدو استخدام که شرط ذکوریت در بیشتر مشاغل دیده می‌شود و اولویت با استخدام مردان است.

موانع فرهنگی در شرایط نبود تأمین اجتماعی لازم و کافی برای زنان به ویژه زنان متأهل، هرچند بدسرپرست باشند، نبود قوانین روشن در دفاع از زنان، کمبود شغل، فقدان سیستم تأمین اجتماعی و بالاخره عوامل فرهنگی یا باورهای دینی عوامانه، از عواملی است که باعث تقویت بینش زن‌ستیز در مسئله اشتغال زنان شده است. تعیین مکان مناسب برای اشتغال زنان از دیگر مسائلی در این حوزه است. از این‌رو برای آغاز هرگونه تحول در ساختار اقتصادی و اجتماعی جامعه زنان، اول باید تحول در بینش عمومی نسبت به حقوق و جایگاه زنان، صورت گیرد.

خلاصه آن که به لحاظ نظری، نه از سوی دولت و نه از طرف خانواده‌ها (به طور کلی)، مانعی برای پرداختن زنان به فعالیت‌های اقتصادی بیرون خانه وجود ندارد. اما در عمل با مشکل اشتغال زنان روبرو هستیم. مناسبات خانوادگی، تعداد فرزندان و آماده نبودن محیط‌های اجتماعی برای پذیرش زنان در کارهای بیرون از خانه به خصوص کارهایی که به مردانه معروف شده، در عمل توسعه کافی پیدا نکرده است. مشاهدات عینی و آمارهای جمعیتی نشان می‌دهد که در عمل شاهد رشد سطح اشتغال زنان در کارهای رسمی کشور نیستیم. قدر مسلم، خانه‌داری زنان بر فعالیت

گردد. (بروس کوئن، صص ۸۳، ۱۰۳)

در این باره می‌توان گفت، هدف از تقسیم کار در خانه، بار کردن کار اضافی بر دوش مردان و یا نادیده گرفتن وظایف زنان در خانه نیست، بلکه هدف یافتن روش‌هایی است که بتوان با استفاده از آنها استعدادها و قابلیت‌های هر دو نفر را به کار گرفت. مرد با پذیرش بخشی از وظایف خانگی این امکان را می‌یابد تا موقعیت زن را بهتر درک کند و از او انتظارات نادرست نداشته باشد. از آن طرف، زن هم که وارد اجتماع و بازار کار می‌شود، دید بهتری از روند رشد اقتصادی و اجتماعی پیدا می‌کند و می‌تواند خواسته‌های خود را با تأمل و تأنی بیشتری مطرح کند. تا هنگامی که گروهی از افراد با دید جنسیتی به کار زنان و مردان نگاه می‌کنند و هرگونه پیشرفت جوامع امروزی بشر را نادیده می‌گیرند، در واقع بسیاری از نیازهای دختران و زنان جامعه را کم‌رنگ جلوه می‌دهند. در مقابل زنان با برگزیدن مشاغلی که آنها را وارد چرخه اقتصادی جامعه می‌کند، می‌توانند نقش عمده‌ای در پیشرفت فرهنگی و اقتصادی ایفا کنند. برآوردن نیازهای مالی زنان، افزایش ارتباطات اجتماعی، داشتن حق تصمیم‌گیری مالی، ایجاد خودباوری زنان برای کسب مشاغل مناسب، داشتن درآمد مستقل، از جمله انگیزه‌هایی است که زنان را به بازار کار می‌کشاند. در مواردی هم، عدم برخورداری از حداقل امکانات زندگی موجب تسلیم شدن و وابستگی شدید آنان به مردان خانواده می‌شود و در این شرایط، زنان، ناگزیرند برای تأیید و اثبات فردیت خود، زحمت مضاعف کشیده و تلاش بیشتری کنند.

موانع اشتغال زنان

عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی، قانونی و فرهنگی، مانع افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی است. این موانع به سه گروه تقسیم می‌شود:

موانع اقتصادی، به ویژه در دوران رکود و تعدیل نیروی انسانی، که زنان بیشتر در

را یافته‌اند و چون هیچ چیز در این نظام بیهوده و عبث نیست، عمر خود را به بطالت و بیهودگی نگذرانند، به جای وابسته به دیگران بودن، منشأ تلاش و خدمت و کار می‌گردند؛ زانی که اشتغال زاء، بارآور، متین و استوارند و در هر سنگر و وضعی، چنان هستند که لازم است؛ زانی که وقار و سکونشان همچون حرکت و خروش‌شان معنادار است؛ و منشأ پیوستگی خانواده‌ها و مظهر رحمت و خویشاوندی و اعتدالند؛ زانی که مادرانی برجسته، همسرانی رفیق، کارگزاری عادل و عاقل، شهروندانی لایق و بایسته و انسان‌هایی کامل و بالغند؛ زانی قانونگذار، قانون‌پذیر و فعال؛ زانی که نارسایی‌های قانونی و غیرقانونی، و مکتوب و غیرمکتوب را شناخته، درصد چاره‌جویی به احسن وجه برآمده‌اند؛ زانی که قدر زن بودن خویش را شناخته‌اند و از این‌رو، به آن افتخار می‌کنند و هرگز تمّائی جز آن را ندارند؛ که در این تمّنیات آسیب‌های بزرگی نهفته‌اند.

در دیدگاه دینی و توحیدی، اصل «رضایت الهی» است و آن در گرو انجام بهتر وظایف است. پس در شرایط متفاوت، ضرورت‌ها و وظایف متغیّرند. گاه ضرورت، حضور اجتماعی را می‌طلبد و گاه در خانه ماندن و انزوا را (بررسی سیره عملی معصومین و از جمله امام علی (ع) بهترین نمونه است. ۲۳ سال همراهی با پیامبر، ۲۵ سال سکوت و ۵ سال حکومت).

این مسئله نه تنها برای زنان، که در مورد مردان نیز صادق است. گردن نهادن به حکم الهی است که میزان ارزش‌هاست و سرپیچی از فرامین و دستورات الهی است که موجبات شقاوت و بدبختی را فراهم می‌کند. در این دیدگاه، تنها شکل عمل نیست که مورد نظر واقع می‌گردد، بلکه نیت و نتیجه کار نیز لحاظ می‌گردد. نیت نه فقط در عبادات، که در اجتماعیات نیز اهمیت دارد. زیرا هر کس را با شاکله وجودی او، که ناشی از نیت اوست، می‌سنجند. اشتغال و شکل آن نیز تابع این اصل کلی بوده، با آن سنجیده و محاسبه می‌گردد. «کلّ یعمل علی شاکلته» (اسراء/ ۸۱) اما اگر با نگرش اومانیستی به انسان نگرسته شود، چون انسان و خواسته‌های او ملاک

بیرون از خانه غلبه دارد، اما اگر زنان عملاً بخواهند مجدّانه در فعالیت‌های اقتصادی و بازار کار حضور داشته باشند، بی شک نیاز به حمایت و کمک‌های مادی و معنوی فراوانی دارند.

نتیجه

در اسلام، بر اساس وظیفه زن به عنوان مادر و همسر و نقش زیستی و عاطفی او در طبیعت، امتیازات و حقوقی قرار داده شده است. در مقابل آن نیز محدودیت‌ها یا به تعبیر دیگر، تخفیف‌هایی نیز برای او در نظر گرفته شده‌اند. به دلیل سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی در جهت تثبیت نظام خانواده، مبحث «اشتغال زنان» سیاسی ویژه می‌یابد. بر این اساس، دولت باید تمهیداتی ایجاد نماید تا ضمن حفظ کیان خانواده و نقش زن به عنوان محور آن، زنان به حقوق قانونی و طبیعی خود دست یابند، استعدادهای آنان شکوفا شوند، توانایی‌هایشان به منصفه ظهور برسد و از زنان به عنوان نیمی از جامعه انسانی در ایجاد جامعه مدنی مورد نظر اسلام به نحو مطلوب استفاده شود. در این صورت است که زنان قادر خواهند بود تا با اصالت دادن به سنگر «خانه» در «اجتماع» نیز به نحو شایسته، ضمن رعایت حدود الهی، به وظایف قانونی و اجتماعی خود عمل کنند و با احساس استیفای حقوق انسانی و شرعی خود، به رضایت خاطر برسند.

زنان می‌توانند با بهره‌جویی از علم، فناوری و صنعت امروزی و سرمایه‌ها و ذخایر فرهنگی گذشته کارساز در خانه و اجتماع باشند.

زنانی که ضمن حفظ حدود الهی، در انجام مسئولیت‌های انسانی خود، کارآمد و سرافرازند؛ زنانی که خود تصمیم‌گیرنده در سرنوشت خویشند و در مقدّرات اساسی مملکت شرکت می‌کنند؛ زنانی که نه به لحاظ تبلیغات این یا آن گروه و نه بر اساس تقلید و نه از روی تسلیم هوا و هوس شدن، بلکه می‌دانند تحت هر شرایطی و بر اساس هر ضابطه‌ای چه باید بکنند؛ زنانی که خود سازنده محیط کار و وضعیت اشتغال خویش هستند؛ زنانی که در صحنه رقابت، نه به خود برتری‌بینی و استکبار رسیده‌اند و نه احساس تحقیر و کوچکی می‌کنند. بلکه با احساس اعتماد به نفس و با اعتقاد به احسن بودن نظام خلقت، جایگاه خود در هستی

- احصاء العلوم فارابی، تهران
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۳۸، لغتنامه دهخدا، زیر نظر دکتر محمد معین، مؤسسه دهخدا رستمی، الهه، ۱۳۷۹، جنسیت، اشتغال، اسلام گرامی، تحقیقی در نقش اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران، تهران
- ساروخانی، باقر، ۱۳۷۰، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، سروش، تهران
- سفیری، خدیجه، ۱۳۷۷، جامعه شناسی اشتغال زنان، موسسه فرهنگی انتشارات تبیان، تهران
- شجاعی، زهرا، ۱۳۸۰، مرکز امور مشارکت زنان، نگرشی بر تحلیل جنسیتی در ایران، مرکز امور مشارکت زنان دفتر ریاست جمهوری
- شجاعی، زهرا، ۱۳۸۴، برای زنان فردا، جلد ۲، مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری، روز نو
- شیخی، محمد تقی، ۱۳۸۰، جامعه شناسی زنان و خانواده، تهران
- کاستلز، مانوئل، ۱۳۸۲، «عصر اطلاعات»، ترجمه حسن چاووشیان، انتشارات طرح نو
- مطهری، مرتضی، ۱۳۷۵، نظام حقوق زن در اسلام، صدرا قم
- ملک‌شاهی، حسن، ۱۳۶۳، ترجمه الاشارات والتنبیها، انتشارات سروش
- ندری ایبانه، فرشته، تکرمانی، حسینعلی، ۱۳۸۰، چهار سفر تا ظهور انسان کامل در آئینه جمال زن، نور علم
- ویل دورانت، ۱۳۷۳، تاریخ فلسفه، ترجمه عباس زریاب، چاپ دانشجویی شرکت و انتشارات علمی و فرهنگی، تهران
- هاشمی، سیدمحمد، ۱۳۷۵، «حقوق کار و اشتغال»، مجله فرزانه، ش ۸، دوره سوم
- ۱۳۷۲، بررسی وضعیت موجود زنان روستایی ایران، جهاد سازندگی، دفتر تحقیقات و برنامه ریزی معاونت ترویج و مشارکت مردمی
- ۱۳۷۴، تبیان، دفتر ۸، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی
- ۱۳۷۴ گزارش ملی وضعیت زنان در جمهوری اسلامی ایران، تهران، نهاد ریاست جمهوری، دفتر امور زنان
- ۱۳۷۴ مجموعه مقالات کنگره نقش زن، علم، صنعت و توسعه، تهران، نهاد ریاست جمهوری، دفتر امور زنان
- ۱۳۷۸، تأملی بر جایگاه زن، مجموعه مقالات کنگره بین المللی جایگاه و نقش زن از دیدگاه حضرت امام خمینی
- ۱۳۸۱، مجموعه مقالات زنان و گفتگوی تمدن‌ها، مرکز امور مشارکت زنان
- ۱۳۸۰، نگرشی بر تحلیل جنسیتی در ایران، مرکز امور مشارکت زنان دفتر ریاست جمهوری

زنان می‌توانند با بهره‌جویی از علم، فناوری و صنعت امروزی و سرمایه‌ها و ذخایر فرهنگی گذشته کارساز در خانه و اجتماع باشند.

ارزش‌گذاری‌اند، به صورت و ظاهر کار توجه می‌شود. در این دیدگاه، اشتغال نه یک وظیفه، بلکه تنها یک حق انسانی است. این مباحث ریشه در باورهای کلامی و منازعات فکری دارند. از اینرو به تعداد نظریه‌های فکری، راه‌حل‌های متفاوت ارائه می‌گردد.

منابع

قرن

- رساله توضیح المسائل آیات عظام حضرت امام خمینی رحمه‌الله، فاضل لکنانی، محمدتقی بهجت، میرزا جواد تبریزی و سایر مراجع
- ابن سینا، ۱۳۲۸ منطق المشرقیین و القصیده المزدوجه فی المنطق، قاهره
- ابن سینا، ۱۳۷۰، فی اقسام العلوم العقلیه، تسع رسائل فی الحکمه و الطبیعیات - قم
- ابوت، پاملا و کلر والاس، ۱۳۸۰، «جامعه شناسی زنان»، ترجمه نجم عراقی، نشرنی، تهران
- پرویس کونن، ۱۳۸۱، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه و اقتباس دکتر غلام عباس توسلی، رضا فاضل، انتشارات سمت، چاپ سیزدهم
- اعزازی، شهلا، ۱۳۸۰، نگرشی بر تحلیل جنسیتی در ایران، مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری
- تهوری، محمد، ۱۳۷۷، بررسی تعارض شغلی و خانوادگی زنان شاغل (کار - خانه‌داری)، به کوشش دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، زیر نظر دکتر غلام عباس توسلی
- جزنی، نسرین، ۱۳۸۳، ارزش کار خانگی زنان، تهران، شرکت انتشارات سوره
- جوادی آملی، ۱۳۷۲، عبدالله، زن در آئینه جلال و جمال، رجا،
- حبیبی، شهلا، ۱۳۷۷، مبنای برنامه ریزی با رویکرد جنسیتی، موسسه فرهنگی هنری ریحانه النبوی، تهران
- حسینی طهرانی، محمد، ۱۴۱۸، رساله بدیعه در شرح «الرجال قوامون علی النساء» ترجمه جمعی از فضلا، نشر علامه طباطبایی، خدیو جم، حسین، ۱۳۴۸، ترجمه

لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب

هما مهری

مقدمه

لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در ۵ فصل و در ۷۰ ماده و ۳۰ تبصره در کمیسیون قضایی مجلس شورای اسلامی در یک رأی گیری به یک کمیسیون ویژه جهت بررسی و تصویب ارائه شد. متن لایحه به پنج فصل تفکیک شده است که به ترتیب عبارتند از: فصل اول: کلیات، فصل دوم: وظایف عمومی دستگاههای اجرایی، فصل سوم: تکالیف اختصاصی دستگاههای اجرایی، فصل چهارم: وظایف عمومی و مسئولیت اجتماعی و فصل پنجم: جرائم و تخلفات است.

این که یک قوه مانند قوه قضاییه، لایحه فوق را در ۹ ماده و قوه مجریه یعنی دولت مجری آن، در ۱۵ ماده و سپس در مجلس شورای اسلامی به ۷۰ ماده و ۳۰ تبصره و دخالت ۳۱ دستگاه دولتی، قضایی و نظامی کشور افزایش و ترقی دهد! جای بسیار تعجب دارد! نخستین علامت سؤال این است که این سه قوه که قاعدتا به گفته خودشان باید هم سو باشند این همه در بیان دیدگاه و تدوین آن چه می‌خواهند، اتفاق نظر ندارند. ضمن آن که نشان می‌دهد که در نتایج این محدودیت‌های مندرج در لایحه، که منجر به فاصله نظرات آنها در موضوع عفاف و حجاب شده است شک و تردید واقعی وجود دارد. لذا این تشتت قابل تأمل و نتایج آن نیز غیر قابل پیش‌بینی است. اصولا در این دیدگاه محدودیت بیش از حد طبیعی وارد کردن و فشار بر جامعه جوان؛ بخصوص زنان چه نتایجی می‌خواهد به بار بیاورد که این همه نیرو و سرمایه برای آن هزینه می‌کنند؟ این همه اصرار بر محدود

کردن زنان و دختران نه تنها مردم ایران بلکه همه جهان را متعجب کرده است. گوئیا در این سرزمین قانون اساسی و بخش حقوق ملت هیچ‌گاه نوشته و خوانده نشده است. اگر سه قوه زمان کافی برای مطالعه حقوق ملت می‌گذاشتند هرگز این همه محدودیت و فشار و اجبار را بر نیمی از جامعه روا نمی‌داشتند. در کشورمان زنان دیگر به حداقل‌ها راضی نمی‌شوند. در اجتماع و خیابان، در خانه، و در هر کجا که زنان و دختران پای می‌گذارند تا دمی را بیاسایند، تحدید و تهدید به آنان تحمیل می‌شود. این چه وضعی است؟ مگر قبلا در قانون مجازات اسلامی طبق تبصره ذیل ماده ۶۳۸ که در آغازین سال‌های انقلاب اسلامی تصویب شد، به خواسته علاقه‌مندان حجاب توجه نشد که دائم موضوع اصلی کشور را در حجاب زنان می‌بینند. کدام مسئولی گفته بود که می‌خواهند زنان ایران را به سرنوشت امروزین برسانند؟ امروز عدالت و انصاف و حقوق ملت که در قانون اساسی به آن مکرر در مکرر یاد آور می‌شدید، کجاست؟ بیندیشید و از عقلاء نظر بخواهید، اگر دوست‌دار مردم ایران هستید. حقوق زنان قابل معامله نیست. در ادامه شماره قبل نشریه، در بخش زنان و قانون، لایحه جدید ۷۰ ماده‌ای در مجلس شورای اسلامی تقدیم می‌شود تا ملت بخصوص زنان به مطالعه و بررسی آن بنشینند و مجازات‌های جدید قانونگذاران این دوره؛ و نتیجه چنین لایوایی را قبل از تصویب آگاهانه‌تر بنگرند. متن لایحه در تاریخ ۷ مردادماه ۱۴۰۲ از سایت اختیاب به ضمیمه آمده است.

(<https://www.ekhtabar.ir>)

که ذیل قوه مجریه نیستند از جمله نیروهای نظامی و انتظامی و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با اذن مقام معظم رهبری موظف به همکاری با ستاد می‌باشند. تبصره ۳- دستگاههای اجرائی و نهادهای مذکور در این قانون، مکلفند گزارش عملکرد سالانه خود را تا ابتدای مهرماه هر سال به وزارت کشور ارائه دهند.

تبصره ۴- رئیس مجلس شورای اسلامی مکلف است، هر سال یک جلسه علنی مجلس را در اجرای ماده (۱۰۷) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی به ارائه گزارش موضوع این ماده اختصاص دهد. تبصره ۵- قوه قضائیه از شمول حکم این ماده مستثنی است.

فصل دوم- وظایف عمومی دستگاههای اجرائی

ماده ۳- کلیه دستگاههای مذکور در ماده (۲۹) قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴ و ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ و ماده (۵) قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱ و تبصره ماده (۲) قانون دیوان محاسبات کشور مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۱ مکلفند در دوره‌های آموزش ضمن خدمت کارکنان، نسبت به آموزش «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» به ویژه تعهد «زوجین به یکدیگر» و ترویج «فرهنگ عفاف و حجاب» به صورت حضوری در هر سال، اقدام کنند.

تبصره ۱- سازمان اداری و استخدامی کشور، مکلف است با همکاری مراکز مدیریت حوزه‌های علمیه، حداکثر ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون، محتوای آموزشی موضوع این ماده را تهیه کند و حداکثر ظرف مدت یک ماه به تأیید دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی برساند.

تبصره ۲- دستگاههای اجرائی موضوع این ماده مکلفند با همکاری سازمان تبلیغات

در آخرین لحظات تنظیم این متن، لایحه حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی در پنج فصل و ۷۲ ماده برای مدت ۳ سال آزمایشی در تاریخ ۲۹ شهریور به تصویب رسید. این قانون با ۱۵۲ رأی موافق، ۳۴ رأی مخالف و ۷ رأی ممتنع مصوب شد.

فصل اول - کلیات

ماده ۱- خانواده، به عنوان کانون اصلی رشد، تعالی و آرامش انسان، اصالت دارد و هر رفتار، در فضای حقیقی یا مجازی از قبیل برهنگی، بی‌حجابی، بدپوششی در غیرحریم خصوصی و تبلیغ یا ترویج اموری که منجر به برهم زدن آرامش زن و مرد در خانواده، گسترش طلاق و آسیب‌های اجتماعی و کاهش ارزش خانواده شود، نقض بندهای (۱) و (۷) اصل سوم (۳) و اصل دهم (۱۰) قانون اساسی است و مطابق احکام این قانون و سایر قوانین ممنوع می‌باشد.

ماده ۲- ایجاد هماهنگی، تدبیر، پیش‌بینی سازوکار لازم و نظارت بر عملکرد دستگاهها و نهادها و اشخاص حقوقی که در این قانون و مصوبات شورایی انقلاب فرهنگی در حوزه عفاف و حجاب برای آنها تکلیف مشخص شده، برعهده وزارت کشور است که با استفاده حداکثری از همه ظرفیتهای، امکانات، منابع و تشکلهای غیردولتی و مردمی و تشکیل ستاد هماهنگی و راهبری اجرای مصوبه عفاف و حجاب، اقدام می‌نماید و گزارش آن را ابتدای آبان‌ماه هر سال به شورایی انقلاب فرهنگی و مجلس شورای اسلامی ارائه می‌کند.

تبصره ۱- ستاد هماهنگی و راهبری اجرای مصوبه عفاف و حجاب با عضویت بالاترین مقام دستگاههای مذکور در فصل سوم این قانون و دو نفر از نمایندگان عضو کمیسیون قضایی و حقوقی و فرهنگی (هر کمیسیون یک نفر) مجلس شورای اسلامی به انتخاب مجلس (به‌عنوان ناظر) تشکیل می‌شود.

تبصره ۲- دستگاههای فصل سوم این قانون

ماده ۶- اقلام مرتبط با عفاف و حجاب و ملزومات آن کالای فرهنگی محسوب می‌شود و وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت و معدن و تجارت، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما و سازمان تبلیغات اسلامی موظفند در اعطای مجوزها، مشوق‌ها، تسهیلات و خدمات، وضع معافیت‌ها، تخفیف‌های تبلیغاتی، کاهش هزینه تأمین مواد اولیه تولید، کاهش هزینه‌های گمرگی و ایجاد فرصت‌های مناسب برای عرضه عمومی پوشاک متناسب با «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» به عنوان کالای فرهنگی تعریفه‌گذاری و حمایت نمایند.

تبصره- پوشاکی که دارای شناسه یکپارچه مد و لباس ایرانی (شیمیا) نباشد، مشمول حمایت‌های مندرج در این ماده نمی‌شود.

فصل سوم- تکالیف اختصاصی دستگاه‌های اجرایی

ماده ۷- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، به منظور تحقق اهداف این قانون، مکلف به وظایف زیر است:

۱- تنظیم نظام جامع رتبه بندی محتوای محصولات و تولیدات فرهنگی بر مبنای تطابق با شاخص‌ها و اولویت‌های محتوایی حوزه عفاف و حجاب مصوب شورایی عالی انقلاب فرهنگی ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون و پس از تأیید شورای عالی انقلاب فرهنگی و اعمال هرگونه حمایت مادی و معنوی و میزان برخورداری از امتیازات و یارانه‌ها متناسب با نظام جامع رتبه‌بندی محتوایی؛

۲- ممنوعیت صدور هر نوع مجوز برای آثار مغایر با شاخص‌ها و اهداف این قانون و سیاست‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی؛

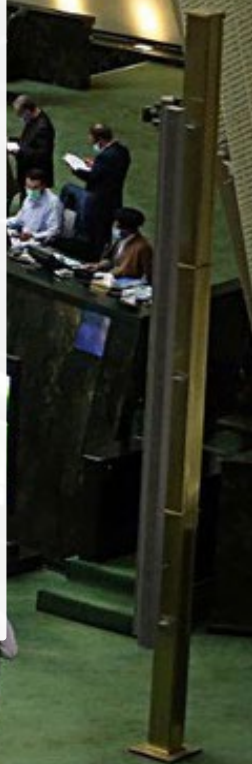
۳- رصد و پایش سالانه تأثیر اجرای این قانون با نظارت و هماهنگی دبیرخانه شورایی عالی انقلاب فرهنگی و گزارش آن به مجلس شورای اسلامی جهت بررسی و ارزیابی در

اسلامی برنامه‌هایی جهت تبیین «سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» با بهره‌گیری از شیوه‌های مناسب هنری و اجرایی برای خانواده‌های کارکنان خود طراحی و برگزار نمایند.

ماده ۴- دستگاه‌های مذکور در فصل سوم این قانون مکلفند ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون، شاخص‌های ارزیابی و اثربخشی عملیاتی خود را در چهارچوب اسناد و قوانین بالادستی، مطابق با وظایف تخصصی تعیین شده در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در عرصه عفاف و حجاب و این قانون، تهیه و جهت تأیید به شورایی عالی انقلاب فرهنگی ارسال کنند. دستگاه‌های مذکور، موظفند برنامه اقدام سالانه خود را ابتدای خردادماه هر سال، در چهارچوب شاخص‌های تأیید شده به ستاد هماهنگی و راهبری اجرای مصوبه عفاف و حجاب، جهت تصویب و نظارت بر اجرای آن ارائه نمایند تا به تصویب اکثریت وزرای عضو ستاد برسد.

ماده ۵- کارگروه ساماندهی مد و لباس موظف است بر اساس معیارهای مصوب شورای فرهنگ عمومی، دستورالعمل طراحی، تولید و عرضه لباس و استانداردهای واردات لباس متناسب با «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» را سالانه به دستگاه‌های اجرایی مربوط و کلیه صنوف و صنایع مرتبط ابلاغ نماید. مصوبات کارگروه مذکور که به تصویب کمیسیون متشکل از وزرای فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و صنعت، معدن و تجارت می‌رسد، در راستای اجرای این قانون برای کلیه دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۳) این قانون لازم‌الاجراء است.

تبصره- شورای فرهنگی عمومی موظف است براساس مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، دستورالعمل طراحی، تولید و عرضه اسباب‌بازی، عروسک و مجسمه متناسب با «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» را سالانه به دستگاه‌های اجرایی مربوط و کلیه صنوف و صنایع مرتبط ابلاغ نماید.

۶- استفاده از الگوهای مورد تأیید کارگروه ساماندهی مد و لباس برای الگوسازی پوشش متناسب با «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» در محصولات تولیدی از قبیل برنامه‌های تلویزیونی و مجموعه‌های نمایشی و پرهیز از استفاده از الگوهای نامناسب در آنها؛

۷- همکاری با دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی در تدوین سیاست‌ها و مقررات محتوای صوت و تصویر فراگیر در حوزه «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب»، به تفکیک برای صدا و سیما و شبکه نمایش خانگی در چهارچوب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی ظرف مدت دو ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون؛

۸- جلوگیری از تولید و پخش محتوای صوت و تصویر فراگیر مروج فساد، برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی و بدپوششی در شبکه نمایش خانگی از طریق سازمان تنظیم مقررات صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی (ساترا) در چهارچوب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی؛

۹- تهیه و ابلاغ سیاست‌ها و مقررات تولید و پخش محتوای صوت و تصویر فراگیر در سکوهای انتشار، جهت تأمین اهداف این قانون ظرف مدت سه ماه از طریق سازمان تنظیم مقررات صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی (ساترا) در چهارچوب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و نظارت بر آنها؛

۱۰- تهیه و ابلاغ دستورالعمل به کارگیری، نگهداشت و تعالی حرفه‌ای مجریان در راستای «سبک زندگی اسلامی خانواده‌محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب»؛

باتوجه به حجم زیاد قانون حمایت از خانواده از طریق ترویج فرهنگ عفاف و حجاب، ادامه این قانون در شماره آینده نشریه، همراه با نقد آن منتشر می‌شود.

کمیسیون‌های فرهنگی و قضائی و حقوقی و ارائه گزارش آن کمیسیون‌ها به صحن علنی؛

۴- تدارک، تمهید و تقویت تولیدات هنری و رسانه‌ای تأثیرگذار در حوزه «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب».

۸- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، به منظور تحقق اهداف این قانون، مکلف به وظایف زیر است:

۱- تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در جهت معرفی و ترویج نمادها و الگوهای «سبک زندگی اسلامی خانواده محور» و «فرهنگ عفاف و حجاب» و احکام مرتبط با تأکید بر مخاطبان کودک و نوجوان و پرهیز از ترویج تبرج، روابط ناسالم، «الگوهای فردگرایانه و ضد خانواده» در تولید و پخش برنامه‌ها و تبلیغات صدا و سیما؛

۲- آگاه‌سازی و روشننگری درباره نمادها و جریان‌های فعال علیه بنیان خانواده و «فرهنگ عفاف و حجاب» یا مروج فردگرایی، برهنگی، هرزه‌گی، هم‌جنس‌بازی یا سایر مفاسد محل بنیان خانواده؛

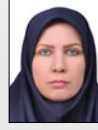
۳- پخش رایگان برنامه‌های تخصصی تهیه شده توسط دستگاه‌های اجرائی و نهادهای غیردولتی و سایر اشخاص حقیقی یا فعال در عرصه عفاف و حجاب مطابق استانداردهای تولید و پخش سازمان صدا و سیما؛

تبصره- سازمان صدا و سیما موظف است استانداردهای مربوطه را به دستگاه‌ها و نهادها و اشخاص درخواست‌کننده موضوع این بند اعلام نماید؛

۴- ترغیب و تشویق هنرمندان و تولیدکنندگان آثار فرهنگی فاخر به منظور ارائه راهکارهای بدیع و جذاب در راستای تعمیق و توسعه «فرهنگ عفاف و حجاب»؛

۵- ممنوعیت دعوت، انعقاد قرارداد و همکاری با اشخاص حقیقی و حقوقی مروج برهنگی، بی‌عفتی، بی‌حجابی، بدپوششی یا مقابله‌کننده با عفاف و حجاب یا دارای سبک زندگی مغایر با «فرهنگ عفاف و حجاب»؛

عليكم أن تأخذوا النساء بعين الاعتبار في برامج التنمية للبلاد!

ليلا صادقي
مترجم عربي

فإن معرفة الأهداف الكمية والنوعية ومستويات المعيشة لأي مجتمع ضرورة أساسية. ويجب ألا يُنسى أنه إذا لم يكن التقرير كافياً وضرورياً للإشارة إلى الأهداف فإن الخطة ليست حقيقية وستكون بعيدة عن العقل وغير قابلة للتحقيق. لأن معرفة ما هي الفجوات؟ ومعرفة أي برنامج يمكن أن يكون مؤثراً في الأمن والرفاهية والضمان الاجتماعي والعدالة في توزيع الموارد والحد من الفقر وزيادة فرص العمل وجودة التعليم والمجتمع وغيرها هي من أولى التدابير العملية لكتابة البرامج.

وفي إيران، بعد عام ١٣٥٧ش/١٩٧٩م، تم إصدار سبعة برامج للتنمية الاقتصادية والاجتماعية والثقافية، وتمت الموافقة على تنفيذ كل منها لمدة ٥ سنوات. حين كتابة هذا النص، كانت الحكومة قد رفعت خطة التنمية السابعة إلى المجلس الشورى الإسلامي، وهي قيد الدراسة. على الرغم من أن تدوين أي برنامج يختلف من حيث الشكل ويتم تحديثه مع مرور الوقت.

على سبيل المثال؛
دُوّنت خطة التنمية الأولى (١٣٧٢ش/١٩٩٤م - ١٣٦٨ش/١٩٩٠م) في مادة واحدة و٥٢ ملاحظة وجزئين ١ و٢ وملحق، وخطة التنمية الثانية (١٣٧٣ش/١٩٩٥م - ١٣٧٨ش/٢٠٠٠م) في مادة واحدة و١٠١ ملاحظة مع الأهداف الكمية والنوعية التي يشار إليها في التقرير. وخطة التنمية الثالثة (١٣٨٣ش/٢٠٠٥م

يتم صياغة خطة التنمية في أي بلد بهدف تنفيذ التدابير اللازمة للمجتمع وتحقيق المتطلبات الجماعية. ونرى أن البلدان بدأت في كتابة البرامج لتنمية مجتمعاتها والوصول إلى المستوى المعيشي اللائق نظراً إلى مراعاة المصالح الوطنية والالتزامات المالية والاهتمام بتحسين نوعية حياة شعوبها أو بلادها عن طريق دعوة العلماء والأساتذة والخبراء في مجالات مختلفة خاصة مع النظر في الأولويات الوطنية والوصول إلى المؤشرات المناسبة. ولذلك

أو يُعلن في الخطة التالية أي فصل وقسم ومادة وملاحظة سيتم النظر فيها في الخطة الجديدة بسبب ضرورة التنفيذ لأنه لم يتم تنفيذه. ويعلم الجمهور أن كل هذه التكاليف المادية والقوى البشرية يهدف إلى تحسين البلد في كافة الأبعاد الاقتصادية والاجتماعية والثقافية. علاوة على ذلك، يتوقع الشعب والمجتمع بتدوين أي خطة تنموية أن يتحقق الانفتاح في الحياة وأعمالهم والعدالة والحد من الظلم والتعليم والتأمين للجميع، وعشرات المطالب الأخرى وسيستفيد الجميع من مصالح تلك الخطة ويشعر الشعب أن مسؤولي البرنامج قاموا بواجبهم!

ومن المؤسف أنه مع مضي الوقت ورغم كل هذه البرامج لتحسين الأوضاع في كافة المجالات لا يرى الناس تحسناً في أوضاعهم في الحد من الفقر، وخلق فرص العمل، وتوفير السكن، والضمان الاجتماعي المناسب وعشرات الحقوق الأخرى. لذلك لا بد من القول إنه يجب على المشرعين والمخططين الإسراع في تغيير سلوكهم من خلال موقف حقيقي تجاه المجتمع الإيراني اليوم - وخاصة مطالب الشباب والنساء والرجال -. ولذا يبدو أنه ليست هناك حاجة لتدوين برنامج آخر للتنمية في البلاد. فإذا كانت الخطط السابقة لم تنفذ بعد، فانظروا إلى الوراء وألقوا نظرة أعمق على مطالب الشعب التي هي من الحقوق الأساسية لكل إنسان، وتفكروا ثم قوموا بتنفيذ خطة جديدة لتحقيق التنمية والتقدم للبلاد بإجماع المثقفين والمفكرين والأساتذة. توصل هذا المنشور من خلال دراسة وفحص جميع برامج التنمية، إلى نتيجة مفادها أنه بناءً على البيانات الواردة من البرامج السبعة لم تستفد نساء المجتمع من برامج التنمية - كما ينبغي للمرأة الإيرانية وتستحقها -. وبالنظر إلى إمكانيات المرأة في بلدنا فمن المتوقع أن يرى نصف سكان إيران بغض النظر عن خصائصهم معالجة مطالبهم خاصة تعديل قوانينهم الحق. هذا الطلب حق تماماً. نأمل أن تكون هناك أذن مستمعة!

جاءت فيما يلي البرامج والمواد التنموية السبعة المخصصة للنساء للاطلاع والحكم عليها في التقرير الأول لهذا العدد.

المديرة المسؤولة

١٣٧٩ ش/٢٠٠١م)، قد انقسمت إلى ٣ أجزاء ٢٤ فصلاً و١٩٩ مادة و٥٧ ملاحظة. ووثقت خطة التنمية الرابعة (١٣٨٤ ش/٢٠٠٦م - ١٣٨٨ ش/٢٠١٠م) في ٦ أجزاء و١٥ فصلاً و١٦١ مادة و٣٤ ملاحظة. ووثقت خطة التنمية الخامسة (١٣٩٠ ش/٢٠١٢م - ١٣٩٤ ش/٢٠١٦م) في ٨ فصول و٢٣٥ مادة و١٩٢ ملاحظة؛ ووثقت خطة التنمية السادسة (١٣٩٦ ش/٢٠١٨م - ٢٠٢٢/١٤٠٠م)، في ٢٠ قسماً و١٢٤ مادة و١٢٨ ملاحظة، وهي الآن في المرحلة النهائية من فترة الخمس سنوات. لم يكن ولا يمكن تنفيذ هذا التنوع في الكتابة الطويلة وحجم المطالبات لا فقط من حيث الشكل بل من حيث الجودة. فلذا لا ولن يوجد توقع نجاح البرامج بهذا الأسلوب بالإضافة إلى عدم وجود المراقبة والمساءلة الكافية للمنظمات ذات الصلة وعدم تقديم تقرير محكم - مع الشفافية - وقياس تكاليفه مما يؤدي إلى المصالح الوطنية. ولذلك فإن الحصول على تقرير كامل وشفاف يوضح البرامج المنفذة أو الفاشلة هو أقل مطالبة لدى الأمم التي تسعد بتنفيذ برامج التنمية في البلاد بهدف تحقيق الحياة الصحية والأمن والحصول على حقوقها الأساسية. لا يمكن تحقيق الآمال والتوقعات إلا في مجتمع مثالي وهو ما لم يحققه مجتمعنا للأسف والأمل بالمستقبل بعيد عن العقل. ولذلك يطرح السؤال؛ ما هو أساس كل هذا الإصرار على كتابة الخطط التنموية في حين لا توجد إنجازات مقبولة من الخطط السابقة؟ هل تم تنفيذ كافة البرامج في الوقت المحدد لها حسب خطة التنمية أم لا؟ إذا كان الجواب أن البرنامج تم تنفيذه بنسبة ١٠٠٪ فإنه سيثير الرضا ولن يكون هناك اعتراض لأنه تم تنفيذه لصالح الشعب والوطن. أما إذا تم تنفيذ نسبة من الخطة ولكن لم يتم تنفيذ الخطة بأكملها فليس من العقلانية صياغة الخطة التالية! لأنه إذا كانت لأهداف برنامج التنمية المصالح الوطنية والإقليمية والدولية؛ وكما هو الحال في عناوين أقسام وفصول البرنامج، يجب أن تحدد فترة زمنية ممكنة له حتى توثق كل الجهود التي بذلها منفذو البرنامج ثمارها. الكلام هو؛ تدوين خطة تنموية ضروري حينما تم تنفيذ الأهداف الأولى ولم تُترك غير مكتملة

ما هو تأثير الذكاء الاصطناعي على حقوق المرأة؟

الذكاء الاصطناعي الذي يُستعمل باختصار (AI) هو أحد فروع علوم الكمبيوتر الذي يتعلق ببناء الآلات الذكية وبموجب الاتحاد الأوروبي فهو يشير إلى الأنظمة التي تظهر خصائص الإنسان. وفقاً لعالم الكمبيوتر جيري كابلان، فإن محاولة تعريف الذكاء الاصطناعي هو سؤال سهل لكنه صعب الإجابة عليه. يشير "نظام الذكاء الاصطناعي" إلى البرامج التي تم تطويرها بوحدة أو أكثر من التقنيات والأساليب في مجموعة متماسكة، مع أهداف يحددها البشر، والتي يمكن أن تنتج مخرجات مثل المحتوى، أو تقديم تنبؤات أو توصيات أو قرارات تؤثر على البيئة. ومع التقدم المتزايد لهذه التكنولوجيا يمكن أن نشهد تحولاً هائلاً في المجتمعات البشرية وهو أمر مفيد لنا من ناحية ويواجهنا تحديات مختلفة من ناحية أخرى. وتتغلب هذه التكنولوجيا على القيود البشرية وتؤدي المهام الموكلة إليها بدقة أعلى مما يزيد من سرعة التطور والتقدم. وبالنظر إلى مجتمعات اليوم التي وجد فيها الذكاء الاصطناعي مكاناً ويستخدم في مختلف المجالات والحضور القوي للمرأة في هذه المجتمعات ودورها الذي لا يمكن إنكاره، فإن السؤال الذي يتبادر إلى الأذهان هو كيف يمكن للذكاء الاصطناعي أن يؤثر على حقوق المرأة في المجتمعات؟ لـ (AI) تأثير كبير على مختلف جوانب المجتمع بما في ذلك حقوق المرأة. يعد الذكاء الاصطناعي أحد المظاهر المعاصرة للتقدم التكنولوجي، والذي على الرغم من أنه يعد بمزيد من الرخاء والراحة للبشرية، إلا أنه في الوقت نفسه، هناك احتمال لعدم المساواة بين الجنسين والتمييز بين الجنسين في استخدامه. ولهذا السبب من المهم جداً تقييم تأثيرات الذكاء الاصطناعي على حقوق المرأة. تتناول هذه المقالة الفوائد والتحديات المحتملة التي يطرحها الذكاء الاصطناعي فيما يتعلق بحقوق المرأة وتسلط الضوء على عواقبه الإيجابية والسلبية.

ضرورة الحفاظ على التنوع البيولوجي بهدف الصراع بين البشر والحيوانات آكلات اللحوم الكبيرة

"إذا مات جميع الحيوانات البرية، سيومت الإنسان من وحدة كبيرة لأن ما يحدث للحيوانات البرية سيحدث للإنسان أيضاً. كل شيء مرتبط بعضهم ببعض. كل ما يحدث للأرض سيحدث لأبناء الأرض". هذه الجملة كتبها سيتيل، أحد زعماء الهند، في رسالته إلى الرئيس الأمريكي عام ١٨٨٥م.

اليوم ربما يمكن فهم معنى هذه الجملة بشكل أفضل. ووفقاً للدراسات المنشورة في "مجلة العلوم المتقدمة"، فإن اختفاء أنواع من الحيوانات قد زاد ١٠٠ مرة منذ عام ١٩٠٠م. في هذه الدراسة أعرب العلماء عن قلقهم من أن المقدار الفعلي للانقراض الجماعي الحالي الذي يؤثر على الحياة البرية لقد استهان به وأن هذا الانقراض كارثي. لا شك في أن الأنشطة البشرية غير المسؤولة قد عطلت الحياة على كوكب الأرض بالمعنى الحقيقي وأصبحنا السبب في الانقراض الجماعي السادس للتنوع البيولوجي على هذه الكرة. والانقراضات الجماعية الخمسة السابقة حدثت بسبب الكوارث الطبيعية والانقراض الخامس كان مرتبطاً باصطدام نيزك بالأرض وانقراض الديناصورات. في الوقت الحالي يحدث فقدان التنوع البيولوجي بشكل أسرع من أي وقت آخر في العالم. يتم تدمير العديد من الأنواع الحيوانية والنباتية سواء من حيث عدد الأنواع أو من حيث التوسع الجغرافي.

المرأة في خطة التنمية السابعة: تحدي معرفة المسألة لدى صانع السياسة وغياب منهج التخطيط الجنساني

تعد إيران إحدى الدول الآسيوية التي لها تاريخ طويل في مجال التخطيط للتنمية. ووفقاً للأدلة الرسمية حتى قيام الثورة الإسلامية عام ١٣٥٧ش/١٩٧٩م، تم تنفيذ خمسة برامج تنموية بفترات زمنية مختلفة في فترة ٣٠ عاماً وبعد الثورة الإسلامية تم تنفيذ ستة برامج تنموية. وفي الوقت الحالي ومع نشر النص النهائي لخطة التنمية السابعة يبدو أن فرصة جيدة قد أتاحت لدراسة محتويات هذه الخطة من منظور المرأة والجنس. قبل المراجعة، سنستعرض أولاً وضع المرأة الإيرانية في مؤشرات التنمية.

تناولت هذه المقالة إيران من حيث مؤشرات التنمية البشرية، ومؤشرات عدم المساواة بين الجنسين، وضرورة التخطيط في مجال المرأة على المستوى الوطني وخطة التنمية السابعة ومواجهتها لقضايا المرأة.

Women in the Seventh Development Plan: the Challenge of Problem Identification by the Policy Maker and the Lack of Gender Approach to Planning

Iran is among the Asian countries with a long history of planning for development. Based on the official evidence, up to the Islamic Revolution in 1978, five development plans had been implemented in different time intervals during 30 years. After the revolution up to now, six development plans had been also implemented. Now that the final text of the seventh development plan was issued, it seems a good opportunity to review its articles from women's and gender approach. Before that, first, Iranian women's status in the development indexes are reviewed.

The present article explains Iran's status with regard to human development indexes and gender inequalities indexes, the necessities of planning for women's domain at the national level and the seventh development plan and how it deals with women's issues.

The Necessity of Preserving Biodiversity in View of Human-Large Carnivores Conflict

"If all wild animals are lost, the human will die of great spiritual loneliness because whatever happens for the wild animals, it will happen for the human, too. All things are interrelated. Whatever happens for the earth, it will happen for the earth's children, too". The sentences were written by Seattle, one of the chiefs of American Indian, in his letter to the US president in 1855.

The meaning of these sentences might be understood better today. According to the published studies in the "Advanced Sciences Journal", from 1900 onward, extinction of species has been increased by 100 times. In these studies, scientists expressed concern that the actual rate of the present mass extinction affecting the wild life is underestimated and it is a disastrous extinction.

Without doubt, human irresponsible activities have literally disrupted life on earth and we are the cause of the sixth mass extinction of biodiversity on earth. The five previous mass extinctions were due to natural disasters and the fifth one was related to a meteorite collision and extinction of dinosaurs. Presently, the speed of losing biodiversity is more than any other times in the world. Many of the plant and animal species are losing in terms of both their number of population and their geographical expansion.

What is the Impact of Artificial Intelligence on Women's Rights?

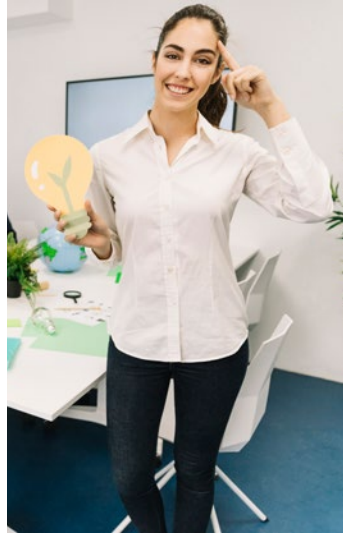
Artificial intelligence (AI) is one of the fields of computer sciences which concerns building intelligent machines. According to the European Union, it refers to systems featuring human characteristics. As Jerry Kaplan, a computer scientist, puts it, the effort to define artificial intelligence is a question easy to ask but hard to answer. "Artificial intelligence system" is a developed software with goals defined by human which can create content, predict and make recommendations or decisions affecting the environment. By the ever-increasing progress of this technology, we can see a great evolution in human so-

cieties which can be beneficial for us on the one hand and face us with different challenges on the other hand. The technology overcomes human limitations and carries out its tasks with higher accuracy and increases the speed of development. Considering the present societies in which artificial intelligence has found a place and are used in different areas and also the strong presence of women in these societies and their undeniable roles, the question comes to mind is that how artificial intelligence can affect women's rights in the societies. AI has a significant potential for affecting different aspects of a society, especially women's rights. AI is one of the contemporary manifestations of the technological progress which, though promises more prosperity and welfare for human beings, can result in gender inequalities and discrimination. Thus, assessing AI impact on women's rights is very important. The present article reviews the AI potential challenges and advantages regarding women's rights and highlights its positive and negative consequences.

which chapter, section, article and note is reconsidered due to the fact that it was not accomplished. People know that all these human and material costs are for the implementation of the plan and the development of the country in all economic, social and cultural aspects. Moreover, by compiling each plan, people and society expect a kind of improvement in their life and business, the vindication of the rights, the reduction of oppression, the education, the public insurance and the fulfilment of tens of other demands, and all the people benefit from its impacts and feel that those responsible for the plan have fulfilled their duty.

Unfortunately, with the passing of time and despite of having these plans to improve conditions of all aspects of life, people do not see any improvement in reducing poverty, creating employment opportunities, housing, proper social security and tens of other rights. Therefore, it needs to be said that legislators and planners should have a realistic view of today's Iranian society – especially claims of the youths, women and men – and be quicker to change their method and attitude. Thus, it seems there is no necessity to compile another development plan for the country. If the previous plans have not been realized yet, you should turn back and have a deeper look on the legitimate demands of the people, which are of human primary rights, and then

by consensus of intellectuals, thinkers and professors make a new plan for the development and the progress of the country.

The present journal reviewed all the development plans and got into result that based on the data from the seven plans, women of the society could have not benefited from the development plans as they deserve to. Considering women's abilities, it is expected to see their demands, especially amending the laws they are entitled to. This is an absolutely legitimate demand and we hope it is heard!

In the first report of this number, the seven development plans and the related articles to women are presented for review and judgment.

The Editor in Chief

development plan (2005 – 2009) was enacted in 6 sections, 15 chapters, 161 articles and 34 notes. The fifth development plan (2011 – 2015) has 8 chapters, 235 articles and 192 notes. The sixth development plan (2017 – 2021) was prepared in 20 sections, 124 articles and 128 notes which is now in the final stage of its five-year period. The diversity in the lengthy writing of the plans and the number of claims were not and are not operable regarding not only their form but also their quality and execution. Therefore, with such a method and considering that there is no adequate monitoring and responsibility of related organizations and no well-established – and transparent – report is submitted and its costs are not measured, it cannot be expected to realize the plans, which resulted in the national

interest. So, compiling a complete and transparent report in which accomplished and failed plans are clarified is the least demand of nations who are looking for implementation of the country's development plan to have a healthy life and security and enjoy their primary rights. Other hopes and expectations can be demanded in an ideal society which unfortunately our society has never achieved and there is also little hope to future. Thus, the question is that what is the basis for all these insistence on writing development plans while previous plans have no acceptable achievement? were all the plans implemented during the scheduled time according to the development plan or not? If the answer is that the plan has been completely enforced, it's a satisfying status with no objection since it is in favor of the people and the country. However, in case only a percent of the plan has been enforced and not the whole plan, then preparing the next plan is not logical! Because, if a development plan aims at national, regional and international interests, just as the titles of the plan's sections and chapters show, an enforceable schedule should be enacted so that the efforts of the plan's enactors and executors come to fruition. The point is that compiling a development plan is necessary when the primary goals are implemented and not left unaccomplished, or in the next plan, it should be mentioned

Consider Women in the Country's Development Plans

زهرا داوردی
مترجم انگلیسی

In each country, development plans are prepared to implement required actions for a society and to realize public demands. It is observed that countries write a plan for progress of their society and reaching desired point of living by considering national interests and financial credits and focusing on improving the quality of living for the people or the country. To this end, they get help from intellectuals, professors and experts of different fields and especially consider their country's priorities and reaching proper standards. Therefore, recognizing quantitative and qualitative aims and living standards of each society is of primary necessity. It should be noted that if there is no necessary and adequate report for targeting the aims, the plan will be unreal and far-fetched with no achievement because one of the primary practical measures in writing a plan is recognizing the gaps and the fact that the priority of which plan can impact on security, welfare, social security, distributive justice of resources,

reducing poverty, increasing employment, quality of education and society....

In Iran, after 1979, there have been seven economic, social and cultural development plans on the working planning each of which was enacted to be enforced for 5 years. At the time the present text is written, the seventh development plan was submitted by the government to the Islamic Consultative Assembly and it is being reviewed. However, developing each plan is different in form and is updating overtime. For instance: the first development plan (1989 – 1993) was written as a single article with 52 notes and two sections of 1 and 2 and one appendix and the second development plan (1994 – 1999) was written as a single article with 101 notes along with quantitative and qualitative goals which will be referred to in the report. The third development plan (2000 – 2004) was divided into 3 sections, 26 chapters, 199 articles and 57 notes. The fourth

Identity card

CHIEF EDITOR:

Ashraf Gramizadehgan

AUTHORS IN THIS ISSUE:

Roofia Tirgari (art editor), Leila Falahati, Arezoo Azizi, Malihe Fallahpoor, Fereshteh Nadari Abiane, Galia Tavangari, Homa Mehri, Leila Sadeghi, Zahra Davarzani

EXECUTING DIRECTOR:

Homaion Koochakzadeh

LOGO DESIGNER:

Morteza Momayez

TECHNICAL COUNSELOR

Alireza Frzami

COVER & ART DIRECTOR :

Maryam Farzamifard

GRAPHIC :

Atefeh Hashemi

TYPE :

Women Rights

PRINT :

Nazar Printing

ADDRESS :

#401, No 11, Mahzad Al, South Iranshahr Ave, Teh.

TEL :

09121302775 - 021 88318949

EMAIL :

h_q_zanan@yahoo.com

WEBSITE:

www.hqzanan.org

Women Rights Magazine

- Honorable writers and translators who wish to have their works published in the Women's Rights Quarterly, should attach a brief description of their education, occupation, research works, and translation along with the content, or send their resume to the publication's email.
- Content should be sent in typed format to the publication via email.
- The translated content must be accompanied by a copy of the original text.
- Please keep a copy of your article in your archive.
- Women rights are free to edit and shorten the contents.
- Any use of exclusive content and images of Women Rights Magazine is subject to permission from the responsible manager.
- Women rights accepts your advertisements in the field of educational, cultural, economic and service activities.

برگ اشتراک حقوق زنان

شماره اشتراک: .....

نام: نام خانوادگی: سن: تحصیلات:
شغل: تلفن:
نشانی/ صندوق پستی:

به پیوست فیش بانکی به شماره ی
ریال مبلغ
بابت بهای اشتراک نشریه ی حقوق زنان (برای ۴ شماره) فرستاده می شود.
خواهشمند است مجله را برای شماره به نشانی بالا بفرستید.

برگ اشتراک را کامل و خوانا پر کرده و کد پستی را حتما یادداشت کنید.

بهای اشتراک را به حساب جاری شماره (۰۱۰۸۳۳۸۹۰۶۰۰۵) یا به شماره کارت (۶۰۳۷۹۹۷۵۹۷۹۷۴۴۴) بانک ملی ایران شعبه ی امیرآباد (کد ۱۲۸) به نام اشرف گرامی زادگان پرداخت نمایید و از طریق ایمیل یا واتساپ به شماره ۰۹۱۲۱۳۰۲۷۷۵ ارسال نمایید.
لطفا کپی فیش را نزد خود نگهدارید.

بهای اشتراک برای هر شماره نشریه مبلغ ۵۰۰,۰۰۰ ریال (۵۰ هزار تومان) است.

در صورت هرگونه تغییر در نشانی، دفتر مجله را آگاه کنید.

ایمیل نشریه: h_q_zanan@yahoo.com

ایمیل پشتیبان: gramizadehgan@yahoo.com

سایت نشریه: www.hqzanan.org

علاقمندان اشتراک نشریه در خارج از کشور از طریق دوستان و خویشاوندان خود در ایران اقدام کنند.